

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ»

ΠΟΛΗ, ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Πρακτικά Ημερίδας

Χριστίνα Μ. Ζαραφωνίτου (επιμ.)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΔΙΟΝΙΚΟΣ

**Το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου
«Η Σύγχρονη Εγκληματικότητα και η Αντιμετώπισή της»
το Ινστιτούτο Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής
και το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών**

*Διοργάνωσαν την Τετάρτη 30 Ιανουαρίου 2013, στο Αμφιθέατρο Δ2,
Τεχνόπολις, Δήμου Αθηναίων ημερίδα με θέμα:*

**«ΠΟΛΗ, ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑ
ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ»**

Αθήνα 2013

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ»

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΗΜΕΡΙΔΑΣ

«ΠΟΛΗ, ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΚΑΙ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ
ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ»

Επιμέλεια: Χριστίνα Μ. Ζαραφωνίτου

Copyright © Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου,
Πρακτικά Ημερίδας | Αθήνα, 2013

DTP - Σχεδιασμός εξωφύλλου | re:create

ISBN | 978-960-7943-11-8

Μαρία Τσακουρίδου και ΣΙΑ Ο.Ε.
Θεμιστοκλέους 42, Αθήνα, 106 78
Τηλ. και Fax: 210 38 01 777, e-mail: dionicos@otenet.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΕΙΣ

Γιάννης Μιχελάκης	9
<i>Πρόεδρος Ινστιτούτου Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής</i>	
Νικόλαος Δένδιας	13
<i>Υπουργός Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη</i>	

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Γεώργιος Καμίνης <i>Δήμαρχος Αθηναίων</i> Το πρόβλημα της βίας στην Αθήνα	19
Χριστίνα Ζαραφονίτου <i>Καθηγήτρια Εγκληματολογίας, Διευθύντρια Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εγκληματολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο</i> Φόβος του εγκλήματος, θυματοποίηση και ποιότητα ζωής στο περιβάλλον της ελληνικής πρωτεύουσας	23
Ιωάννα Τσίγκανου <i>Διευθύντρια Ερευνών, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών</i> Οικονομική κρίση και εγκληματικότητα	45
Ιάκωβος Φαρσεδάκης <i>Ομότιμος Καθηγητής Εγκληματολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Πρόεδρος Νομικού Τμήματος Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου</i> Εγκληματολογική προσέγγιση του φαινομένου της σύγχρονης εγκληματικότητας στην Αθήνα	59
Ελευθέριος Οικονόμου <i>τ. Υπουργός Προστασίας του Πολίτη, Επίτιμος Αρχηγός Ελληνικής Αστυνομίας</i> Η αντιμετώπιση της ανομίας στην πράξη	65

ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

Νέστωρ Κουράκης

*Διευθυντής του Εργαστηρίου Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών,
Νομική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών*

Δυνατότητες αντιμετώπισης της πολιτικής βίας

Η προσέγγιση της αντεγκληματικής πολιτικής 75

Γιάννης Πανούσης

*Καθηγητής Εγκληματολογίας, Τμήμα Επικοινωνίας
και ΜΜΕ Πανεπιστημίου Αθηνών*

Πρόληψη στην πόλη: Μας αφορά όλους 85

** Τα κείμενα που περιλαμβάνονται στα Πρακτικά της Ημερίδας παραχωρήθηκαν από τους συγγραφείς τους και εκφράζουν αποκλειστικά και μόνο τις προσωπικές τους απόψεις-τοποθετήσεις.*

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΕΙΣ

*Γιάννης Μιχελάκης, Πρόεδρος Ινστιτούτου Δημοκρατίας
Κωνσταντίνος Καραμανλής*

Κυρίες και κύριοι,

ΘΕΛΩ, ΠΡΩΤ' ΑΠ' ΟΛΑ, να ευχαριστήσω θερμά τους επικεφαλής του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου και του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών, με τα οποία το Ινστιτούτο Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής συνδιοργανώνει τη σημερινή εκδήλωση.

Ευχαριστώ θερμά τον Υπουργό Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη Νίκο Δένδια, το Δήμαρχο Αθηναίων Γιώργο Καμίνη, την Καθηγήτρια Εγκληματολογίας, του Παντείου Πανεπιστημίου Χριστίνα Ζαραφονίτου, την Διευθύντρια Ερευνών του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών Ιωάννα Τσιγκανου, τον Ομότιμο Καθηγητή Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου και Πρόεδρο του Νομικού Τμήματος του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου Ιάκωβο Φαρσεδάκη, τον πρώην Υπουργό και Επίτιμο Αρχηγό της Ελληνικής Αστυνομίας Λευτέρη Οικονόμου, καθώς και τον συντονιστή Άρη Τόλιο, για τη συμμετοχή τους στη σημερινή εκδήλωση.

Ευχαριστώ από την καρδιά μου όλες και όλους εσάς, που είστε σήμερα μαζί μας.

Κυρίες και κύριοι,

ΕΙΝΑΙ ΠΙΑ ΚΟΙΝΗ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΗ ΠΩΣ, μέσα σε τρία χρόνια, στα μάτια των ξένων, η πόλη μας άλλαξε εικόνα. Ακόμη πιο πολύ άλλαξε η εικόνα της στα δικά μας τα μάτια. Μαύρισαν οι γειτονιές της από τα λουκέτα. Εμφανίστηκαν στους δρόμους της ενεχυροδανειστήρια. Πλημμύρισαν τα γιαπιά της από άστεγους. Βιώνουμε εικόνες και καταστάσεις άλλων εποχών. Διαπιστώνουμε καθημερινά ότι η οικονομική κρίση αφήνει έντονα τα σημάδια της. Δυστυχώς, όμως, δεν είναι μόνο αυτά. Είναι και έξαρση φαινομένων

που προϋπήρχαν. Τα κύματα της παράνομης μετανάστευσης, το οργανωμένο έγκλημα, οι ανθρωποκτονίες για ασήμαντη αφορμή, οι ληστείες, οι κλοπές, η μικροπαραβατικότητα. Σε πολλές περιπτώσεις, ολόκληρες γειτονιές της πόλης καταλήφθηκαν από παράνομους μετανάστες κι ακόμη πιο πολλές σκιάστηκαν από φαινόμενα λαθρεμπορίου, διακίνησης ναρκωτικών και πορνείας. Παλαιές ιστορικές γειτονιές της Αθήνας μετατράπηκαν σε «γκέτο», με τους κατοίκους να ζουν έναν καθημερινό εφιάλτη. Τα ανοιχτά παράθυρα στα σπίτια και οι χαρούμενες φωνές από παιδικά παιχνίδια στους δρόμους και στα πεζοδρόμια υπάρχουν μόνο ως μια ευχάριστη ανάμνηση.

Οι λίγοι κατάφεραν να τρομοκρατήσουν τους πολλούς και να αιχμαλωτίσουν τους νοικοκυραίους μέσα στα ίδια τους τα σπίτια. Αλλά και να πλήξουν σοβαρά τη λειτουργία καταστημάτων που ήδη φυτοζωούσαν εξαιτίας της κρίσης. Και να επιβάλουν ακόμη περισσότερα λουκέτα.

Την εικόνα της πόλης, αλλά και το αίσθημα ασφάλειας έχουν πλήξει στο απώτερο, αλλά και στο πρόσφατο παρελθόν, οργανωμένες ομάδες κουκουλοφόρων. Όλοι θυμόμαστε τα Δεκεμβριανά του 2008, αλλά και τα πιο πρόσφατα του Μαΐου του 2010 που στοίχισαν τη ζωή σε τρεις ανθρώπους, μεταξύ των οποίων ήταν και μια έγκυος γυναίκα. Και είναι θετικό που η Αστυνομία βρίσκεται ήδη στα ίχνη των δραστών. Όλοι επίσης ξέρουμε ότι πανεπιστημιακοί χώροι κατά περίπτωση, αλλά και ιστορικά κτήρια σε μόνιμη βάση, χρησιμοποιούνταν από ομάδες περιθωριακών στοιχείων σαν εστίες βίας και ανομίας.

Χαρακτηριστική, αλλ' όχι μοναδική, η περίπτωση των αυτοαποκαλούμενων αναρχικών που είχαν καταλάβει –εδώ και σχεδόν είκοσι χρόνια– τη «βίλα Αμαλία». Και, όπως αποδείχθηκε, τη χρησιμοποιούσαν σαν παρασκευαστήριο μολότοφ και ορμητήριο βίας.

Και θέλω –στο σημείο αυτό– να συγχαρώ θερμά τον Υπουργό Δημόσιας Τάξης Νίκο Δένδια, που τόλμησε να συγκρουστεί με τα θλιβερά κατάλοιπα του παρελθόντος. Τα αποτελέσματα των πρωτοβουλιών του, τόσο στην εφαρμογή του Σχεδίου «Ξένιος Ζεύς», όσο και στην εκκαθάριση των εστιών ανομίας είναι θεματικά. Υπηρετούν το συλλογικό καλό και, μέρα με τη μέρα, αποκαθιστούν την εικόνα της πόλης μας. Θα είμαστε κοντά του. Αρωγοί και συμπαραστάτες.

Θέλω ακόμη να αναφερθώ στα τελευταία κρούσματα οργανωμένης βίας: στις εμπρηστικές επιθέσεις σε καταστήματα τραπεζών, γραφεία πολιτικών και σπίτια δημοσιογράφων. Στη φραστική επίθεση που δέχτηκε εδώ, λίγο πιο κάτω, ο Δήμαρχος της πόλης μας, ο κ. Καμίνης, επειδή είχε το θάρρος να στραφεί εναντίον των μπαχαλάκιδων.

Κυρίως, όμως, στην επίθεση που έγινε στα κεντρικά Γραφεία της Νέας Δημοκρατίας και στην τοποθέτηση εκρηκτικού μηχανισμού στο Mall. Είναι φαινόμενα εξόχως ανησυχητικά, καθώς επιφυλάσσουν κινδύνους για τη ζωή ανύποπτων πολιτών. Αλλά και διότι πλήττουν σοβαρά την προς τα έξω εικόνα της πόλης μας. Ενδεχόμενη συνέχισή τους μπορεί να έχει σοβαρές επιπτώσεις στον τουρισμό και την οικονομία μας. Μπορεί να εξασθενήσει τα αποτελέσματα των θυσιών στις οποίες υποβαλλόμαστε όλοι οι Έλληνες. Μπορεί να υπηρετεί μόνο τα συμφέροντα εχθρών της Πατρίδας μας.

Γ' αυτό ακριβώς, η καταδικη της τρομοκρατίας, όπως και κάθε μορφής οργανωμένης βίας, πρέπει να είναι ομόθυμη, καθολική και κατηγορηματική. Χωρίς τους αστερίσκους και χωρίς τις υποσημειώσεις, που κάποιοι εξακολουθούν να προσθέτουν.

Κυρίες και κύριοι,

ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ και επώδυνες για τους πολίτες αποφάσεις, η χώρα κατάφερε, για πρώτη φορά εδώ και τρία χρόνια, να απομακρύνει τα σύννεφα της οικονομικής αβεβαιότητας. Αλίμονο, λοιπόν, αν επιτρέψουμε τη δημιουργία καταστάσεων ή εικόνων που θα προκαλούν εντυπώσεις ανασφάλειας. Το τίμημα, σε μια τέτοια περίπτωση, θα είναι βαρύ, για όλους τους Έλληνες, για ολόκληρη τη χώρα. Τι ακριβώς γίνεται και τι παραπάνω χρειάζεται θα μας τα πουν οι ειδήμονες.

Από την πλευρά μου, ως πρόεδρος του Ινστιτούτου Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής μια κουβέντα μόνο:

Ευχαριστούμε τους αστυνομικούς. Ευχαριστούμε τους άνδρες και τις γυναίκες των Σωμάτων Ασφαλείας, που ξενυχτούν για να κοιμόμαστε ήσυχοι, που κινδυνεύουν για να μην κινδυνεύουμε, που με αυταπάρνηση κάνουν ό, τι μπορούν, σε εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες, για την εμπέδωση του αισθήματος της ασφάλειας στην πόλη και τη χώρα μας.

Σας ευχαριστώ, θερμά όλες και όλους.

Νικόλαος Δένδιας, Υπουργός Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη

ΘΑ ΜΟΥ ΕΠΙΤΡΕΨΕΤΕ ΜΕ ΤΗ ΣΕΙΡΑ ΜΟΥ να σας συγχαρώ γι' αυτήν την εξαιρετική εκδήλωση και για το γεγονός ότι φέρνετε στο φως, και της δημοσιότητας, αλλά και του δημόσιου διαλόγου, αυτή τη συζήτηση που έχει να κάνει με το μέλλον της πόλης και των ανθρώπων της.

Και για εμένα είναι εξαιρετικά σημαντικό ότι μου δίνετε την ευκαιρία να διατυπώσω ορισμένες σκέψεις γι' αυτό. Τίποτα στο βιογραφικό μου και μέχρι τώρα, στις γνώσεις μου και στη ζωή μου, δεν με είχε ετοιμάσει γι' αυτόν το ρόλο τον οποίο υπηρετώ. Το μόνο ήταν ότι είχα κάνει στην Αγγλία ένα μεταπτυχιακό στην Εγκληματολογία, τις εποχές που κάθε άνθρωπος αναζητά να αντιληφθεί την ανθρώπινη ψυχή και τα ανθρώπινα φαινόμενα, σαν μία διαδικασία εγκυκλοπαιδικής γνώσης. Καθόλου δεν πίστευα ότι αυτό θα το βρω στη ζωή μου, μπροστά μου, σαν ένα εργαλείο ανάλυσης προκλήσεων πραγματικών που πρέπει να αντιμετωπιστούν.

Κυρίες και κύριοι,

ΤΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΜΕ ΑΥΤΗΝ ΤΗ ΣΤΙΓΜΗ; Ποιο είναι το θέμα που βρίσκεται μπροστά μας; Έχω την εντύπωση ότι η πόλη, η κοινωνία αν θέλετε, πρέπει να ξεκαθαρίσει πού θέλουμε να πάμε, τι θέλουμε να γίνουμε, όντας απόλυτα βέβαιοι για ένα πράγμα, ότι για όποια πορεία και να ακολουθηθεί απαιτούνται ρήξεις και τομές.

Αυτό που γίνεται, που έγινε, από το 1974 μέχρι σήμερα, η προσπάθεια να κουκουλώσουμε τις επιλογές, να μην κάνουμε τις σκληρές επιλογές που απαιτούνται, νομίζω ότι είναι μία από τις αιτίες που οδήγησε τη χώρα στα αδιέξοδα που βιώνουμε σήμερα. Εδώ, στην πρωτεύουσα του κράτους, αντιμετωπίστηκε μια τεράστια πρόκληση, την οποία νομίζω τη ζήσατε όλοι. Και ποια είναι αυτή; Το κέντρο της πόλης, το κέντρο της πρωτεύουσας ενός σύγχρονου ευρωπαϊκού κράτους, μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης να κινδυνεύει να γίνει μία καθο-

λική εστία ανομίας. Ένας χώρος, στον οποίο ένας μέσος πολίτης δεν έχει τη δυνατότητα απόλαυσης των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων του, της ασφάλειας, της ασφάλειας της περιουσίας του, της προστασίας της ζωής του.

Αυτό το ζήσαμε όλοι. Το ερώτημα είναι, η ελληνική κοινωνία, το ελληνικό κράτος, η δημοκρατική πολιτεία, έχει ή δεν έχει υποχρέωση να αντιδράσει σε αυτό το φαινόμενο; Συνιστά ή δεν συνιστά συνταγματική υποχρέωση του ελληνικού κράτους να αντιδράσει σε αυτό το φαινόμενο; Να αποκαταστήσει την ευνομία; Και ξέρετε, η ευνομία δεν είναι μία γενική αναζήτηση. Η ευνομία σε ένα δημοκρατικό κράτος είναι σαφώς περιγεγραμμένη. Αφορά στο πλαίσιο του Συντάγματος και των Νόμων, όπως έχουν ψηφισθεί από τα νομοθετικά σώματα. Δεν έχουμε την ευχέρεια να επιλέγουμε νόμους ή να λέμε ότι ο ένας εφαρμόζεται, ο άλλος δεν εφαρμόζεται. Αυτό το οποίο προβάλλεται ως “μηδενική ανοχή”, στην πραγματικότητα συνιστά την ελάχιστη απαίτηση, τον ελάχιστο παρανομαστή. Να εφαρμόσουμε αυτό το οποίο συνιστά την συνθήκη της κοινής μας διαβίωσης και επιβίωσης, τους νόμους του κράτους. Τίποτα παραπάνω, τίποτα λιγότερο. Και να τους εφαρμόσουμε έναντι όλων, οπουδήποτε, χωρίς υποσημειώσεις, χωρίς δευτέρες σκέψεις.

Αυτό είναι το οποίο επιχειρείται. Αφενός, όσον αφορά στο μεταναστευτικό. Το μεταναστευτικό είναι ένα εξαιρετικά δύσκολο πρόβλημα. Όμως δεν είναι άλυτο, αποδείχτηκε ότι δεν είναι άλυτο. Τα σύνορα της χώρας, τα σύνορα στον Έβρο, δεν είναι κατ’ ανάγκη σύνορα τα οποία οποιοσδήποτε περιπατητής θέλει, τα διαπερνά και εισέρχεται στην Ελλάδα. Είναι σύνορα τα οποία μπορούν να ελεγχθούν και να προστατευτούν και αυτό αποδείχθηκε. Βεβαίως, με οικονομικό κόστος, βεβαίως με προσπάθεια, είναι κάτι όμως το οποίο γίνεται. Το κέντρο της πρωτεύουσας δεν είναι ένας χώρος περιπατητικός για όλους τους παράνομους μετανάστες της υψηλίου που επιθυμούν να έρθουν εδώ. Είναι ένας χώρος, ο οποίος μπορεί να επιτηρηθεί και οι νόμοι μπορούν να εφαρμοστούν. Και αυτό γίνεται.

Οποιοσδήποτε έχει μια αναζήτηση και αυτοπεριγράφεται ως “συνιστώσα”, δεν έχει αυτονόητα το δικαίωμα να καταλαμβάνει όποιο δημόσιο κτίριο βρίσκεται μπροστά του. Ούτε μπορεί οποιοσδήποτε να εγκαθίσταται σε ένα κτίριο για 30 χρόνια, να προβαίνει σε όποιες πράξεις θέλει εκεί και από εκεί και πέρα να διεκδικεί ότι αυτό συνιστά απόλυτα δημοκρατικό του δικαίωμα, το οποίο το κράτος πρέπει να το ανεχθεί. Και αυτό, μία ευνομούμενη πολιτεία μπορεί να το αντιμετωπίσει και σε ένα βαθμό το αντιμετώπισε και θα συνεχίζει να το αντιμετωπίζει.

Ούτε ολόκληρες συνοικίες σε μια πρωτεύουσα ενός δημοκρατικού κράτους μπορούν και επιτρέπεται να συνιστούν άβατο για τον κοινό πολίτη και για την αστυνομία του κράτους. Ούτε αυτό πρόκειται μεσοχρόνια να γίνει ανεκτό.

Η Αθήνα πρέπει να γίνει μια σύγχρονη ευρωπαϊκή πρωτεύουσα, υπό την έννοια ότι εφαρμόζονται οι νόμοι που ψηφίζονται στη Βουλή των Ελλήνων. Ότι διατάξεις που ψηφίζει το δικό σας Δημοτικό Συμβούλιο, κύριε Δήμαρχε, εφαρμόζονται παντού μέσα σε αυτό το γεωγραφικό χώρο και διέπουν τις σχέσεις των ανθρώπων που κατοικούν σε αυτό. Αυτό δεν είναι ένα τεράστιο ιδεολόγημα, κατέληξε όμως στην Ελλάδα να φαίνεται ένα απίστευτο επίτευγμα ακόμα και η προσπάθεια υλοποίησής του.

Ήρθε η ώρα η χώρα να κλείσει τους λογαριασμούς που μένουν ανοιχτοί από το '74 – '75 μέχρι σήμερα, είτε αυτοί λέγονται ανομία είτε αυτοί λέγονται καταλήψεις. Είτε αυτοί λέγονται μεταναστευτικό είτε μιλάμε για το άγος της Marfin. Όλα αυτά πρέπει να βρουν το δρόμο τους. Και ο δρόμος τους μπορεί και πρέπει να είναι μόνο ένας, η εφαρμογή των νόμων προς όλους. Και συζητήσεις όπως η σημερινή βοηθούν, ελπίζω και είμαι βέβαιος, στο να γίνει κατανοητό το μέγεθος της πρόκλησης, αλλά κυρίως, το τεράστιο όφελος που έχει ο μέσος πολίτης, ο μέσος άνθρωπος, από την επιβολή της ευνομίας.

Σας ευχαριστώ πάρα πολύ για την ευκαιρία που μου δώσατε.

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Γεώργιος Καμίνης, Δήμαρχος Αθηναίων

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΛΕΣ, πια, οι αφορμές που μας κάνουν να αναρωτηθούμε πώς είναι δυνατόν σήμερα, σε μια σύγχρονη δημοκρατική ευρωπαϊκή χώρα, νέοι, κυρίως, άνθρωποι να έχουν φτάσει στο σημείο να νομιμοποιήσουν τη βία ως ένα θεμιτό τρόπο πολιτικής αντιπαράθεσης.

Οι λόγοι, βεβαίως, είναι πολλοί. Δεν θα σταθώ στους προφανείς, δηλαδή στην οικονομική κρίση που πλήττει κυρίως τους νέους και στην απονομιμοποίηση ενός πολιτικού συστήματος, που τους προκαλεί αποστροφή και αποξένωση. Αυτά συμβαίνουν και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όμως δεν γεννούν πολιτική βία, σε τέτοια έκταση όπως στην Ελλάδα και, πάντως, τα φαινόμενα βίας στις χώρες αυτές απομονώνονται και καταδικάζονται απερίφραστα από το σύνολο των δημοκρατικών δυνάμεων.

Η πολιτική μας ιστορία έχει σημαδευτεί από εμφυλίους, στρατιωτικά κινήματα, πραξικοπήματα, επαναστάσεις, καθώς και από τις συναφείς εκτελέσεις, φυλακίσεις, εξορίες και εκτοπίσεις των αντιφρονούντων. Είναι προφανές ότι εδώ υπάρχει κάτι βαθύτερο, που οι δογματικές μαρξιστικές αναλύσεις, υπερτονίζοντας τον παράγοντα της “πάλης των τάξεων”, αδυνατούν να ερμηνεύσουν. Υπάρχουν κάποια παγιωμένα πολιτιστικά χαρακτηριστικά που ευνοούν την εκτροπή της πολιτικής αντιπαράθεσης στο μονοπάτι της βίας. Χαρακτηριστικά που φαίνεται πως είναι τόσο βαθιά ριζωμένα, ώστε να επιβιώνουν μέχρι σήμερα, παρ’ όλο που ζούμε από το 1975 σε καθεστώς κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και συμμετέχουμε στις διαδικασίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης από το 1980. Και όμως, η σύγχρονη ελληνική δημοκρατία, παρ’ όλες τις προσπάθειές της, κατά καιρούς σοβαρές και ειλικρινείς, να επουλώσει τις πληγές του Εμφυλίου, δεν κατάφερε να εξαλείψει το γενικότερο φαινόμενο της πολιτικής βίας. Άρκεσε μια σοβαρή οικονομική κρίση, για να την επαναφέρει στο προσκήνιο

της πολιτικής ζωής. Από τον Δεκέμβρη του 2008, με αφετηρία τα γεγονότα που ακολούθησαν τη δολοφονία του Αλέξη Γρηγορόπουλου, τα φαινόμενα βίας στην πρωτεύουσα αποτελούν καθημερινότητα, ενώ υπάρχουν και τα δύο σημαδιακά “άβατα”· τα Εξάρχεια και ο Άγιος Παντελεήμονας, με εκ διαμέτρου αντίθετη πολιτική ταυτότητα, με κοινό χαρακτηριστικό όμως μίαν ατμόσφαιρα διάχυτης απειλής. Κάποιοι, όταν βρεθούν στις γειτονιές αυτές, κινδυνεύουν.

Η απειλή της βίας επικρατεί όμως και στα ΑΕΙ της χώρας, σε χώρους δηλαδή προορισμένους να προστατεύουν και να προωθούν την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών. Η περίπτωση αυτή αποτελεί το πιο εύγλωττο ίσως παράδειγμα του πώς έχουν αντιστραφεί οι έννοιες στη χώρα μας. Το πανεπιστημιακό άσυλο, ένας εξ ορισμού χώρος ελευθερίας, έχει εκπέσει σε άσυλο της βίας και της ανομίας.

Το παράδειγμα του πανεπιστημιακού ασύλου είναι συνάμα και διαφωτιστικό. Γιατί μας αποκαλύπτει την κολοβή περι δικαιομάτων, άρα και περι ελευθερίας, αντίληψη που επικρατεί. Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή, τα δικαιώματα και οι ελευθερίες μας απειλούνται μόνον από το Κράτος· ποτέ από τρίτους, παρεκτός και αν είναι τίποτα συγγενί εργοδότες.

Αυτή η μονιστική εκδοχή της απειλής περιορίζει σε βαθμό ανεπίτρεπτο την ελευθερία, ενίοτε δε την εκμηδενίζει. Τηρουμένων των αναλογιών, η ίδια αντίληψη νομιμοποιεί και τις διαδηλώσεις των 50 ατόμων που ανά πάσα στιγμή μπορούν να προκαλέσουν έμφραγμα στο κέντρο της Αθήνας. Το δικαίωμα ελαχίστων ατόμων να εκφράζονται συλλογικά στον δρόμο, ακυρώνει εκ των πραγμάτων την ελευθερία των περισσότερων να κυκλοφορούν ανεμπόδιστα στην πόλη ή κάποιων άλλων να ασκούν απρόσκοπτα την επιχειρηματική τους δραστηριότητα. Η πρωτοβουλία της παρούσας δημοτικής αρχής της πόλης των Αθηνών, να εκπονήσει νομοσχέδιο για τις διαδηλώσεις, όπως άλλωστε προβλέπει το Σύνταγμα στο άρθρο 11 και ισχύει σε όλες τις πολιτισμένες χώρες του κόσμου, καταγγέλλεται ως απόπειρα να περιοριστεί το δικαίωμα της διαδήλωσης. Ενώ αντίθετα το απαλλάσσει από τα ισχύοντα, που αναζητούν την αφετηρία τους σε διάταγμα της Χούντας, με το οποίο σήμερα ρυθμίζονται οι κινητοποιήσεις, αλλά φαίνεται ότι αυτό δεν ενοχλεί κανέναν.

Στις περιπτώσεις του πανεπιστημιακού ασύλου και των διαδηλώσεων διακρίνουμε δύο συναφή, αλλά πάντως διακριτά, στοιχεία του παζλ της πολιτικής βίας. Επειδή, σύμφωνα με τη μονιστική αντίληψη, μόνο το κράτος απειλεί τα δικαιώματα, γι’ αυτό και υπάρχει μια διαρκής υπερτροφία του πολιτικού στοιχείου στην κυρίαρχη περι δικαιομάτων αντίληψη. Άξια προστασίας θεωρούνται κυρίως τα πολιτικά δικαιώματα στην ευρύτερη έννοιά τους, κυρίως τα δικαιώματα συλλογικής διαμαρτυρίας, σε βάρος άλλων δικαιωμάτων.

Αυτό το βλέπουμε στο θέμα των διαδηλώσεων. Στο πανεπιστημιακό άσυλο, που προστατεύει την ελευθερία της ακαδημαϊκής διδασκαλίας και έρευνας, ως έκφανση της ελεύθερης διακίνησης των ιδεών, παρατηρούμε τη στρεβλή αυτή αντίληψη περί δικαιωμάτων να νομιμοποιεί πλέον την απροκάλυπτη βία: βλέπουμε δηλαδή τον πανεπιστημιακό χώρο να νομιμοποιείται σαν ένας θύλακας “ελευθερίας” μέσα σε έναν αυταρχικό περίγυρο, άρα και ως χώρος βίαιης αντίστασης απέναντι στην κρατική εξουσία, λες και ζούμε ακόμη σε καθεστώς στρατιωτικής δικτατορίας. Την αποθέωση αυτής της αντίληψης τη βλέπουμε στη στάση κάποιου κομματιού της Αριστεράς απέναντι στην ένοπλη τρομοκρατία καθ’ όλη τη διάρκεια της μεταπολίτευσης. Ο ένοπλος τρομοκράτης είναι “εκτελεστής”, η μακρά ένοπλος χειρ μιας δικαιοσύνης “λαϊκής”, που είναι βεβαίως υπέρτερη της αστικής.

Όλα αυτά αποτελούν επιβιώσεις της Μεταπολίτευσης. Καθλώσεις για τις οποίες φέρουν την κύρια ευθύνη οι πολιτικές δυνάμεις που διακυβέρνησαν τη χώρα από το 1975 έως σήμερα, αφού ουδέποτε εκπονήθηκε ένα συγκροτημένο σχέδιο για τη λειτουργία των δυνάμεων ασφαλείας και της δικαστικής εξουσίας μέσα σε συνθήκες δημοκρατικής ομαλότητας.

Η απουσία επαγγελματισμού, όταν εντοπίζεται στο πεδίο της δημόσιας τάξης και ασφάλειας, έχει δραματικές συνέπειες. Αρκεί να σκεφτούμε τις συνθήκες, μέσα στις οποίες επωάστηκε, γεννήθηκε και αναπτύχθηκε η Χρυσή Αυγή. Λίκνο της είναι οι πάλαι ποτέ μεσοαστικές γειτονιές της Αθήνας: Άγιος Παντελεήμονας, Κυψέλη, Πατήσια, Φωκίωνος Νέγρη κ.λπ.. Αφού εγκαταλείφθηκαν σταδιακά από το κράτος, τον δήμο και τους πιο εύπορους κατοίκους τους, οι γειτονιές αυτές υποβαθμίστηκαν και αποτέλεσαν πρόσφορο χώρο συγκέντρωσης παράνομων μεταναστών, οι οποίοι δεν βρέθηκαν τυχαία εκεί. Καθώς το λιμενικό σώμα και η αστυνομία αδυνατούσαν να φυλάξουν στοιχειωδώς τα σύνορα της χώρας, οι πληθυσμοί των παράνομων μεταναστών διοχετεύτηκαν συνειδητά, από τις πολιτικές ηγεσίες των Υπουργείων Εσωτερικών και Δημόσιας Τάξης, στο μεγάλο χωνευτήρι του Κέντρου της Αθήνας. Το μόνο που έλειπε πια ήταν να ξεσπάσει ανοιχτά η οικονομική κρίση που, μεταξύ άλλων, αύξησε την ανεργία, συνεπώς και την εγκληματικότητα ημεδαπών και μεταναστών. Όμως το κενό δημόσιας ασφάλειας που είχε αφήσει η δημόσια διοίκηση στις γειτονιές αυτές, επιδίωξαν να το αναπληρώσουν αυτές αντικοινοβουλευτικές ανιστόρητες δυνάμεις. Ευτυχώς όμως οι μάσκες σύντομα έπεσαν. Μακάρι αυτό να γινόταν χωρίς θύματα.

ΦΟΒΟΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ, ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑΣ

*Χριστίνα Ζαραφώνιου, Καθηγήτρια Εγκληματολογίας,
Διευθύντρια Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών
Εγκληματολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο*

ΟΙ ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ προσεγγίσεις συμφωνούν διεθνώς ότι η εγκληματικότητα με τη μορφή που εκδηλώνεται στα μεγάλα αστικά κέντρα αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της σύγχρονης κοινωνίας. Η ανωνυμία, η πληθυσμιακή ετερογένεια, η εξασθένιση της κοινωνικής αλληλεγγύης σε συνδυασμό με τα οξυμένα κοινωνικά προβλήματα και την υποβάθμιση της ποιότητας ζωής μεγάλης μερίδας του πληθυσμού τους, συνθέτουν ένα περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από έλλειψη κοινωνικής συνοχής. Τα χαρακτηριστικά αυτά έχουν θεωρηθεί και ως ενδεικτικά της κοινωνικής αποδιοργάνωσης μιας περιοχής.

Η συσχέτιση της κοινωνικής αποδιοργάνωσης¹ με την εγκληματικότητα ορισμένων αστιακών ζωνών θεμελιώθηκε για πρώτη φορά από τις έρευνες της Οικολογικής Σχολής του Σικάγου². Οι R. E. Park, E. Burgess και R. MacKenzie παρουσίασαν το μοντέλο των πέντε ομόκεντρων ζωνών³, όπως αποτυ-

¹ Ed. Sutherland, *Principles of Criminology*, Philadelphia, Lippincott Co, 1934, Wirth L., "Urbanism as a way of life", *American Journal of Sociology*, 44/1938, 1-24, Kubrin C. E. and Weitzer D., "New Directions on Social Disorganisation Theory", *Journal of Research in Crime and Delinquency*, Vol. 40, 2003, 374.

² M. A. Andresen, "The place of environmental criminology within criminological thought", in M. A. Andresen, P. J. Brantingham, J. Bryan Kinney (Eds), *Classics in Environmental Criminology*, Simon Fraser University, CRC Press Taylor & Francis Group, Canada 2010, 5-28(13).

³ E. W. Burgess, «La croissance de la ville. Introduction à un projet de recherche», Y. Grafmeyer & I. Joseph, *L'école de Chicago*, Aubier, Res-Champ urbain, Paris 1984, 127-143.

πώθηκε στο Σικάγο αρχικά και στη συνέχεια και σε άλλες αμερικανικές πόλεις και σύμφωνα με το οποίο η πρώτη ζώνη περιλαμβάνει τον κεντρικό τομέα των επιχειρήσεων και εμπορικών δραστηριοτήτων, η δεύτερη ζώνη είναι η αποκαλούμενη 'μεταβατική ζώνη', όπου οι κατοικίες παραχωρούν σταδιακά τη θέση τους στις βιομηχανίες ή επιχειρήσεις και είναι η πιο υποβαθμισμένη από άποψη ποιότητας ζωής, η τρίτη ζώνη κατοικείται από τους εργάτες της βιομηχανίας που κατάφεραν να φύγουν από τη μεταβατική ζώνη, η τέταρτη ζώνη είναι η ζώνη των ακριβών κατοικιών, ενώ η πέμπτη ζώνη είναι η ζώνη των προαστίων ή διαφορετικά η «πόλη-δορυφόρος» ή «πόλη-κουτώνας» ικανή να στεγάσει μεγάλο αριθμό κατοίκων⁴.

Η πολυετής έρευνα των Clifford Shaw και Henry McKay "Juvenile delinquency and urban areas"⁵, που πραγματοποιήθηκε στη βάση του παραπάνω θεωρητικού σχήματος, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν περιοχές στην πόλη –οι πιο υποβαθμισμένες- όπου η εγκληματικότητα αναπτύσσεται με τη μορφή «κοινωνικής παράδοσης», αδιαχώριστη από τη ζωή της τοπικής κοινωνίας. Στις περιοχές αυτές οι ανήλικοι κοινωνικοποιούνται βάσει αξιών που συγκρούονται με τις κρατούσες και αντιπαραβάλλονται με αυτές και η «εγκληματική σταδιοδρομία» προβάλλεται, στο πλαίσιο αυτό, ως μία «εναλλακτική σταδιοδρομία» στη ζωή των νέων που εμπλέκονται σε ομαδικές ή οργανωμένες μορφές εγκληματικότητας. Η χαρτογράφηση της εγκληματικότητας κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το υψηλότερο ποσοστό εγκληματικότητας συγκεντρωνόταν στην αποκαλούμενη 'μεταβατική ζώνη' που ήταν και η πλέον υποβαθμισμένη περιοχή του Σικάγου. Η διαπίστωση αυτή ερμηνεύθηκε ως αποτυχία της κοινοτικής κοινωνικοποίησης σε περιοχές των μεγαλουπόλεων που περιελάμβαναν ζώνες εργοστασιακής ή εμπορικής φύσης, υποβαθμισμένη κατοικία, πληθυσμιακή πυκνότητα, χαμηλό δείκτη οικογενειακού εισοδήματος και έγγειας ιδιοκτησίας και υψηλό δείκτη αλλοδαπών και εθνικών μειονοτήτων⁶. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά θεωρήθηκαν ενδεικτικά της κοινωνικής αποδιοργάνωσης, η οποία παρακώλυε την ομαλή κοινωνικοποίηση των ανηλικών καθώς και τον αποτελεσματικό έλεγχο τους⁷. Κάτω από αυτό το πρίσμα, η αναμόρφωση των τοπικών κοινοτήτων

⁴ X. Ζαραφονίτου, *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, 138.

⁵ C. Shaw και H. McKay, *Juvenile Delinquency and Urban Areas*, University of Chicago Press, 1942.

⁶ X. Ζαραφονίτου, *Η προστασία του περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά*, Τετράδια Εγκληματολογίας I, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996, 11-23 (15).

⁷ G. Hughes, *Understanding Crime Prevention, Social Control, Risk and Late Modernity*, Open University Press, Buckingham, Philadelphia, 1998, 45.

αποτελέσει τη βάση δημιουργίας, το 1932, του πρώτου περιβαλλοντικού προγράμματος πρόληψης, του *Chicago Area Project*, υπό την διεύθυνση του Clifford Shaw. Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε σε έξι περιοχές του Σικάγου και περιελάμβανε ποικίλα προγράμματα αναβάθμισής τους και ενίσχυσης των κοινοτικών δεσμών στους κατοίκους τους⁸.

Σχετική με την απουσία ελέγχου στην περιοχή και τη συνάρτησή της με το έγκλημα και την ανασφάλεια είναι και η πιο σύγχρονη προσέγγιση των «οπασμένων τζαμιών», η οποία διατυπώθηκε το 1982 από τους J. Q. Wilson και G. L. Kelling⁹. Στη βάση του σχετικού προβληματισμού τίθεται η σχέση μεταξύ κοινωνικής αποδιοργάνωσης και εγκληματικότητας. Η εικόνα των οπασμένων τζαμιών χρησιμοποιήθηκε για να εξηγήσει την υποβάθμιση μιας γειτονιάς σε περιοχή 'αντικοινωνικοτήτων', 'αταξίας' και εγκληματικότητας, εάν δεν αντιμετωπισθεί με προσοχή. Ένα οπασμένο τζάμι που δεν επιδιορθώνεται, δίνει την εντύπωση στους εγκληματίες ότι κανείς δεν ενδιαφέρεται και εφόσον υπάρξει και επόμενο, ότι η 'αταξία' είναι ανεκτή. Μέσα από μια αλληλένδετη πορεία 'αταξίας', ανασφάλειας και εγκληματικότητας, οι εν λόγω περιοχές αποφεύγονται από τους περαστικούς και σταδιακά 'παραδίδονται' σε αντικοινωνικές δραστηριότητες¹⁰. Η προσέγγιση αυτή βασίστηκε ιδιαίτερα στην ενίσχυση της αστυνόμευσης και συνδέθηκε με την πολιτική της 'μηδενικής ανοχής'¹¹ που εφαρμόστηκε αρχικά στην Ν. Υόρκη και επηρέασε στη συνέχεια τις σύγχρονες τάσεις της αντεγκληματικής πολιτικής στο σύνολο των δυτικών κοινωνιών. Η σύνδεση της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας με περιοχές 'αταξίας' και κοινωνικής αποδιοργάνωσης παραπέμπει συχνά σε εικόνες έντονου αστακού διαχωρισμού και πολιτισμικής διαφοροποίησης, με πιο ενδεικτική μορφή τα ghettos¹².

Η σύγχρονη προσέγγιση της αστακής εγκληματικότητας αξιοποιεί σε σημαντικό βαθμό τις περιβαλλοντικές διαστάσεις του φαινομένου για την

⁸ X. Ζαραφονίτου, *Η πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο. Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 2003, 31.

⁹ J. Q. Wilson και G. L. Kelling, "Broken Windows", *The Atlantic Monthly*, March 1982, 29-38 καθώς και Kelling G. L. και Coles C. M., *Fixing Broken Windows: Restoring Order and Reducing Crime in our Communities*, N.York, Touchstone Books, 1996.

¹⁰ X. Ζαραφονίτου, *Η πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο*, όπ.παραπ., 2003, 84.

¹¹ Τ. Τζαννετάκη, *Ο νεοσυντηρητισμός και η πολιτική της μηδενικής ανοχής*, Α.Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2006.

¹² X. Ζαραφονίτου & Συνεργ., "Υπάρχουν "ghettos" στο κέντρο της Αθήνας; Μια εγκληματολογική αναδόμηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων των κατοίκων της περιοχής", υπό δημοσίευση στον Τιμητικό Τόμο Χρ. Δέδε, Ν. Κουράκης (Επιμ. έκδ.), Α. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή & Προδημοσίευση στο *Εγκληματολογία*, τ. 2/2012.

καλύτερη κατανόηση και πρόληψή του. Ενδεικτική είναι η προσέγγιση της «περιβαλλοντικής εγκληματολογίας» (*environmental criminology*) σύμφωνα με την οποία «τα εγκληματικά περιστατικά πρέπει να γίνονται κατανοητά ως η συνισταμένη των δραστών, θυμάτων ή εγκληματικών στόχων και νόμων, σε ειδικά περιβάλλοντα και σε ιδιαίτερους χρόνους και τόπους»¹³. Οι σχετικές έρευνες συνδυασμένες πάντα με τις κατάλληλες τεχνικές χαρτογράφησης της εγκληματικότητας, θεωρούνται ιδιαίτερα χρήσιμες στον τομέα όχι μόνο της κατανόησης της εγκληματικότητας αλλά της πρόληψής της μέσω περιβαλλοντικού σχεδιασμού¹⁴. Οι προτεινόμενες, κάτω από αυτό το πρίσμα, λύσεις εστιάζουν στο ρόλο του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού που θα διευκολύνει τις κοινωνικές επαφές και την επιτήρηση καθώς και τη χρήση «εμποδίων» για την αποτροπή εγκληματικών επιθέσεων. Η προσέγγιση αυτή δεν λαμβάνει, ωστόσο, υπόψη της το ρόλο της μετατόπισης της εγκληματικότητας, ενώ έχει επικριθεί εν μέρει για τη συμβολή της στη μετατροπή των πόλεων σε «φρούρια» (συστήματα ασφαλείας, CCTV κ.λπ)¹⁵.

Ήδη από τη δεκαετία του '80 που το φαινόμενο του συνδεδεμένου με το έγκλημα φόβου¹⁶ άρχισε να αυτονομείται στον κατάλογο των σύνθετων αστακών προβλημάτων, αμερικανικές έρευνες είχαν καταγράψει ότι το εγκληματικό πρόβλημα απασχολούσε έντονα τους κατοίκους των μεγάλων πόλεων σε ποσοστό 71% έναντι 42% των κατοίκων των ημιαστικών και 32% των κατοίκων αγροτικών περιοχών¹⁷. Αντίστοιχα και τα πορίσματα της γνωστής γαλλικής έρευνας που με

¹³ R. Wortley & L. Mazerolle, "Environmental criminology and crime analysis: situating the theory, analytic approach and application", in R. Wortley & L. Mazerolle (Eds), *Environmental Criminology and Crime Analysis*, Willan Publ., USA, 2008, 1-18(1).

¹⁴ Πρόκειται για την πολύ διαδεδομένη Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED), σύμφωνα με την οποία «ο κατάλληλος σχεδιασμός και η αποτελεσματική χρήση του κτισμένου περιβάλλοντος μπορεί να οδηγήσει σε μια μείωση του φόβου και του ενδεχόμενου του εγκλήματος και σε μια βελτίωση της ποιότητας ζωής» (T. Crowe, *Crime Prevention Through Environmental Design: Applications of Architectural Design and Space Management Concepts*, Butterworth-Heinemann, 2000, 46).

¹⁵ M. Tonry & D. Farrington (Eds), *Building a Safer Society*, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1995.

¹⁶ X. Ζαραφωνίτου, *Ο φόβος του εγκλήματος. Εγκληματολογικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί με βάση την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο εσωτερικό της Αθήνας*, Μελέτες Ευρωπαϊκής Νομικής Επιστήμης, Εκδ. Α. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002, ελληνικά/αγγλικά.

¹⁷ W. Skogan, «La sécurité dans les grandes villes américaines», *Revue internationale de criminologie et de police technique*, 4/1983, 24-34.

τον τίτλο «Απαντήσεις στη βία» αποτελούσε προϊόν μελετών που εκπονήθηκαν στο πλαίσιο της διϋπουργικής επιτροπής που ορίστηκε για τη μελέτη του φαινομένου¹⁸. Στην ίδια έρευνα ως σημαντικότεροι λόγοι εξάπλωσης της βίας επισημαίνονται ιεραρχικά: οι πυκνοκατοικημένες πόλεις (83%), οι κοινωνικές ανισότητες (79%), η πρόκληση του χρήματος (79%) και η ανεργία (72%).

Από τα παραπάνω ενδεικτικά, γίνεται σαφής η σύνδεση του περιβάλλοντος της πόλης με το φαινόμενο της βίας αλλά και με τη συνεπακόλουθη αύξηση του φόβου και της ανασφάλειας που βιώνουν οι κάτοικοί της, πολύ περισσότερο μάλιστα όταν είναι βέβαιοι ότι «θα συμβούν εγκλήματα στη γειτονιά τους» και ότι «σε περίπτωση εγκληματικής επίθεσης οι γείτονές τους δεν θα καλούσαν την αστυνομία» στην οποία επαφίεται κατά τη γνώμη τους το έργο της αντιμετώπισης του εγκλήματος¹⁹. Η αίσθηση αυτή συνδέει έτσι, το φόβο του εγκλήματος όχι μόνο με το έγκλημα αλλά και με τη μη λειτουργία κοινωνικών δικτύων της κοινότητας και άτυπου κοινωνικού ελέγχου.

Στη χώρα μας, τα προβλήματα της εγκληματικότητας ήταν παραδοσιακά πολύ μικρότερα σε σχέση με τις λοιπές ευρωπαϊκές χώρες. Παρ' όλα αυτά τα τελευταία είκοσι χρόνια, διαπιστώνεται μια εξέλιξη ποσοτικά αυξητική αλλά και ποιοτικά οξυμένη²⁰. Τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της σημερινής εγκληματικότητας αποτελούν αφενός, η συνεχώς αυξανόμενη χρήση βίας που συνοδεύει τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και αφετέρου, η σύνδεση του οργανωμένου εγκλήματος με τη λεγόμενη εγκληματικότητα του «δρόμου» (πορνεία, ναρκωτικά, ληστεία, επατεία κ.λπ).

Ενδεικτικά τα στοιχεία που αφορούν τη μεταβολή σε ορισμένες κατηγορίες εγκλημάτων από το 1991 έως το 2011, βάσει των στατιστικών δεδομένων της αστυνομίας²¹ και με την επιφύλαξη πάντα του σκοτεινού αριθμού που σημαίνει ότι ένα μέρος της εγκληματικότητας παραμένει εντελώς άγνωστο και αφορά κυρίως σε αδικήματα, όπως ο βιασμός, η οικονομική εγκληματικότητα κ.λπ.

Όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα, τα καταγγελλθέντα και διαπιστωθέντα αδικήματα καταγράφουν μεγάλη αύξηση (με την εξαιρέση των

¹⁸ A. Peyrefitte (Commission), *Réponses à la violence*, Presses Pocket, Paris 1977.

¹⁹ S. Boggs, "Formal and informal crime control: An explanatory study of urban, sub-urban and rural orientations", *The Sociological Quarterly*, 12/1971, 319-327.

²⁰ Κ. Δ. Σπινέλλη, «Η σύγχρονη εγκληματικότητα και η φαινομενολογία της», στο Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου (Δ/ση Εκδ.), *Η εγκληματολογία απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις. Επετειικό Συνέδριο για τα τριάντα χρόνια δράσης της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, 45-70.

²¹ http://astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=81&Itemid=73&lang=

βιασμών που έχουν ως κύριο χαρακτηριστικό τη μη καταγγελία τους). Ενδεικτική είναι η ιδιαίτερα μεγάλη αύξηση που σημειώνουν η πλαστογραφία και η επατεία, οι ληστείες και οι απάτες, τα όπλα και οι κλοπές/διαρρήξεις αλλά και οι ανθρωποκτονίες.

Πίνακας 1: Ποσοτική μεταβολή αδικημάτων, 1991-2011

ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ	1991	2011	ΜΕΤΑΒΟΛΗ
ΑΝΡΩΠΟΚΤΟΝΙΕΣ	231	366	58,5%
ΛΗΣΤΕΙΕΣ	1207	6925	473,7%
ΒΙΑΣΜΟΙ	243	233	-4,1%
ΚΛΟΠΕΣ-ΔΙΑΡΡΗΞΕΙΣ	42938	101970	137,5%
ΕΚΒΙΑΣΕΙΣ	124	255	105,6%
ΑΠΑΤΕΣ	587	2527	330,5%
ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΙΑ	397	3487	778,3%
ΟΠΛΑ	1057	3702	250,2%
ΕΠΑΙΤΕΙΑ	138	1118	710,1%

Αντίστοιχα μεγάλη είναι και η καταγραφόμενη αύξηση της συμμετοχής αλλοδαπών δραστών στα παραπάνω αδικήματα και κυρίως στην πλαστογραφία και επατεία αλλά και στις ληστείες, κλοπές διαρρήξεις, βιασμούς και ανθρωποκτονίες.

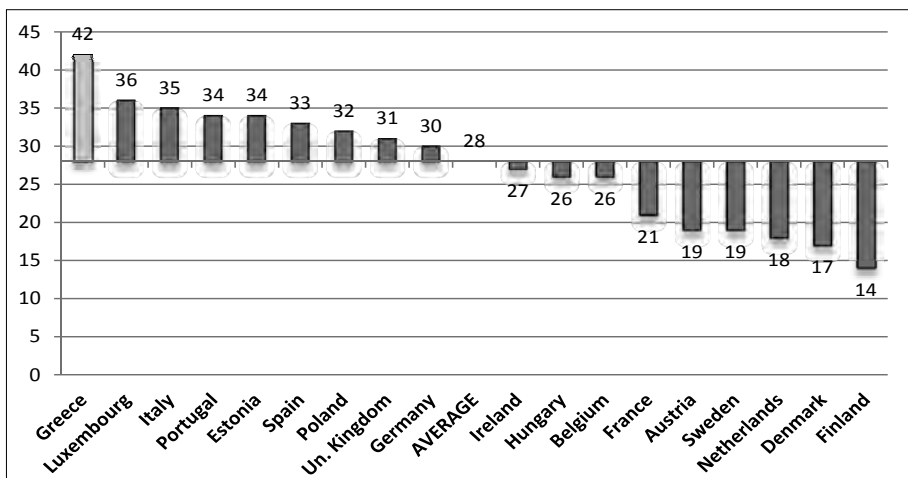
Πίνακας 2: Συμμετοχή αλλοδαπών στους θεωρούμενους ως δράστες, 1991-2011

ΔΡΑΣΤΕΣ	1991			2011		
	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΜΕΔ	ΑΛΛΟΔ	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΜΕΔ	ΑΛΛΟΔ
ΑΝΡΩΠΟΚΤΟΝΙΕΣ	229	204	25 (10,9%)	435	255	180 (41,4%)
ΛΗΣΤΕΙΕΣ	602	543	59 (9,8%)	2473	1136	1337(54,1%)
ΒΙΑΣΜΟΙ	236	207	29 (12,3%)	211	113	98 (46,4%)
ΚΛΟΠΕΣ-ΔΙΑΡ.	7242	16707	9397	7310(43,8%)
ΕΚΒΙΑΣΕΙΣ	150	148	2 (1,3%)	362	251	111 (30,7%)
ΑΠΑΤΕΣ	422	408	14 (3,3%)	918	771	147 (16%)
ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΙΑ	498	426	72 (14,5%)	4103	366	3737(91,1%)
ΟΠΛΑ	1174	3709	2667	1042(28,1%)
ΕΠΑΙΤΕΙΑ	148	129	19 (12,8%)	1242	150	1092(87,9%)

Παρότι οι ευρωπαϊκές στατιστικές κατατάσσουν την Ελλάδα κάτω από το μέσο όρο στο επίπεδο της θυματοποίησης, την κατατάσσουν αντίθετα

στην πρώτη θέση όσον αφορά το επίπεδο του φόβου του εγκλήματος και της ανασφάλειας²².

**Γράφημα1: Ποσοστό ανασφάλειας στους κατοίκους
18 ευρωπαϊκών χωρών, 2005**

Πηγή: Van Dijk, J.J.M., Manchin, R., Van Kesteren, J.N., Hideg, G., *The burden of crime in the EU. A comparative analysis of the European Survey of Crime and Safety (2005 EU ICS)*, Gallup Europe, Brussels, (2007)

Τα ποσοστά αυτά είναι ακόμη μεγαλύτερα στους κατοίκους της Αθήνας, σύμφωνα με τις σχετικές έρευνές μας της τελευταίας δεκαπενταετίας, καθώς και σύμφωνα με την προαναφερθείσα ευρωπαϊκή έρευνα θυματοποίησης²³.

Πίνακας 3: Ποσοστά φόβου του εγκλήματος στην Αθήνα, 1998-2010

ΑΘΗΝΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΦΟΒΟΥ/ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑΣ
Ζαραφονίτου, 1998	58.7%
Ζαραφονίτου, 2004	52.7%
EU ICS, 2005	55%
Ζαραφονίτου, Κουράκης, 2006	56.5%
Ζαραφονίτου, 2010	58,9%

²² Ch. Zafaronitou, “Criminal Victimization in Greece and the Fear of Crime: A ‘Paradox’ for Interpretation”, *International Review of Victimology*, 16 (3), 2009, 277-300.

²³ Ch. Zafaronitou, “Fear of crime in contemporary Greece: Research evidence”, in Ch. Zafaronitou (Guest Editor), Special Issue: *Fear of crime. A comparative approach in the European context*”, *Criminology*, October 2011, 50-63.

Θα πρέπει, ωστόσο, να επισημανθεί ότι ο φόβος του εγκλήματος είναι μια σύνθετη έννοια και δεν συναρτάται μόνο με το ίδιο το έγκλημα αλλά και με μια σειρά παράγοντες που συνδέονται με γενικότερες συνθήκες που κάνουν κάποιες κατηγορίες πληθυσμού να νιώθουν ατομικά και κοινωνικά πιο ευάλωτες (π.χ. οικονομική κατάσταση, υποβάθμιση της ποιότητας ζωής, επιδείνωση των περιβαλλοντικών συνθηκών της περιοχής κατοικίας κ.λπ). Για το λόγο αυτό και γίνεται η διάκριση μεταξύ *άμεσου φόβου θυματοποίησης*, ο οποίος αφορά το ίδιο το υποκείμενο και την οικογένειά του, και πρόσληψης της εγκληματικότητας ως *σοβαρού κοινωνικού προβλήματος*, το οποίο δημιουργεί γενικότερη *ανησυχία και ανασφάλεια*, ακόμα και αν δεν το αφορά άμεσα²⁴.

Ένας διεθνώς αποδεκτός ορισμός του φόβου του εγκλήματος είναι ότι αποτελεί *“μία λογική ή παράλογη κατάσταση συναγερμού ή ανησυχίας που προκαλείται από την πεποίθηση ότι κάποιος κινδυνεύει να γίνει θύμα εγκλήματος”*²⁵ και ως εκ τούτου, θεωρείται ως δεδομένο ότι όσοι φοβούνται είναι πεισμένοι πως *“το έγκλημα αποτελεί μια απειλή πραγματική και δεόντως σοβαρή, ώστε να επηρεάζει τη διαχείριση της καθημερινότητας σε ατομικό επίπεδο”*²⁶. Στο πλαίσιο αυτό, και τηρουμένων των αναλογιών που απορρέουν από τις εκάστοτε ιδιαιτερότητες, πολλοί είναι εκείνοι που προβαίνουν σε λήψη μέτρων αυτοπροστασίας, αυτοπεριορισμούς κυκλοφορίας και επαφών με άτομα και καταστάσεις που προσλαμβάνονται ως ‘απειλητικές’, ενώ δεν είναι καθόλου σπάνια και η εκδήλωση έντονων τιμωρητικών ή ακόμα και ξενοφοβικών στάσεων, σύμφωνα με όσα διατυπώνει η διεθνής και ελληνική ερευνητική εμπειρία²⁷.

Εκτός, πάντως, από τη γενική σύνδεση της πόλης με το φόβο του εγκλήματος, έχει διαπιστωθεί ότι υπάρχουν διαβαθμίσεις και στο εσωτερικό της ίδιας πόλης, έτσι ώστε ορισμένες συνοικίες να εμπνέουν μεγαλύτερη ανασφάλεια σε σχέση με άλλες²⁸. Πολλοί είναι οι παράγοντες που εξηγούν

²⁴ X. Ζαραφονίτου, “Εγκληματολογικές προσεγγίσεις του φόβου του εγκλήματος και της (αν)ασφάλειας”, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τ.8-9, 2006, 1031-1039.

²⁵ E. McLaughlin and Muncie, J., *The Sage Dictionary of Criminology*, Sage Publ., 2006, 164.

²⁶ M. Killias, *Précis de Criminologie*. Berne, Staempfli Editions, 2001, 399.

²⁷ Ch. Zarafonitou, “Punitiveness, fear of crime and social views” in Kury, H., Shea, E. (Eds.) *Punitiveness – worldwide perspectives*, Bochum: Universitätsverlag Dr. Brockmeyer, 2011, 269-294 και X. Ζαραφονίτου, Ν. Κουράκης & Συνεργάτες, *(Αν)ασφάλεια, Τιμωρητικότητα και Αντεγκληματική πολιτική*, Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών, Τμήμα Νομικής Πανεπιστημίου Αθηνών, Α. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2009.

²⁸ M. Sutton, A. Tseloni, “Area crime and fear of crime levels: Has analysis of the British Crime survey diluted crime concentration and homogenised risk?”,

τη διαφοροποίηση αυτή και διαφορετικής προέλευσης. Οι διεθνείς έρευνες θεμελιώνουν μια πολύ ισχυρή συσχέτιση μεταξύ του φόβου του εγκλήματος και ορισμένων χαρακτηριστικών της γειτονιάς που την προσδιορίζουν ως «υποβαθμισμένη περιοχή» (*deprived area*)²⁹, όπως είναι σπασμένα τζάμια, γκράφιτι, σκουπίδια στους δρόμους, ερειπωμένα κτίρια, κακός φωτισμός δημόσιων χώρων, δημόσια χρήση ναρκωτικών κ.λπ. Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, οι ευκαιρίες εγκληματικής δράσης αυξάνονται στις εν λόγω περιοχές, όταν οι μη εγκληματικές μετακινήσεις και δραστηριότητες περιοριστούν εξ αιτίας του φόβου που προκαλεί η φήμη τους αυτή και εξαιτίας της εντύπωσης περί ανικανότητας ελέγχου του εγκλήματος στην εν λόγω περιοχή.

Τα στάδια που ακολουθεί η μετατροπή κάποιων περιοχών της πόλης σε «ζώνες ανασφάλειας» αφορούν κατά κύριο λόγο τις περιοχές του κέντρου της πόλης, τις οποίες εγκαταλείπουν προοδευτικά οι μόνιμοι κάτοικοί τους- μεσαίας και ανώτερης κοινωνικής προέλευσης- ενώ στη θέση τους εγκαθίστανται μη μόνιμοι πληθυσμοί με πολλά κοινωνικά προβλήματα, σύμφωνα και με τη θεωρητική προσέγγιση της οικολογικής σχολής του Σικάγου. Η αλλαγή αυτή της φυσιογνωμίας των κατοίκων τους έχει ως συνέπεια τη χαλάρωση της πίεσης για προσφορά καλύτερων κρατικών υπηρεσιών και στην περίπτωση αυτή η εγκατάσταση δραστηριοτήτων που προσδίδουν κακή φήμη στην περιοχή είναι σχεδόν βέβαιη. Μέσα από ένα φαύλο κύκλο κακής φήμης, εγκατάλειψης και ανασφάλειας οι περιοχές αυτές στιγματίζονται ως επικίνδυνες και υποβαθμίζονται³⁰.

Η διαβάθμιση του φόβου του εγκλήματος προκύπτει από όλες τις έρευνές μας στην περιοχή της πρωτεύουσας, με κυριότερη παρατήρηση ότι τα υψηλότερα ποσοστά φόβου εντοπίζονται σταθερά στο Κέντρο της πόλης (76% το 1998, 65,3% το 2004, 75,7% το 2006) και τα χαμηλότερα στις κοινωνικοοικονομικά πιο αναβαθμισμένες περιοχές της (40,4% το 1998 και 23,3% το 2006)³¹.

in Ch. Zarafonitou (Guest Editor), *Fear of Crime. A comparative approach in the European Context*, *Criminology Special Issue*, October 2011, 32-39.

²⁹ G. Hideg & R. Manchin, *Environment and Safety in European Capital, based on the data of the European International Crime Survey (EUICS)*, Gallup Europe, EUICS Working Papers.

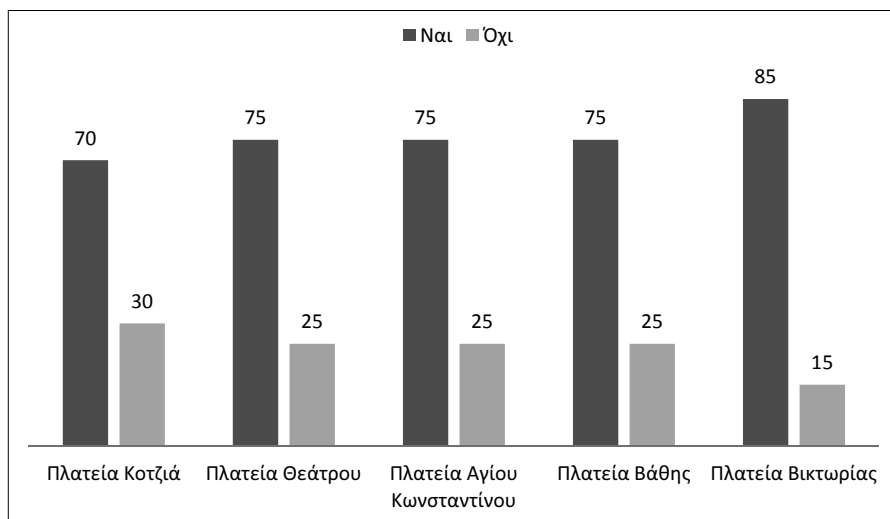
³⁰ X. Ζαραφονίτου, «Πόλη και φόβος του εγκλήματος: παραγοντικές εμπειρικές προσεγγίσεις και στρατηγικές πρόληψης», στο *MNHMH II, Αφιέρωμα στη μνήμη Ι. Δασκαλόπουλου*, Κ. Σταμάτη, Χ. Μπάκα, Σάκκουλας, Αθήνα 1996, Τ. Γ', 801-818.

³¹ Ch. Zarafonitou, "Fear of crime in contemporary Greece: Research evidence", in Ch. Zarafonitou (Guest Editor), Special Issue: *Fear of crime. A comparative approach in the European context*", *Criminology*, October 2011, 50-63.

Η σύνδεση του φόβου του εγκλήματος με την εικόνα περί υποβάθμισης της περιοχής του Κέντρου της Αθήνας προέκυψε πιο ανάγλυφα από ποτέ στην έρευνά μας για την ύπαρξη ghettos που πραγματοποιήθηκε το 2011 στις περιοχές που προσδιορίζονται γύρω από πέντε κεντρικές πλατείες (Κοτζιά, Θεάτρου, Αγ. Κωνσταντίνου, Βάθης και Βικτωρίας)³². Η έρευνα αυτή διαπίστωσε ότι οι κάτοικοι των συγκεκριμένων περιοχών προσλαμβάνουν σε σημαντικό βαθμό την υποβάθμιση της γειτονιάς τους και τη μετατροπή της σε γκέτο και αυτή ακριβώς η εικόνα τους είναι που αυξάνει σε σημαντικό βαθμό και την ανασφάλειά τους.

Η συντριπτική πλειονότητα των ερωτηθέντων Ελλήνων κατοίκων ή εργαζομένων στις περιοχές της έρευνας (70%-85%) έχουν την αίσθηση ότι αποτελούν 'μειονότητα' στην περιοχή τους.

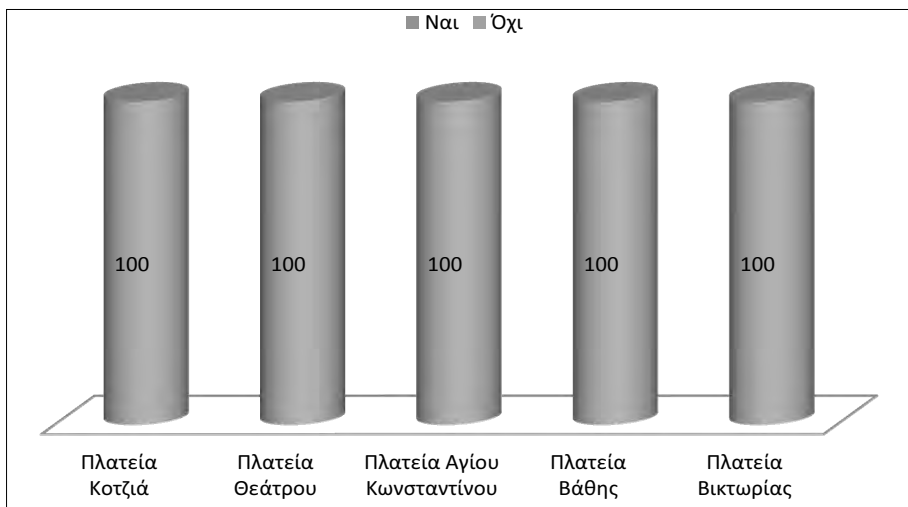
Γράφημα 2: Αίσθηση κατοίκων ότι αποτελούν μειονότητα στη γειτονιά τους, 2011

Επισημαίνουν σε απόλυτο ποσοστό 100% ότι η συγκέντρωση αλλοδαπών είναι υψηλή.

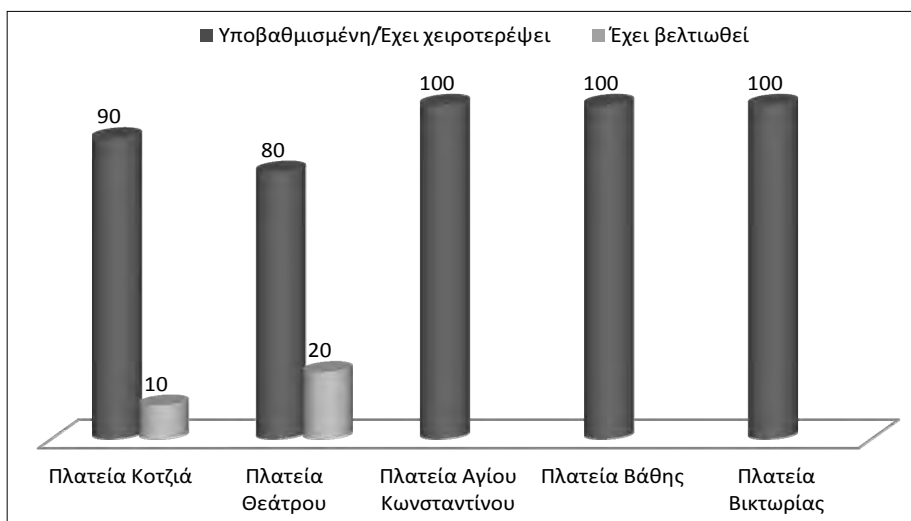
³² Χ. Ζαραφωνίτου & Συνεργ., "Υπάρχουν "ghettos" στο κέντρο της Αθήνας; Μια εγκληματολογική αναδόμηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων των κατοίκων της περιοχής", όπ.παραπ.

Γράφημα 3: Πρόσληψη της ποσοτικής εγκατάστασης αλλοδαπών στην περιοχή τους, 2011

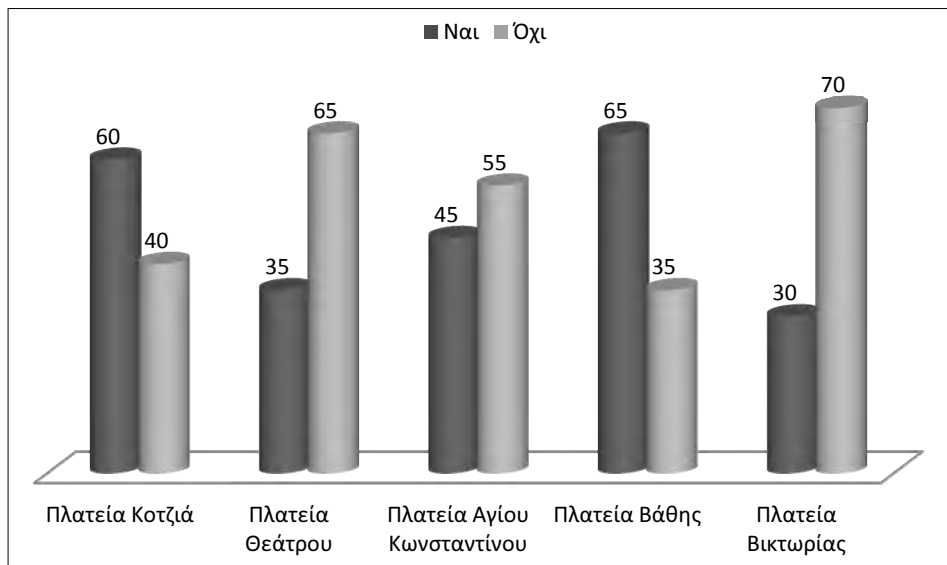
Ενώ προσλαμβάνουν σχεδόν απόλυτα την υποβάθμιση της περιοχής τους (κυρίως στις περιοχές μεταβατικού χαρακτήρα ως προς τις χρήσεις γης, όπως οι πλατείες Βάθης και Βικτωρίας όπου ο χαρακτήρας της κατοικίας είναι ακόμα υπαρκτός έστω και υποβαθμισμένος).

Γράφημα 4: Εικόνα των κατοίκων περί υποβάθμισης της περιοχής τους, 2011

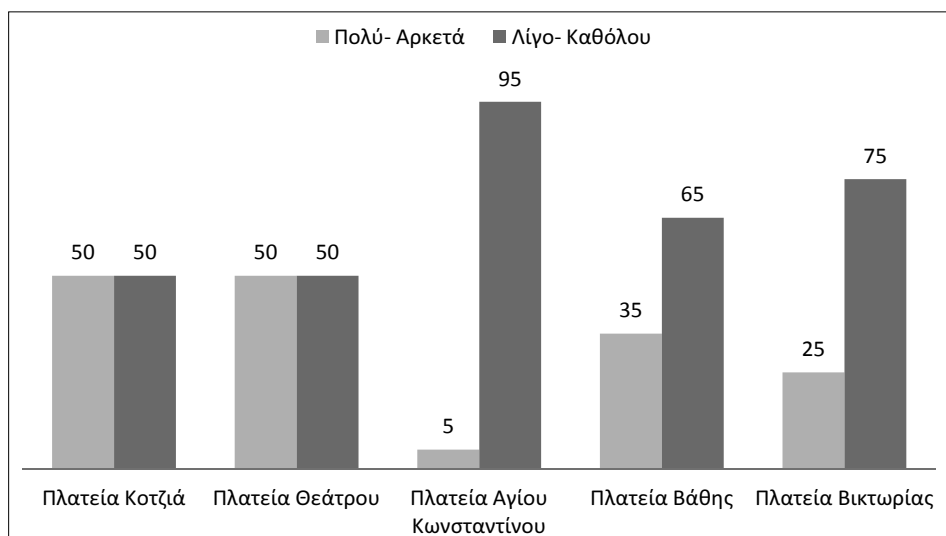
Εξ ου και η πρόθεση που εκδηλώνεται από το ένα έως τα δύο τρίτα των κατοίκων τους για μετεγκατάσταση, με εντυπωσιακή την 'αντίσταση' στην τάση αυτή των κατοίκων της μέχρι πρόσφατα μεσοαστικής συνοικίας της πλατείας Βικτωρίας, όπου μόνο το 30% εξέφρασε παρόμοια πρόθεση.

Γράφημα 5: Πρόθεση ημεδαπών κατοίκων για μετεγκατάσταση, 2011

Στο πλαίσιο αυτό, 95% των κατοίκων αισθάνονται ανασφαλείς στην περιοχή της πλατείας Αγ.Κωνσταντίνου, 75% στην πλατεία Βικτωρίας, 65% στην πλατεία Βάθης, 50% στην πλατεία Θεάτρου και στην πλατεία Κοτζιά (ενδεχομένως εξαιτίας μεγαλύτερης αστυνόμευσης και ελάχιστου αριθμού μόνιμων κατοίκων).

Γράφημα 6: Αίσθημα ασφάλειας των κατοίκων στην περιοχή τους, 2011

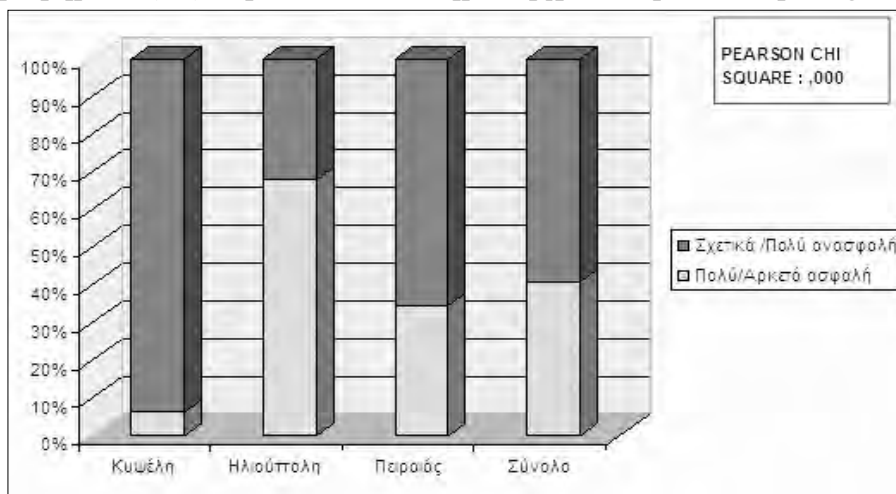

Αναφερόμενοι ειδικότερα στην εγκληματικότητα της περιοχής τους επικαλούνται ως συχνότερα εμφανιζόμενες εγκληματικές συμπεριφορές τις κλοπές προσωπικών αντικειμένων στο δρόμο και τη δημόσια χρήση ουσιών (με ποσοστά αναφοράς από τους κατοίκους 90%-95%). Ακολουθούν οι διαρρήξεις αυτοκινήτων και σπιτιών/καταστημάτων (με ποσοστά 65%-75%), ενώ οι συγκρούσεις μεταξύ αλλοδαπών είναι μάλλον συχνό φαινόμενο, με ποσοστό αναφοράς 65% περίπου σε όλες τις περιοχές της έρευνας. Τέλος, αναφέρονται σε βανδαλισμούς (περίπου 40%), σωματικές βλάβες, επιθέσεις και ρατσιστικές επιθέσεις.

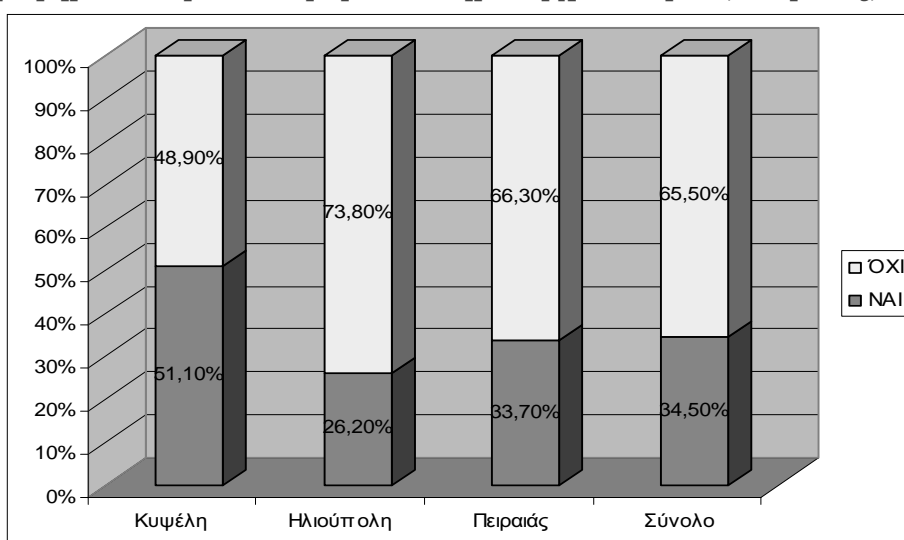
Ενδεικτικά και τα πορίσματα της έρευνάς μας στους καταστηματαρχές Αθηνών και Πειραιώς που πραγματοποιήθηκε την Άνοιξη του 2010³³ και σύμφωνα με τα οποία: οι καταστηματαρχές της Κυψέλης φοβούνται σε ποσοστό 93,6%, της περιοχής Δημοτικού Θεάτρου Πειραιώς σε ποσοστό 65,3%, ενώ η ανασφάλεια είναι πολύ μικρότερη όταν απομακρυνόμαστε από τις κεντρικές περιοχές, όπως στην περίπτωση της Ηλιούπολης, όπου οι καταστηματαρχές δήλωσαν ανασφαλείς σε ποσοστό μόνο 32,1%. Το 1/3 των ερωτηθέντων στην έρευνα αυτή δήλωσε ότι έχει γίνει θύμα στην περιοχή που βρίσκεται το κατάστημά του. Όταν πρόκειται όμως για την Κυψέλη, το ποσοστό αυτό ξεπερνά το 50% και πολλά από τα θύματα έχουν θυματοποιηθεί περισσότερες από τέσσερις φορές.

³³ Χ. Ζαραφονίτου, «(Αν)ασφάλεια καταστηματαρχών Αθηνών και Πειραιώς και νέες μορφές αστυνόμευσης», στο *Εγκληματολογία*, τ.1/2012, 91-98.

Γράφημα 7: (Αν)ασφάλεια καταστηματαρχών Αθηνών, Πειραιώς, 2010

Γράφημα 8: Θυματοποίηση καταστηματαρχών Αθηνών, Πειραιώς, 2010

Σύμφωνα με τα παραπάνω, γίνεται σαφές ότι οι κάτοικοι της πρωτεύουσας, και κυρίως ορισμένων περιοχών της, αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα εγκληματικότητας στην καθημερινότητά τους. Πολύ περισσότερο μάλιστα που λόγω των σημαντικών κοινωνικοοικονομικών, δημογραφικών και πολιτισμικών αλλαγών που συνέβησαν τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας, μια σειρά κοινωνικά προβλήματα (όπως η ανεργία) οξύνθηκαν ενώ άλλα ακόμη σοβαρότερα έκαναν την εμφάνισή τους (όπως εκείνο των αστέγων).

Είναι προφανές ότι η οικονομική κρίση και η παγκοσμιοποίηση δεν άφησαν ανεπηρέαστη ούτε την εγκληματικότητα, η ποσοτική και ποιοτική μετεξέλιξη της οποίας είναι ενδεικτική της γενικότερης επιδείνωσής της. Έτσι και παρότι δεν επαληθεύεται άμεση σύνδεση μεταξύ μακροκοινωνικών φαινομένων με ατομικές συμπεριφορές, το περιβάλλον της κρίσης, με τη γενικότερη έννοια, συναρτάται θετικά με τη δημιουργία ανομικών και συγκρουσιακών καταστάσεων, όπως η εγκληματικότητα, με συνέπεια να αυξάνουν τις ατομικές και κοινωνικές ανασφάλειες των πολιτών.

Η θέση αυτή δεν νομιμοποιεί ουδεμία άμεση σύνδεση της εγκληματικότητας με οικονομικά ευάλωτα άτομα ή περιοχές³⁴, δεδομένης της αδιαμφισβήτητης διαφοροποίησης της ατομικής συμπεριφοράς ακόμη και σε ομοειδείς συνθήκες καθώς και της αποστασιοποίησης της μεγαλύτερης μερίδας των κατοίκων από την εγκληματικότητα ακόμα και σε περιοχές με ιδιαίτερα υψηλούς εγκληματικούς δείκτες. Κάθε απόπειρα για διαφορετική ερμηνεία επικρίθηκε ως αφοριστική και χαρακτηρίστηκε ως «οικολογική απάτη» (*ecological fallacy*)³⁵. Τα πορίσματα, άλλωστε, της πολύ γνωστής έρευνας του B. Lander για την παραβατικότητα ανηλίκων στη Βαλτιμόρη³⁶, θεμελίωσαν τη σύνδεσή της με περιοχές και πληθυσμιακές ομάδες ασταθούς κανονιστικού και αξιακού πλαισίου, ενδεικτικού της πολιτισμικής ανομίας³⁷, και όχι με αυτή καθαυτή την κακή οικονομική κατάσταση.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πολιτικές πρόληψης της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας³⁸

ΔΕΛΟΜΕΝΟΥ ΟΤΙ ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ προσλαμβάνουν την υποβάθμιση της καθημερινής ζωής τους ως αποτέλεσμα της αλληλόδρασης μια σειράς διαφορετικής προέλευσης παραγόντων, όπως το περιβάλλον της περιοχής κατοικίας τους, η εμπιστοσύνη τους στο ποινικό σύστημα αναφορικά με τον

³⁴ Γ. Πανούσης, *Εγκληματολογικοί Ανα-στοχασμοί*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2009, 123.

³⁵ P. & P. Brantingham, *Patterns in crime*, MacMillan Publ, Co, New York, 1983, 313.

³⁶ B. Lander, *Towards an understanding of juvenile delinquency*, AMS Press, New York, 1970, 88-89.

³⁷ R. Merton, "Social structure and anomie", *American Sociological Review*, 3/1938, 672-682.

³⁸ Απόσπασμα της Παρέμβασης της συγγραφέως στο Καινοτόμο εργαστήριο με τίτλο «ΑΘΗΝΑ: ΠΟΛΗ ΣΕ ΚΡΙΣΗ» που διοργάνωσε το Ε.Κ.Α.Δ.Α, στις 21 Ιουνίου 2011, στο οποίο προσεκλήθη ως εμπειρογνώμων και συμμετείχε στο 1^ο παράλληλο θεματικό εργαστήριο: «Τοπική κοινωνία: Θεσμοί-Δράσεις-Πρωτοβουλίες», βλ. και σχετική δημοσίευση στο ηλεκτρονικό περιοδικό *The art of crime*, Τεύχος 20, Νοέμβριος 2011.

έλεγχο της εγκληματικότητας αλλά και οι ευρύτερες κοινωνικο-ιδεολογικές τους αντιλήψεις, και δεδομένου επίσης, του κλονισμού της εμπιστοσύνης των πολιτών απέναντι στο κράτος και την πολιτεία ευρύτερα, άρα, και οι πολιτικές/προγράμματα/ μέτρα που θα πρέπει να ληφθούν για την αντιστροφή αυτού του κλίματος θα πρέπει να είναι εξίσου σύνθετα και πολυδιάστατα.

A. Θα πρέπει, κατ' αρχήν, να ληφθούν μέτρα σε μακρο-επίπεδο ώστε να αντιμετωπισθούν τα ζητήματα τροφοδότησης των ευάλωτων περιοχών με αντίξοες συνθήκες αντιμετώπισης των ήδη έντονων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν.

1. Στο πλαίσιο αυτό, σημαντικό ρόλο καλείται να διαδραματίσει η **μεταναστευτική πολιτική** με άμεσο στόχο να ανακοπεί η παράνομη είσοδος μεταναστών και να ρυθμιστεί το καθεστώς παραμονής όσων έχουν εισέλθει στη χώρα, ώστε να παραμείνουν μόνο οι μετανάστες που έχουν νόμιμο καθεστώς ή όσοι έχουν τις προϋποθέσεις νομιμοποίησης.
2. Βασική στόχευση αντιμετώπισης της κρίσης του Κέντρου της Αθήνας, αποτελεί και η ρύθμιση των εμπορικών δραστηριοτήτων της περιοχής. Προκειμένου να επιτευχθεί, θα πρέπει να ρυθμιστεί το **παρεμπόριο** αλλά να δοθούν και κίνητρα διατήρησης στις νόμιμες εμπορικές δραστηριότητες ώστε να ανακοπεί το φαινόμενο μαζικής διακοπής λειτουργίας των καταστημάτων (βάσει ορθολογικών και ισότιμων κριτηρίων). Επειδή, όμως, πολλοί αλλοδαποί ζουν βάσει του παρεμπορίου, τα μέτρα δεν πρέπει να είναι κατασταλτικά εν προκειμένω αλλά ρυθμιστικά και να δώσουν εναλλακτικές δυνατότητες άσκησης *όχι παρεμπορίου* αλλά *μικρεμπορίου*. Κάτι τέτοιο μπορεί να γίνει εάν ελεγχθεί η νόμιμη εισαγωγή εμπορευμάτων, παραχωρηθεί από το Δήμο της Αθήνας ένας-δύο χώροι εν είδει υπαίθριας ή ημι-υπαίθριας αγοράς στην οποία θα ασκούν με νόμιμη άδεια τη δραστηριότητα αυτή.
3. Σημαντικός είναι και ο έλεγχος **στεγάσης** των αλλοδαπών, μέσα από την παράνομη μαζική ενοικίαση ή υπενοικίαση ακατάλληλων χώρων και την εκμετάλλευσή της μεγάλης ανάγκης τους. Εν προκειμένω, η Πολιτεία οφείλει να ελέγξει τις άδειες εκμίσθωσης-υπεκμίσθωσης τόσο νομικά όσο και μέσω επιτόπιων ελέγχων.
4. Για να επιτευχθεί η **αναβάθμιση του Κέντρου** θα πρέπει να ανακοπεί η τάση εγκατάλειψής του από τους κατοίκους του. Η αντιστροφή της εξέλιξης αυτής προϋποθέτει μέτρα βελτίωσης της ποιότητας ζωής όπως τα προαναφερθέντα καθώς και κίνητρα παραμονής τους (μείωση της φορολογίας ή άλλες ελαφρύνσεις)

5. Επίσης, χρήσιμες έχουν αποδειχθεί πολιτικές εγκατάστασης δημιουργικών δραστηριοτήτων (πολιτιστικού χαρακτήρα) ή και διοικητικών υπηρεσιών που δεν απευθύνονται σε στοχοθεσίες κοινωνικών προβλημάτων και έχουν ως αποτέλεσμα να λειτουργούν ως τόποι και τρόποι **προσέγκυσης θετικών και δημιουργικών δράσεων**. Συνδυαζόμενες δε με πολιτικές μείωσης των κέντρων ή υπηρεσιών που απευθύνονται σε κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα (π.χ., ναρκωτικά) μπορεί να λειτουργήσουν ενθαρρυντικά για την αναβάθμιση της περιοχής.
6. Τέλος (αλλά καθόλου τελευταία σε σοβαρότητα) είναι η **αντεγκληματική πολιτική** που οφείλει να είναι ορθολογική και να βασίζεται στο σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Στο πλαίσιο αυτό, καλείται να αντιμετωπίσει αλληλένδετες μορφές οργανωμένου εγκλήματος (όπως είναι το trafficking) με μορφές καθημερινής εγκληματικότητας ή εγκληματικότητας του δρόμου (street crime), μέσα από συνδυασμένες πολιτικές πρόληψης και καταστολής ώστε να διασφαλισθεί το δικαίωμα των κατοίκων να κυκλοφορούν στους δρόμους της γειτονιάς τους όλες τις ώρες της ημέρας και να αποφευχθούν συγκρούσεις και ξενοφοβικές συμπεριφορές.

Β. Από το 1990 και μετά υιοθετήθηκε η «**πολιτική της ποιότητας ζωής**» στον αγγλοσαξονικό χώρο, γιατί θεωρήθηκε ιδιαίτερα δημοφιλής λόγω της σύνδεσής της με «την αλλαγή αντίληψης του κοινού προς μια θετική κατεύθυνση». Βάσει της πολιτικής αυτής, τα προτεινόμενα μέτρα εστιάζουν στο άμεσο τοπικό περιβάλλον, στη γειτονιά, **στην κοινότητα ή στην τοπική κοινωνία**, ανάλογα με το κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο εφαρμογής παρόμοιων πολιτικών. Η στροφή προς την ‘κοινότητα’, η οποία είχε ξεκινήσει ήδη από το 1960, είναι ιδιαίτερα εμφανής πλέον και μέσα από τη λεγόμενη «περιβαλλοντική εγκληματολογία» έχει συστηματοποιήσει μια σειρά μεθόδους και τεχνικές πρόληψης εγκληματικότητας μέσω κυρίως περιβαλλοντικού σχεδιασμού (CPTED). Βασισμένη στο θεωρητικό πλαίσιο της Σχολής του Σικάγου, η «οικολογική» προσέγγιση του εγκληματικού φαινομένου μεταθέτει το κέντρο βάρους της κοινωνικοποιητικής διαδικασίας από το άτομο στην κοινότητα και μέσα από την εφαρμογή του πρώτου προγράμματος κοινοτικής πρόληψης στο Σικάγο το 1932 (Chicago Area Project) επιχειρεί την αναβάθμιση των περιβαλλοντικών (φυσικών και κοινωνικών) παραμέτρων, έτσι ώστε να μην αποτύχει η κοινότητα στον κοινωνικοποιητικό της ρόλο.

Στις μέρες μας, η «*υπευθυνοποίηση*» της κοινότητας μαζί με την ενεργοποίηση του ιδιωτικού τομέα χαρακτηρίζουν τις σύγχρονες τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής με αναφορά σε «φράσεις-κλειδιά», όπως:

‘δietetαιρικότητα’, ‘δημόσια/ιδιωτική συμμαχία’, ‘συμπααραγωγή της ασφάλειας’, ‘ενεργοί πολίτες’ κ.λπ. Η τάση αυτή dietαιρικότητας μεταξύ κυβέρνησης και τοπικής αυτοδιοίκησης ή λοιπών φορέων της τοπικής κοινωνίας αναπτύχθηκε και στην υπόλοιπη Ευρώπη, κατά τη δεκαετία του 1980. Κυριότεροι φορείς αυτής της συμμετοχικής εγκληματοπρόληπτικής πολιτικής είναι τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Εγκληματικότητας/Παραβατικότητας.

....

Έτσι, η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στην πρόληψη της μικρομεσσίας εγκληματικότητας, μέσα από θεσμούς αντίστοιχους των τοπικών συμβουλίων πρόληψης, αποτελεί *δυνάμει* εκδημοκρατισμό και προσφέρει ευοίωνες προοπτικές dietαιρικότητας και κοινωνικής αλληλεγγύης, όταν προωθούνται μέτρα κοινωνικής πρόληψης, ενίσχυσης των κοινωνικοποιητικών δομών και βελτίωσης του χώρου/περιβάλλοντος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Andresen M. A., “The place of environmental criminology within criminological thought”, in M.A. Andresen, P. J. Brantingham, J. Bryan Kinney (Eds), *Classics in Environmental Criminology*, Simon Fraser University, CRC Press Taylor & Francis Group, Canada 2010, 5-28
- Boggs S., “Formal and informal crime control: An explanatory study of urban, suburban and rural orientations”, *The Sociological Quarterly*, 12/1971, 319-327
- Brantingham P. & P., *Patterns in crime*, MacMillan Publ., Co, New York, 1983
- Burgess E. W., «La croissance de la ville. Introduction à un projet de recherche», in Y. Grafmeyer & I. Joseph, *L'école de Chicago*, Aubier, Res-Champ urbain, Paris 1984, 127-143
- Crowe T., *Crime Prevention through Environmental Design: Applications of Architectural Design and Space Management Concepts*, Butterworth-Heinemann, 2000
- Hideg G. & Manchin R., *Environment and Safety in European Capital, based on the data of the European International Crime Survey (EU ICS)*, Gallup Europe, E U I C S Working Papers
- http://astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=81&Itemid=73&lang=
- Hughes G., *Understanding Crime Prevention, Social Control, Risk and Late Modernity*, Open University Press, Buckingham, Philadelphia, 1998

- Kelling G. L. και Coles C.M., *Fixing Broken Windows: Restoring Order and Reducing Crime in our Communities*, N.York, Touchstone Books, 1996
- Killias M., *Précis de Criminologie*. Berne, Staempfli Editions, 2001
- Kubrin C. E. and Weitzer D., “New Directions on Social Disorganization Theory”, *Journal of Research in Crime and Delinquency*, Vol. 40,2003
- Lander B., *Towards an understanding of juvenile delinquency*, AMS Press, New York, 1970
- McLaughlin E. and Muncie, J., *The Sage Dictionary of Criminology*, Sage Publ., 2006
- Merton R., “Social structure and anomie”, *American Sociological Review*, 3/1938, 672-682
- Πανούσης Γ., *Εγκληματολογικοί Ανα-στοχασμοί*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2009
- Peyrefitte A. (Commission), *Réponses à la violence*, Presses Pocket, Paris 1977
- Shaw C. και H. McKay, *Juvenile Delinquency and Urban Areas*, University of Chicago Press, 1942
- Skogan W., «La sécurité dans les grandes villes américaines», *Revue internationale de criminologie et de police technique*, 4/1983, 24-34
- Σπινέλλη Κ. Δ., «Η σύγχρονη εγκληματικότητα και η φαινομενολογία της», στο Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου (Δ/ση έκδ.), *Η εγκληματολογία απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις. Επετειακό Συνέδριο για τα τριάντα χρόνια δράσης της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, 45-70
- Sutherland Ed., *Principles of Criminology*, Philadelphia, Lippincott Co, 1934
- Sutton M., A. Tseloni, “Area crime and fear of crime levels: Has analysis of the British Crime survey diluted crime concentration and homogenised risk?”, in Zarafonitou Ch. (Guest Editor), *Fear of Crime. A comparative approach in the European Context, Criminology Special Issue*, October 2011, 32-39
- Tonry M. & Farrington D. (Eds), *Building a Safer Society*, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1995
- Τζαννετάκη Τ., *Ο νεοσυντηρητισμός και η πολιτική της μηδενικής ανοχής*, Α.Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2006
- Wilson J. Q. και G. L. Kelling, “Broken Windows”, *The Atlantic Monthly*, March 1982
- Wirth L., “Urbanism as a way of life”, *American Journal of Sociology*, 44/1938, 1-24

- Wortley R. & L. Mazerolle, “Environmental criminology and crime analysis: situating the theory, analytic approach and application”, in R. Wortley & L. Mazerolle (Eds), *Environmental Criminology and Crime Analysis*, Willan Publ., USA, 2008, 1-18
- Ζαραφωνίτου Χ., «Πόλη και φόβος του εγκλήματος: παραγοντικές εμπειρικές προσεγγίσεις και στρατηγικές πρόληψης», στο: Ν. Κουράκης (επιμ.), *MNΗΜΗ II, Αφιέρωμα στη μνήμη Ι. Δασκαλόπουλου, Κ. Σταμάτη, Χ. Μπάκα, Σάκκουλας*, Αθήνα 1996, Τ. Γ°, 801-818
- Ζαραφωνίτου Χ. (επιμ.), *Η προστασία του περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά*, Τετράδια Εγκληματολογίας Ι, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996.
- Ζαραφωνίτου Χ., *Ο φόβος του εγκλήματος. Εγκληματολογικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί με βάση την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο εσωτερικό της Αθήνας*, Μελέτες Ευρωπαϊκής Νομικής Επιστήμης, Εκδ. Α. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002, ελληνικά/αγγλικά
- Ζαραφωνίτου Χ., *Η πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο. Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 2003
- Ζαραφωνίτου Χ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004
- Ζαραφωνίτου Χ., “Εγκληματολογικές προσεγγίσεις του φόβου του εγκλήματος και της (αν)ασφάλειας”, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τ.8-9, 2006, 1031-1039
- Ζαραφωνίτου Χ., Παρέμβαση στο Καινοτόμο εργαστήριο με τίτλο «Αθήνα: Πόλη σε κρίση» Ε.Κ.Δ.Δ.Α, 21 Ιουνίου 2011, 1^ο παράλληλο θεματικό εργαστήριο: «Τοπική κοινωνία: Θεσμοί-Δράσεις-Πρωτοβουλίες», βλ. και σχετική δημοσίευση στο ηλεκτρονικό περιοδικό *The art of crime*, Τεύχος 20, Νοέμβριος 2011.
- Ζαραφωνίτου Χ., «(Αν)ασφάλεια καταστηματαρχών Αθηνών και Πειραιώς και νέες μορφές αστυνόμευσης», στο *Εγκληματολογία*, τ.1/2012, 91-98
- Ζαραφωνίτου Χ., Κουράκης Ν. & Συνεργάτες, *(Αν)ασφάλεια, Τιμωρητικότητα και Αντεγκληματική πολιτική*, Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών, Τμήμα Νομικής Πανεπιστημίου Αθηνών, εκδ. Α. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2009
- Ζαραφωνίτου Χ. & Συνεργ., “Υπάρχουν “ghettos” στο κέντρο της Αθήνας; Μια εγκληματολογική αναδόμηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων των κατοίκων της περιοχής”, υπό δημοσίευση στον *Τιμητικό Τόμο Χρ. Δέδε*, Ν.Κουράκης (Επιμ. έκδ.), εκδ. Α. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή & Προδημοσίευση στο *Εγκληματολογία*, τ. 2/2012

- Zarafonitou Ch., “Criminal Victimization in Greece and the Fear of Crime: A ‘Paradox’ for Interpretation”, *International Review of Victimology*, 16 (3), 2009, 277-300
- Zarafonitou Ch., “Fear of crime in contemporary Greece: Research evidence”, in Ch.Zarafonitou (Guest Editor), Special Issue:*Fear of crime. A comparative approach in the European context*”,*Criminology*, October 2011, 50-63
- Zarafonitou Ch., “Punitiveness, fear of crime and social views” in Kury, H., Shea, E. (Eds.)*Punitiveness – worldwide perspectives*, Bochum: Universitätsverlag Dr. Brockmeyer, 2011

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑ

*Ιωάννα Τσίγκανου, Διευθύντρια Ερευνών,
Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ και εγκλήματος είναι τεράστιο και η προσοχή που του αποδίδεται από τους ειδικούς, όσο και από πολιτικούς αναλυτές και διαμορφωτές της κοινής γνώμης είναι ανάλογη της σπουδαιότητάς του, ιδιαίτερα εν τω μέσω οικονομικών κρίσεων που έχουν κατά καιρούς ενοκήψει σε διεθνές επίπεδο. Ως εκ τούτου θα περιοριστώ στην αναφορά συγκεκριμένων σημείων και στοιχείων που θα μπορούσαν να αποτελέσουν αφετηρία για μια ανανέωση του επιστημονικού προβληματισμού και διαλόγου για το ζήτημα αυτό¹.

Αποκωδικοποιώντας πολύ σύντομα τις κυρίαρχες θεωρητικές κατευθύνσεις οι οποίες έχουν διατυπωθεί στη διεθνή και την ελληνική εργογραφία κατατείνουμε στα εξής:

Οι οικονομετρικές αναλύσεις των εγκληματολόγων έχουν επανηλλειμένα δείξει ότι η κρίση ή οι κρίσεις στο οικονομικό πεδίο, είτε αυτές αφορούν το

¹ Ως γνωστόν, το θέμα της διασύνδεσης οικονομικής κρίσης και εγκληματικότητας έχει επανειλημμένα απασχολήσει την επιστημονική κοινότητα. Ενδεικτικά και αντί άλλων βλέπε το κλασικό R. Quinney (1977): "Class State and Crime – On Theory and Practice of Criminal Justice", David McKay, New York, USA. Επίσης, D. Cantor, K. C. Land (1985): "Unemployment and crime rates in the post - world War II United States: A Theoretical and Empirical Analysis", *American Sociological Review*, τόμος 50, no 3, 317 – 332. S. D. Levitt (2004): "Understanding why crime fell in the 1990s: Four factors that explain the decline and six that do not", *The Journal of Economic Perspectives*, τόμος 18, no 1, 163-190. Για πλήρη επισκόπηση των αντιτιθέμενων απόψεων, βλ. ενδεικτικά, M. Defflem (2011): *Economic Crisis and Crime*, Emerald Group Publishing, UK.

δείκτη της ανεργίας ή/και της φτώχειας του πληθυσμού, είτε τους δείκτες των οικονομικών ή/και κοινωνικών ανισοτήτων (ενδεικτικά της ανισοκατανομής του εισοδήματος, του κινδύνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, της πλήρους ή σχετικής κοινωνικής αποστέρησης) συνδέονται με κάποιο τρόπο με την αύξηση της εγκληματικότητας ιδιαίτερα αναφορικά με αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας / περιουσίας και το βίαιο έγκλημα.² Στο πλαίσιο αυτό έχουν διατυπωθεί ποικίλες και συχνά προκλητικές ερμηνείες για τους τρόπους με τους οποίους οι οικονομικοί παράγοντες επηρεάζουν τόσο το ρυθμό διάπραξης εγκλημάτων όσο και αυτήν την ίδια τη φυσιογνωμία του εγκλήματος. Η ανεργία για παράδειγμα φέρεται να ενδυναμώνει τον πειρασμό διάπραξης αδικημάτων αλλά επίσης να διευρύνει και άλλους θετικούς συντελεστές εγκλήματος όπως η έλλειψη παιδείας / εκπαίδευσης ή/και στέγασης. Βασικών δηλαδή κοινωνικών δικαιωμάτων και αγαθών.

Αν μείνουμε σε αυτές τις ιδέες μοιάζει λογικό να συμπεράνει κάποιος ότι η «κρίση αξιοπιστίας» τόσο στο οικονομικό όσο και στο πολιτικό πεδίο που εκδηλώθηκε πασιφανώς με το τέλος του 20^{ου} αιώνα αποτέλεσε το προσάναμα για μια σημαντική έξαρση του εγκλήματος, η οποία όμως σχεδόν εξαντλείται στην αύξηση των διαπραχθέντων αδικημάτων κατά της ιδιοκτησίας ή των περιουσιακών δικαιών και του βίαιου εγκλήματος και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού.

Ενδεικτικά παραθέτουμε έναν πίνακα από πρόσφατη έκθεση των Ηνωμένων Εθνών όπου εμφανίζεται ο ρυθμός αύξησης του εγκλήματος στις συγκεκριμένες πάντως κατηγορίες αδικημάτων που προαναφέραμε, σε έναν αριθμό χωρών που διήλθαν οικονομικές κρίσεις και σε συσχετισμό πάντα με κυρίαρχες οικονομικές παραμέτρους.

² S. Xenakis & L. Cheliotis (2012): "The Politics of Crime and the Financial Crisis in Greece", ESC Newsletter (<http://www.escnewsletter.org>), Issue 2 / 2012.

Country	Geographic unit	Economic crisis (on visualization)	Crime type affected by Economic indicator identified as predictor of crime change economic crisis (on visualization)	Economic indicator identified as predictor of crime change (by statistical model)
Argentina	Buenos Aires	(in 2002)	-	Share price index
	National		n/a	Share price index, unemployment rate
Brazil	Rio de Janeiro		Robbery, motor vehicle theft	Treasury bill rate
	Sao Paulo		Homicide, robbery	Male unemployment rate, currency per SDR
Canada	National		n/a	Treasury bill rate, unemployment rate, share price index, deposit rate
Costa Rica	National		Robbery	-
El Salvador	National		Homicide	-
Italy	National		Robbery, motor vehicle theft	Real income
Jamaica	National		Homicide, robbery	-
Latvia	National		-	Youth unemployment rate
Mauritius	National		-	Real income, currency per SDR
Mexico	National		Robbery, motor vehicle theft	Male unemployment
Philippines	National	-	-	Deposit rate, share price
Poland	National	-	-	Treasury bill rate
Thailand	National		Motor vehicle theft	Unemployment rate, real income
Trinidad and Tobago	National		-	Real income, lending rate
Uruguay	Montevideo	-	-	GDP

Илгыз: UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime): GIVAS Final Report: “Monitoring the Impact of Economic Crisis on Crime”, 2011, ссλ. 4.

Όμως, αυτού του τύπου οι ισχυρισμοί δεν βρίσκουν ασφαλή εμπειρική τεκμηρίωση. Κοινωνιολογικές μακροσκοπικές αναλύσεις έχουν καταδείξει ότι αν εξετάσουμε τη σχέση οικονομικών κρίσεων και εγκλήματος στο μακροεπίπεδο και για σειρά ετών δεν διαπιστώνεται κάποια αντιστροφή ούτε στους σταθερούς ρυθμούς διάπραξης των εγκλημάτων ούτε στους ρυθμούς μείωσης της εγκληματικότητας. Η σχέση ανάμεσα στον παράγοντα της οικονομικής ύφεσης αφενός και τα επίπεδα και τη φυσιογνωμία του εγκλήματος από την άλλη απαιτείται να τύχει μεγαλύτερης προσοχής ιδιαίτερα σε παγκόσμιο και συγκριτικό επίπεδο.

Αναφορικά με την ελληνική εμπειρία, εξετάζοντας τα σχετικά δεδομένα της ιστορικής στιγμής της κρίσης θα μπορούσε ίσως κάποιος να υποστηρίξει ότι, βραχυπρόθεσμα και φαινομενικά, η κρίση μοιάζει να συνδέεται, αλλά με διακυμάνσεις, με ένα ευρύτερο πεδίο εγκληματικών δραστηριοτήτων απ' ό,τι τυπικά αναγνωρίζεται. Παράλληλα συμπεριφορές που προέρχονται κυρίαρχα από το πολιτικό πεδίο έχουν ενδυναμώσει την αντίληψη μιας ισχυρής διασύνδεσης ανάμεσα στην οικονομική κρίση και το έγκλημα.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

ΩΣ ΓΝΩΣΤΟΝ, ΑΠΟ ΤΟ 2009 η χώρα αντιμετωπίζει μια βαρεία κρίση χρέους, μια βαθειά ύφεση, προγράμματα λιτότητας, περικοπές κ.λπ. Ακόμη όμως και πριν την κρίση, η Ελλάδα εμφανίζει από τα υψηλότερα επίπεδα εισοδηματικής ανισότητας και φτώχειας στην Ευρώπη. Με την έναρξη των προγραμμάτων λιτότητας η ανεργία εκτοξεύτηκε από 6,6% το Μάιο του 2008 στο 21% το Μάρτιο του 2012 και στο 25-27% (επισήμως) σήμερα. Το οικογενειακό και το ατομικό εισόδημα καθώς και ο δείκτης υλικής αποστέρησης καταδεικνύουν καταβαράθρωση του επιπέδου ζωής για σημαντική μερίδα του πληθυσμού.³ Όλοι οι δείκτες ατομικής και κοινωνικής ευημερίας έχουν χειροτερεύσει. Όμως, παρά τη σαφή κλίση σχολιαστών και αναλυτών της κατάστασης να εμπλέξουν στη συζήτηση για την κρίση το ζήτημα του εγκλήματος μέσα από μια μυωπική αντιμετώπιση της αύξησης των αδικημάτων κατά της ιδιοκτησίας και της διαπροσωπικής βίας, το θέμα της σχέσης οικονομικής κρίσης και εγκλήματος στη χώρα γίνεται καλύτερα αντιληπτό από μια ευρύτερη οπτική που να περιλαμβάνει και τη διαφθορά, το οργανωμένο έγκλημα, το οικονομικό έγκλημα, το λαθρεμπόριο κ.λπ., η ώξυνση των οποίων εν μέσω κρίσης δεν συνιστούν ελληνικό παράδοξο ή ελληνική ιδιοσυγκρασιακή ιδιομορφία.

³ Eurostat – EU – SILC (2005-2011).

Είναι γεγονός ότι ανάμεσα στο 2009 και το 2011 οι διαρρήξεις και οι κλοπές αυξήθηκαν στη χώρα κατά 33% (καθώς από 72.658 περιστατικά το 2009, αυτά ανήλθαν σε 96.925 το 2011), ο δε αντίστοιχος αριθμός των ληστειών αυξήθηκε κατά 41%, (δηλαδή από 4.708 το 2009 σε 6.636 το 2011). Από την άλλη πλευρά, ανάμεσα στα έτη 2009 και 2011 οι καταγραφέντες βιασμοί μειώθηκαν κατά 20% (από 214 σε 172) ενώ η αύξηση κατά 29% των ανθρωποκτονιών (από 143 σε 184) δεν ξεπέρασε το ανώτατο όριο που έχει καταγραφεί προ κρίσης στο σύνολο των μεταπολεμικών δεκαετιών στη χώρα.⁴

Είναι φανερό, όμως, ότι μόνο με αυτού του τύπου τις διαπιστώσεις και πραγματικότητες του εγκλήματος δεν είναι δυνατόν να τεκμηριωθεί η ισχυρή διασύνδεση οικονομικής κρίσης και εγκλήματος. Αν δε συμπεριλάβουμε στην ανάλυση τα χαρακτηριστικά των δραστών, θα καταλήξουμε με έκπληξη για κάποιους στη βασική διαπίστωση σχετικά με την εθνικότητα των δραστών η οποία καταρρίπτει το στερεότυπο του αλλοδαπού εγκληματία καθώς η συμμετοχή των Ελλήνων στις κλοπές και διαρρήξεις έχει αυξηθεί με πιο οξύ τρόπο από εκείνην των αλλοδαπών από το 2009 κι εντεύθεν, η δε συμμετοχή αλλοδαπών στις ληστείες έχει στην πραγματικότητα βυθιστεί σε ύφεση μεταξύ των ετών 2010 και 2011.

Από την άλλη πλευρά, η Εθνική Έρευνα για τη Διαφθορά στην Ελλάδα του 2011⁵ παρέχει ισχυρές ενδείξεις α) για ισχυρότατη παρουσία του φαινομένου στη χώρα και προ κρίσης, β) για σταθερότητα στο συνολικό επίπεδο της διαφθοράς εν μέσω κρίσης και γ) για την ευλόγως ερμηνεύσιμη μείωση του όγκου των συναλλαγών διαφθοράς από το 2009 μέχρι το 2011.⁶

Στη συνέχεια, ισχυρές είναι οι επιστημονικές φωνές που προειδοποιούν ότι εν μέσω οικονομικών κρίσεων δεν αυξάνεται η εγκληματικότητα των φτωχών και των αστέγων αλλά η εγκληματικότητα κατά των των φτωχών και των

⁴ Βλ. σχετικά και S. Xenakis & L. Cheliotis (2012): "The Politics of Crime and the Financial Crisis in Greece", *ESC Newsletter* (<http://www.escnewsletter.org>), Issue 2 / 2012.

⁵ Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς: *Εθνική Έρευνα για τη Διαφθορά στην Ελλάδα – 2011*, Τεύχος 1, Π.2.1.3.α: Αναλυτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας (Public Issue). Βλέπε επίσης, Ν. Κουράκης, Κ. Δ. Σπινέλλη, Π. Ζαγούρα (επιμ.), *Διαφάνεια και καταπολέμηση της διαφθοράς*, Αθήνα, Σάκκουλας (2012).

⁶ Παράβαλε και σχετικά ευρήματα στο Κ. Δ. Σπινέλλη «Στάσεις και Αντιλήψεις Φοιτητών / τριών Απέναντι στη Διαφθορά: Πρόδρομες σημειώσεις σε μια ανιχνευτική έρευνα του Εργαστηρίου Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών ΕΚΠΑ», στο Ν. Κουράκης, Κ. Δ. Σπινέλλη, Π. Ζαγούρα (επιμ.), *Διαφάνεια και καταπολέμηση της διαφθοράς*, Αθήνα, Σάκκουλας, (2012) 173 – 214.

αστέγων.⁷ Και άρα το ζήτημα της διασύνδεσης οικονομικής κρίσης και εγκλήματος δεν συνδέεται μόνο με την πορεία του περάσματος στην πράξη αλλά κυρίως με την *απορία* η οποία συχνά αντιμετωπίζεται με επιφυλακτικότητα, καχυποψία αλλά και κατά περίπτωση με καταστολή.

Οι δρόμοι έχουν τη δική τους ιστορία, που εν μέρει μόνο επηρεάζεται από την κρίση. Η *συμπαθής τάξη* των πορτοφολάδων και μοτοσυκλετιστών μικρολησιτών δρα με ανάλογο τρόπο τόσο προ κρίσης όσο κι εν μέσω κρίσης. Τη δεκαετία του '80 η χώρα βίωσε μια εκρηκτική άνοδο στο αδίκημα της ληστείας ιδιαίτερα τραπεζών όπου το γραφικό διδυμο των *λησιτών με τα μαύρα* διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο. Βέβαια, οι σημερινές ληστείες με τα καλάσνικωφ και η ασυνήθιστη για τα ελληνικά δεδομένα έκθεση των πολιτών στη βία των όπλων της εποχής μας, μάλλον σχετίζεται με την περιφρόνηση στην αξία της ανθρώπινης ζωής, που είναι αξιακό ζήτημα, παρά με τις επιπτώσεις της κρίσης.

Στη συνέχεια και αναφορικά με τη διασύνδεση της οικονομικής κρίσης με την έξαρση φαινομένων ανομίας, αυτοδικίας και βίας οι σχετικοί επαναλαμβανόμενοι ισχυρισμοί δεν βρίσκουν επαρκή εμπειρική τεκμηρίωση. Αντιθέτως, η πολυδιαφημιζόμενη κυρίως από - και στα - ΜΜΕ *εξάντληση της συναίνεσης*⁸ δεν εμφανίζεται με ορατό τρόπο σε *εικόνες, παραστάσεις και αναπαραστάσεις* μιας κοινωνίας που *ταράζεται* από την κρίση. Αντιθέτως, θα μπορούσε κάποιος βάσιμα να συμφωνήσει με την ερμηνευτική αφήγηση του Ρίτσαρντ Σένετ στη *βάση της συνεργασίας ανάμεσα σε πολλούς και διαφορετικούς πόλους χωρίς την ανάγκη όλοι να συμφωνούν με όλους και για τα πάντα*. Μιας αφήγησης που μπορεί να ενσωματώσει ερμηνευτικά το γεγονός ότι *«πολλοί άνθρωποι που χάνουν τη δουλειά τους αισθάνονται προσωπικά ένοχοι γι' αυτήν την εξέλιξη. Αυτός ο κόσμος δε θα βγει στο δρόμο να διαμαρτυρηθεί... Ο θυμός πάει κάπου αλλού, μπορεί να γίνει κάτι άλλο. Κατάθλιψη, για παράδειγμα»*.⁹

Στη συνέχεια και ενδεικτικά σε προκαταρκτική έρευνα του ΕΚΚΕ για τις επιπτώσεις της κρίσης, η οποία διεξήχθη το 2012 σε δείγμα 600 κατοίκων Αθηνών,¹⁰ η άρνηση πληρωμής εισιτηρίων και διοδίων, φαινόμενα ανυπακοής,

⁷ Gr. Barak, & R. M. Bohm, (1989): "The crimes of the homeless or the crime of homelessness ? On the dialectics of criminalization, decriminalization and victimization", *Contemporary Crises*, no 13: 275 – 288.

⁸ St Hall., et al., (1978): «Policing the Crisis. Mugging, the State and Law and Order», MacMillan, UK.

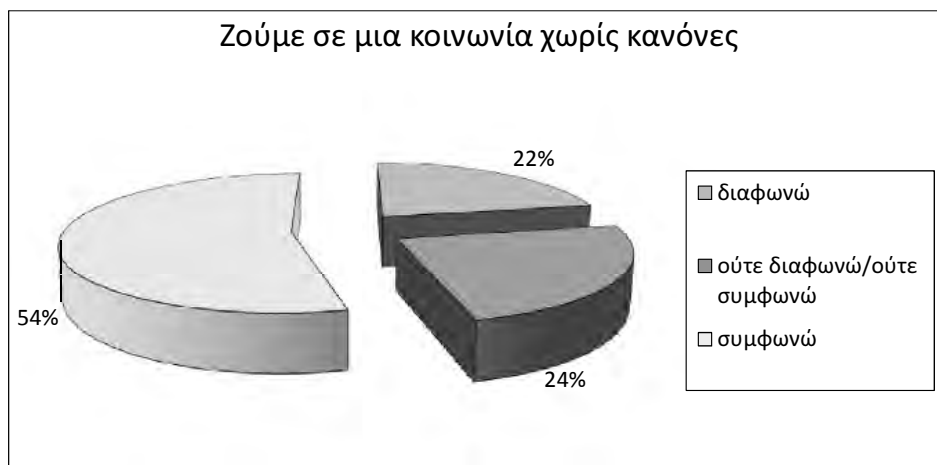
⁹ Βλ. σχετική συνέντευξη του Ρ. Σένετ στην ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (Κυριακή 27 / 1 / 2013) εξ αφορμής της διάλεξής του στη ΣΤΕΓΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ και ΤΕΧΝΩΝ.

¹⁰ Θ. Μαλούτας κ. ά. (2012), *Προκαταρκτική εμπειρική διερεύνηση των επιπτώσεων της*

καθώς και η συμμετοχή σε αποδοκιμασίες προσώπων και συμβολικές πράξεις οργής κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα με μικρές διακυμάνσεις ανόδου (4-6% και 9-10% αντιστοίχως). Η δε άρνηση πληρωμής έκτακτων εισφορών, η οποία κυμαίνεται σε υψηλό ποσοστό (22-23%) δεν μπορεί να αποδοθεί σε ανομικές εκρήξεις κοινωνικής ανυπακοής και μόνον, σε μια ιστορική στιγμή εξαιρετικά βίαιης συμπίεσης των εισοδημάτων και αύξησης της φορολογίας πάνω από τα επίπεδα της φοροδοτικής ικανότητας μεγάλης μερίδας του πληθυσμού.

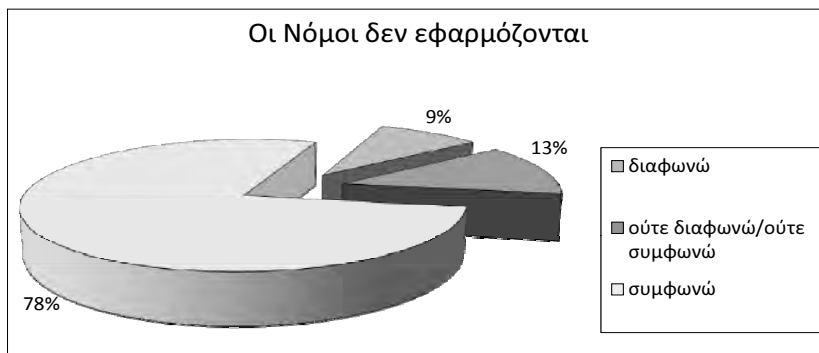
Βεβαίως το αθηναϊκό κοινό φέρεται να πιστεύει στην πλειοψηφία του ότι ζούμε σε μια κοινωνία χωρίς κανόνες (βλέπε κατωτέρω, Σχεδιάγραμμα 1), όπου οι νόμοι δεν εφαρμόζονται (Σχεδιάγραμμα 2), όπου οι «άδικοι» νόμοι δεν πρέπει να τηρούνται (Σχεδιάγραμμα 3), σε μια κοινωνία χωρίς αξιοκρατία (Σχεδιάγραμμα 4), με κυρίαρχο το πρόταγμα της γνωριμιοκρατίας (Σχεδιάγραμμα 5) και της ατιμωρησίας (Σχεδιάγραμμα 6). Σε μια κοινωνία όπου όλες οι παλιές βεβαιότητες έχουν αναιρεθεί (Σχεδιάγραμμα 7).

Σχεδιάγραμμα 1: Πηγή: Θ. Μαλούτας κ. ά. (2012), Προκαταρκτική εμπειρική διερεύνηση των επιπτώσεων της κρίσης στην ελληνική κοινωνία, Αθήνα, ΕΚΚΕ, (αδημοσίευτη)

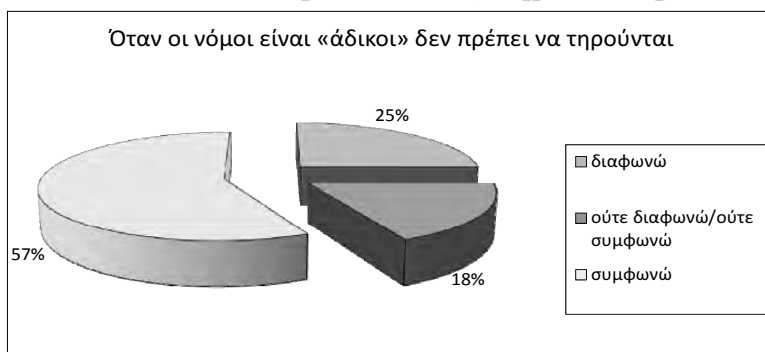

κρίσης στην ελληνική κοινωνία, Αθήνα, ΕΚΚΕ, (αδημοσίευτη). Για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης η στατιστική επεξεργασία των ευρημάτων της εν λόγω έρευνας έγινε από την Παπλιάκου Βασιλική.

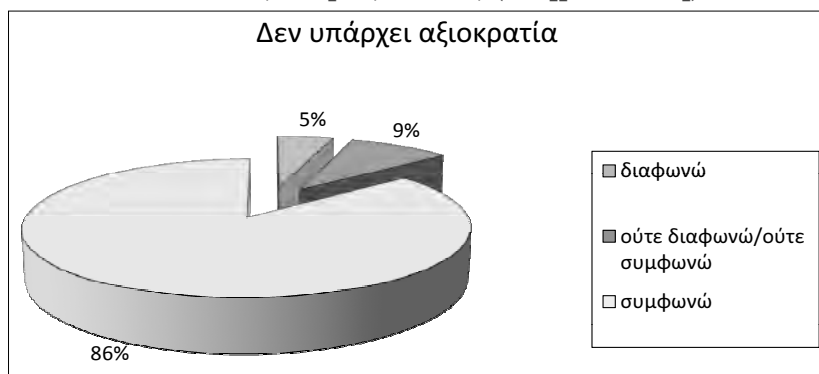
Σχεδιάγραμμα 2: Πηγή: Θ. Μαλούτας κ. ά. (2012), Προκαταρκτική εμπειρική διερεύνηση των επιπτώσεων της κρίσης στην ελληνική κοινωνία, Αθήνα, ΕΚΚΕ, (αδημοσίευτη)

Σχεδιάγραμμα 3: Πηγή: Θ. Μαλούτας κ. ά. (2012), Προκαταρκτική εμπειρική διερεύνηση των επιπτώσεων της κρίσης στην ελληνική κοινωνία, Αθήνα, ΕΚΚΕ, (αδημοσίευτη)

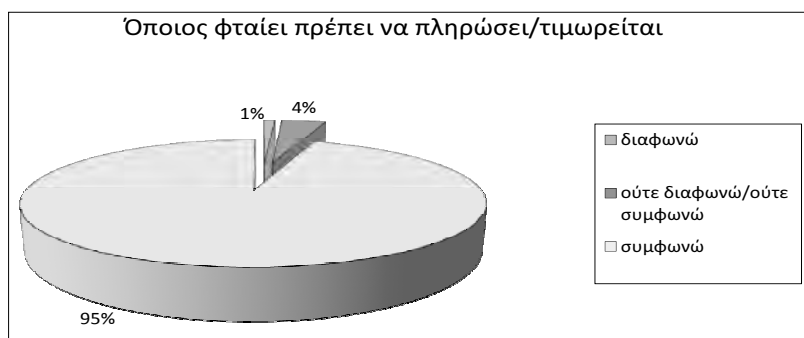
Σχεδιάγραμμα 4: Πηγή: Θ. Μαλούτας κ. ά. (2012), Προκαταρκτική εμπειρική διερεύνηση των επιπτώσεων της κρίσης στην ελληνική κοινωνία, Αθήνα, ΕΚΚΕ, (αδημοσίευτη)

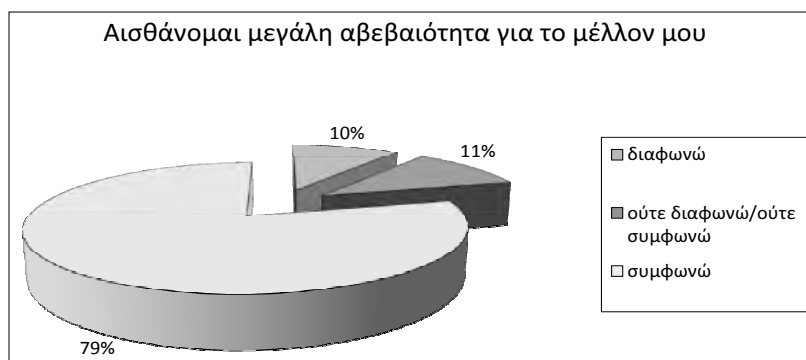
Σχεδιάγραμμα 5: Πηγή: Θ. Μαλούτας κ. ά. (2012), Προκαταρκτική εμπειρική διερεύνηση των επιπτώσεων της κρίσης στην ελληνική κοινωνία, Αθήνα, ΕΚΚΕ, (αδημοσίευτη)

Σχεδιάγραμμα 6: Πηγή: Θ. Μαλούτας κ. ά. (2012), Προκαταρκτική εμπειρική διερεύνηση των επιπτώσεων της κρίσης στην ελληνική κοινωνία, Αθήνα, ΕΚΚΕ, (αδημοσίευτη)

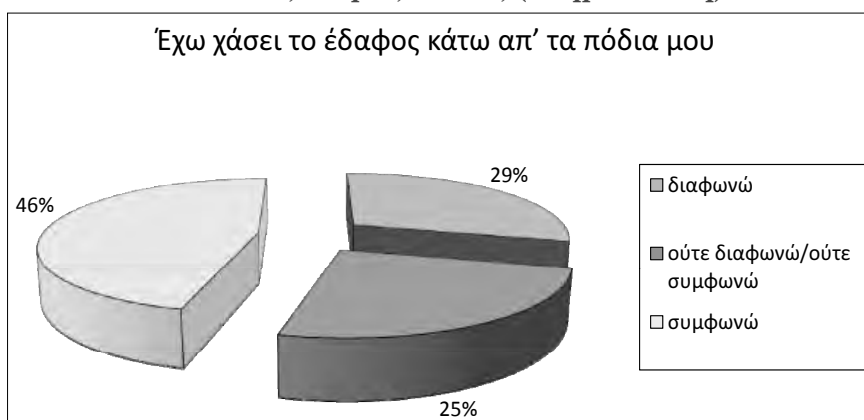

Σχεδιάγραμμα 7: Πηγή: Θ. Μαλούτας κ. ά. (2012), Προκαταρκτική εμπειρική διερεύνηση των επιπτώσεων της κρίσης στην ελληνική κοινωνία, Αθήνα, ΕΚΚΕ, (αδημοσίευτη)

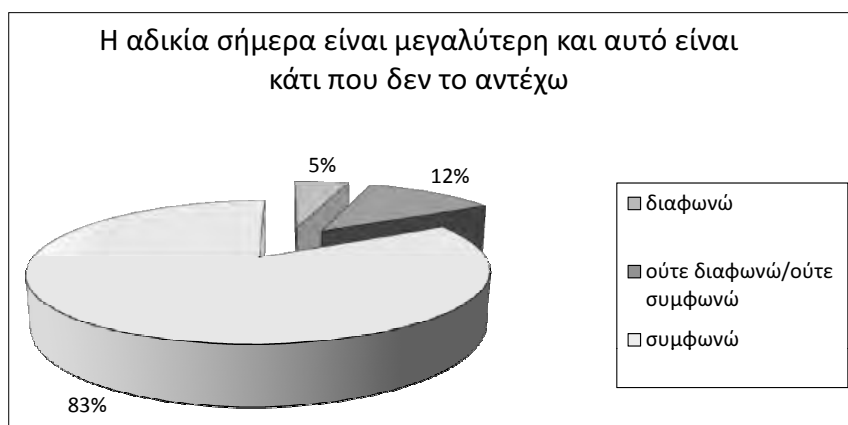

Σε ποσοστό 45% περίπου οι Αθηναίοι πολίτες «αισθάνονται ότι έχουν χάσει το έδαφος κάτω από τα πόδια τους» (Σχεδιάγραμμα 8). Το αθηναϊκό κοινό στη συντριπτική του πλειοψηφία (83%) πιστεύει ότι η αδικία στην κοινωνία σήμερα είναι μεγαλύτερη και αυτό είναι κάτι που οι πολίτες πλέον δεν το αντέχουν (Σχεδιάγραμμα 9). Επιφυλακτικότητα και δυσπιστία σε υψηλά ποσοστά (40%) ρυθμίζουν τις ανθρώπινες σχέσεις στην Ελλάδα των μνημονίων (Σχεδιάγραμμα 10).

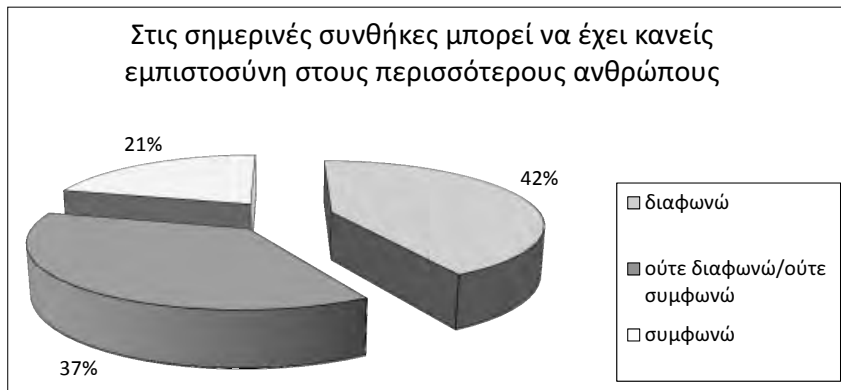
Σχεδιάγραμμα 8: Πηγή: Θ. Μαλούτας κ. ά. (2012), Προκαταρκτική εμπειρική διερεύνηση των επιπτώσεων της κρίσης στην ελληνική κοινωνία, Αθήνα, ΕΚΚΕ, (αδημοσίευτη)

Σχεδιάγραμμα 9: Πηγή: Θ. Μαλούτας κ. ά. (2012), Προκαταρκτική εμπειρική διερεύνηση των επιπτώσεων της κρίσης στην ελληνική κοινωνία, Αθήνα, ΕΚΚΕ, (αδημοσίευτη)

Σχεδιάγραμμα 10: Πηγή: Θ. Μαλούτας κ. ά. (2012), Προκαταρκτική εμπειρική διερεύνηση των επιπτώσεων της κρίσης στην ελληνική κοινωνία, Αθήνα, ΕΚΚΕ, (αδημοσίευτη)

Τα ευρήματα αυτά συνολικά θεωρούμενα καταδεικνύουν ότι παρά την επιχειρούμενη συχνά διασύνδεση οικονομικής κρίσης και της ορατής εγκληματικότητας των δρόμων, η συναφής επιχειρηματολογία δεν υποστηρίζεται αβίαστα από τα δεδομένα. Άλλωστε, ούτε στις περιπτώσεις των χωρών που προαναφέραμε οι σχετικοί δείκτες πρόβλεψης της πορείας της εγκληματικότητας σε συνάρτηση με την οικονομική κρίση αποτυπώνουν μια σίγουρη προβολή για το μέλλον αλλά μάλλον αναδεικνύουν τον κίνδυνο μιας πρόβλεψης.¹¹

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΠΑΡΑ ΤΙΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΕΣ, λοιπόν, την ήττα της ελπίδας και τις εξαιρετικές περιπτώσεις ορατών κινδύνων, η καλλιέργεια ενός κλίματος μιας γενικευμένης κοινωνικής φοβίας έχει μέχρι στιγμής αποσοβηθεί. Παρά το γεγονός ότι τα αιτήματα για κοινωνική δικαιοσύνη και ισότητα ευκαιριών, που αποτέλεσαν τον επιτευγματικό άξονα των μεταπολεμικών δυτικών δημοκρατιών τίθενται πλέον επιτακτικότερα από ποτέ, η κοινωνική αλληλεγγύη απολαύει ακόμη σημαντικής αποδοχής (48%) και οι Αθηναίοι πολίτες αισθάνονται ότι οι άνθρωποι στις σημερινές συνθήκες επιχειρούν να βοηθήσουν ο ένας τον άλλον σε αντιστοιχία υψηλό ποσοστό. Επιπλέον, και αναφορικά με ενδείξεις κοινωνικής αλλοτρίωσης, αποξένωσης ή κυνισμού, αντί-

¹¹ Βλ. σχετικά, UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime): GIVAS Final Report: “Monitoring the Impact of Economic Crisis on Crime”, 2011, 9.

θετα με παλαιότερα ευρήματα, το αθηναϊκό κοινό εμφανίζεται σε εγρήγορη καθώς στο υψηλότερο ποσοστό της τάξης του 80% εμφανίζει υψηλό δείκτη αντανάκλαστικών σε όσα συμβαίνουν γύρω μας και αφορούν τη ζωή μας παρά το γεγονός ότι αποδέχεται (60%) πως δεν έχει τη δύναμη να επηρεάσει τις εξελίξεις στη χώρα.

Έτσι, μπορούμε βάσιμα να υποστηρίξουμε ότι η κοινωνική παθολογία του εγκλήματος είτε με βάση την ορατή του έκφραση είτε μέσα από την εκτίμηση του σκοτεινού αριθμού του δεν παράγεται γραμμικά από την κρίση παρά το κοινώς, ακρίτως και αδιακρίτως λεχθέν ότι «η φτώχεια παράγει εγκληματικότητα». Αντιθέτως, η εγκληματικότητα των δρόμων που κατά κύριο λόγο εμφανίζεται αυξημένη σε περιόδους οικονομικής κρίσης, είναι η έκφραση μιας βαθιάς κοινωνικής οδύνης, αγωνίας, απελπισίας και αδικίας που βρίσκει την ευκαιρία να διαβρώσει οξύτερα τους θεσμικούς και κοινωνικούς πυλώνες της κοινωνικής ευταξίας, μιας ευταξίας που μοιάζει να στηρίζεται σε αξιολογιστικά ερείσματα εν πολλοίς άδικα και ως εκ τούτου σε ασυμφωνία με το κοινό περί δικαίου αίσθημα και άρα μη νομιμοποιημένα και κοινώς αποδεκτά.

Παρά τη βιαιότητα της παρούσας οικονομικής κρίσης, έρευνες του ΕΚΚΕ υποστηρίζουν ότι ούτε η κοινωνική συναίνεση έχει ανεπανόρθωτα πληγεί ούτε η θεσμική συγκρότηση της κοινωνίας μας δέχεται οξείες απειλές αυτοδικίας. Παρά τις παροδικές ρωγμές στο δίχτυ της συναίνεσης, προς το παρόν, η τρομοκρατία των φόβων δεν φαίνεται να απειλεί τη σύγχρονη δημοκρατία μας, η οποία φαίνεται επαρκώς προστατευμένη από το διχασμό ανάμεσα στη νομιμότητα και την παρανομία. Θα μπορούσε δηλαδή κάποιος βάσιμα να υποστηρίξει ότι η σχέση οικονομικής κρίσης και εγκλήματος είναι μια «αμφίβολη σχέση».

Εν κατακλείδι, ούτε η φτώχεια παράγει αφ'εαυτής εγκληματικότητα στη χώρα, ούτε η χώρα βιώνει καταστάσεις ανομικού χάους και βίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Barak Gr., & Bohm R. M., (1989): "The crimes of the homeless or the crime of homelessness? On the dialectics of criminalization, decriminalization and victimization", *Contemporary Crises* no 13: 275 – 288.
- Cantor D., Land K. C. (1985): "Unemployment and crime rates in the post - world War II United States: "A Theoretical and Empirical Analysis", *American Sociological Review*, τόμος 50, no 3, 317 – 332.
- Deflem M. (2011): *Economic Crisis and Crime*, Emerald Group Publishing, UK.

- Hall St., et al., (1978): *Policing the Crisis. Mugging, the State and Law and Order*, MacMillan, UK.
- Levitt S. D. (2004): "Understanding why crime fell in the 1990s: Four factors that explain the decline and six that do not", *The Journal of Economic Perspectives*, τόμος 18, no 1, 163-190.
- Quinney R. (1977): "Class State and Crime – On Theory and Practice of Criminal Justice", David McKay, New York, USA.
- UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime): GIVAS Final Report: "Monitoring the Impact of Economic Crisis on Crime", 2011.
- Xenakis S. & Cheliotis L. (2012): "The Politics of Crime and the Financial Crisis in Greece", *ESC Newsletter* (<http://www.escnewsletter.org>), Issue 2 / 2012.
- Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς: *Εθνική Έρευνα για τη Διαφθορά στην Ελλάδα – 2011*, Τεύχος 1, Π.2.1.3.α: Αναλυτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας (Public Issue).
- Κουράκης Ν., Σπινέλλη Κ. Δ., Ζαγούρα Π., (επιμ.), (2012): *Διαφάνεια και καταπολέμηση της διαφθοράς*, Αθήνα, Σάκκουλας.
- Μαλούτας Θ., κ. ά. (2012), *Προκαταρκτική εμπειρική διερεύνηση των επιπτώσεων της κρίσης στην ελληνική κοινωνία*, Αθήνα, ΕΚΚΕ, (αδημοσίευτη).
- Σπινέλλη Κ. Δ. «Στάσεις και Αντιλήψεις Φοιτητών / τριών Απέναντι στη Διαφθορά: Πρόδρομες σημειώσεις σε μια ανιχνευτική έρευνα του Εργαστηρίου Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών ΕΚΠΑ», στο Κουράκης Ν., Σπινέλλη Κ. Δ., Ζαγούρα Π., (επιμ.), (2012): *Διαφάνεια και καταπολέμηση της διαφθοράς*, Αθήνα, Σάκκουλας, σελ. 173 – 214.

ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

*Ιάκωβος Φαρσεδάκης, Ομότιμος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου,
Διευθυντής Ελληνικού Κέντρου Εγκληματολογίας, Πρόεδρος Νομικού Τμήματος Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου*

ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ, αυτό που παρατηρείται στις μέρες μας είναι μια ποσοτική αύξηση της εγκληματικότητας, ταυτόχρονα με μια ποιοτική χειροτέρευσή της, χαρακτηριζόμενη αυτή η τελευταία από το έντονο στοιχείο της βίας.

Το ζήτημα που θα μας απασχολήσει είναι ταυτόχρονα και απλό, αλλά και σύνθετο, μια και οι παράγοντες που το έχουν δημιουργήσει είναι πάμπολλοι και, μάλιστα, δυναμικά αλληλεπιδρώντες μεταξύ τους. Τόσο ατομικοί, όσο και περιβαλλοντικοί.

Η συνόψιση σε λίγα λεπτά είναι ιδιαίτερος δυσχερής. Θα επιχειρηθεί, πάντως, μια συνοπτική σύνθεση, ελπίζοντας ορισμένα πράγματα να αναλυθούν εκτενέστερα στην συζήτηση που θα επακολουθήσει.

Οπωσδήποτε, μας παρέχεται η ευκαιρία να ανατρέξουμε στην εγκληματολογική θεωρία και στα πορίσματα της εγκληματολογικής έρευνας, η οποία, άλλωστε, αποτελεί και τη λυδία λίθο για την ορθότητα ή μη της θεωρίας. Οποιαδήποτε θεωρία, οσονδήποτε μεγαλειώδης και αν εμφανίζεται, αν δεν επιβεβαιώνεται από τα εμπειρικά δεδομένα, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως επιστημονική.

Θα περιορισθούμε στην παράθεση μόνο των σταθερών επιστημονικών δεδομένων, αποφεύγοντας την αναφορά σε προσωπικές απόψεις. Μόνο κατά παρέκβαση, για τυχόν αναγκαίες διευκρινίσεις, θα επιχειρηθεί κάτι τέτοιο.

ΠΡΩΤΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ: Η επιστήμη της Εγκληματολογίας δημιουργήθηκε, στη νεώτερη εποχή, κατά τον 19ο αιώνα. Έντονος ήταν τότε ο επηρεασμός της

επιστήμης αυτής, όπως και των άλλων κοινωνικών επιστημών, από τις θετικές επιστήμες. Διατυπώθηκαν τότε οι νόμοι του κορεσμού και του υπερκορεσμού.

Η εγκληματικότητα είναι ένα παγκόσμιο και διαχρονικό φαινόμενο. Υπό κανονικές συνθήκες, υπάρχει μια σχετική σταθερότητα κατά τόπο και χρόνο, κυμαινόμενη μεταξύ δύο ορίων, ενός ανωτάτου και ενός κατωτάτου. Με προσφυγή μιας εικόνας από την χημεία, προσπάθησαν να εξηγήσουν τυχόν μείζονες μεταβολές της εγκληματικότητας. Όπως δηλαδή σε μία συγκεκριμένη ποσότητα υγρού, υπό δεδομένες συνθήκες πίεσης και θερμοκρασίας, μπορούμε να διαλύσουμε μια συγκεκριμένη ποσότητα στερεάς ουσίας, ούτε ένα μόριο παραπάνω, εφόσον έχει επέλθει κορεσμός του μίγματος, αλλά όταν θερμάσουμε το μείγμα τότε μπορούμε να διαλύσουμε πολύ μεγαλύτερη ποσότητα στερεάς ουσίας, έτσι και με την εγκληματικότητα. Όταν επέρχονται κρίσεις πολιτικο-οικονομικο-κοινωνικές, ιδιαίτερα πολιτισμικές, τότε το κοινωνικό μίγμα υπερθερμαίνεται και αντί για σταθερότητα της εγκληματικότητας, παρατηρούμε μια αύξηση, μικρή ή μεγάλη – ανάλογα με τον βαθμό και την ένταση της κρίσης – με πιθανή, μάλιστα εμφάνισή της υπό επιδημική μορφή. Πράγμα που δεν έχει μεν, ευτυχώς, συμβεί μέχρι τώρα στην Αθήνα, αλλά υπάρχει σοβαρός κίνδυνος να συμβεί.

Κάποιοι από τους παλαιότερους από τους ακροατές θα θυμούνται πως ήδη το 1996 είχαμε οργανώσει διεθνές συνέδριο, στην Πνύκα και στην Παλιά Βουλή, με θέμα «Κρίση αξιών και Εγκληματολογία. Η οπτική των δικαιωμάτων του ανθρώπου». Για να φθάσουμε σε αυτό το σημείο σήμαινε πως η διεθνής επιστημονική κοινότητα- σημαντικοί εκπρόσωποι της οποίας ασμένως και αθρόως έλαβαν μέρος ενεργά στο συνέδριο- είχε πολύ πριν συνειδητοποιήσει αυτή την κρίση αξιών και την ιδέα και ανάγκη να συζητηθεί επιστημονικά το θέμα. Όσο για την εμπλοκή των δικαιωμάτων, είναι προφανής η ανάγκη αναφοράς σε αυτά, μια και το έγκλημα δεν είναι τίποτε άλλο παρά προσβολή των δικαιωμάτων του ανθρώπου, των θυμάτων.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ (ΑΝ)ΟΜΟΙΟΓΕΝΕΙΑΣ.

Οι έρευνες έχουν δείξει πως όπου υπάρχει κοινωνική ομοιογένεια εκεί παρατηρείται μικρή σχετικά εγκληματικότητα, λόγω της ύπαρξης αφ' ενός κοινού αξιακού κώδικα και ταυτόχρονα ισχυρού άτυπου κοινωνικού ελέγχου αφ'ετέρου.

Αντιθέτως η κοινωνική ανομοιογένεια μερική ή πλήρης αυξάνει την εγκληματικότητα, αφού συμβαδίζει με την ύπαρξη «υποπολιτισμών», κάποιοι από τους οποίους στηρίζονται σε αρχές και αξίες αντίθετες από εκείνες που επικρατούν στην ευρύτερη κοινωνία. Συναρτάται προς την πολυδιαφημισμένη «πολυπολιτισμικότητα». Οι έρευνες για την μετανάστευση, ήδη από την

δεκαετία του '60, δείχνουν τη σημασία της «διαφορικής κοινωνικοποίησης» των δεύτερης γενιάς μεταναστών για την αυξημένη σχετικά με τους ομηλικούς τους γηγενείς εγκληματικότητα τους. Και μιλούμε για νόμιμους μετανάστες. Εδώ σε εμάς τα πράγματα είναι πολύ πιο σοβαρά, μιας και οι περισσότεροι είναι μη νόμιμοι. Λίγοι, βέβαια, από αυτούς τρέπονται προς την εγκληματικότητα, αλλά οι αριθμοί συνολικά δεν είναι ευκαταφρόνητοι. Και αυτό, μεταξύ άλλων, οφείλεται στην περιορισμένη δυνατότητα άσκησης ελέγχου. Και όλοι οι εγκληματολόγοι γνωρίζουν τη σημασία του ελέγχου, άτυπου και τυπικού. Οι έρευνες δείχνουν ότι από όλες τις εξηγητικές της εγκληματικότητας θεωρίες, οι πιο συνεπείς προς τα επιστημονικά εμπειρικά δεδομένα είναι οι θεωρίες ελέγχου.

Ενθυμούμαι ότι στις αρχές του '90 σε μια συνέντευξή μου στην «Καθημερινή» είχα χαρακτηρίσει την χώρα μας, σχετικά με αυτό το ζήτημα, ως «ξέφραγο αμπέλ», πράγμα που εντυπωσίασε φαίνεται τον συντάκτη της εφημερίδας, ώστε να το χρησιμοποιήσει και στον τίτλο. Δυστυχώς η προειδοποίηση δεν εισακούσθηκε και τα αποτελέσματα στα οποία παριστάμεθα μάρτυρες σήμερα επήλθαν αναπόδραστα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ ΤΡΙΤΗ: Γνωρίζουμε ότι οι βασικές προϋποθέσεις περάσματος στο έγκλημα είναι οι ακόλουθες τέσσερις: Η *ηθική* προϋπόθεση, δηλαδή η μη συγκράτηση από την ηθική απαξία της πράξης, η *ποινική* προϋπόθεση, δηλαδή η μη συγκράτηση από τον φόβο της τιμώρησης, η *υλική* προϋπόθεση, δηλαδή η μη συγκράτηση από τις δυσχέρειες τέλεσης του εγχειρήματος και η *συναισθηματική* προϋπόθεση, δηλαδή η μη συγκράτηση από τον πόνο, το άλγος που προξενεί στο θύμα.

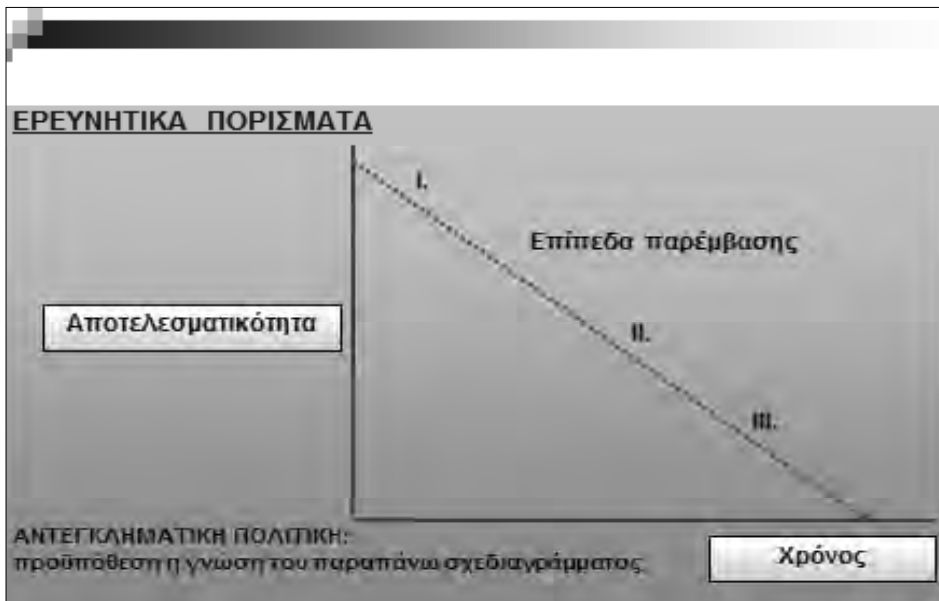
Επίσης, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, ότι για να έχουμε έγκλημα θα πρέπει οι ωθητικοί παράγοντες να είναι ισχυρότεροι των συγκρατητικών, οι οποίοι αποκτώνται με την ορθή κοινωνικοποίηση, την παιδεία, την εσωτερικευση θετικών αξιών. Πρόκειται για μια διελκυστίδα μεταξύ ωθητικών και συγκρατητικών παραγόντων. Όσο ισχυροί και αν είναι οι εγκληματογόνοι ωθητικοί προς το έγκλημα παράγοντες – και μέσα σε μια κοινωνία που γέμει από τέτοιους όλοι μας ζούμε – αν οι συγκρατητικοί παράγοντες είναι ισχυρότεροι, τότε δεν θα περάσουμε στο έγκλημα. Γι' αυτό και δεν εγκληματούμε όλοι.

Μετά από αυτές τις παρατηρήσεις, πώς πρέπει να αντιμετωπίζουμε την σύγχρονη εγκληματικότητα; Μα, φυσικά, ενισχύοντας τους συγκρατητικούς παράγοντες και αποδυναμώνοντας ή εξουδετερώνοντας τους ωθητικούς. Με χάραξη και εφαρμογή (και τονίζω το «και») μιας σταθερής και συνεπούς (τονίζω και εδώ το «και») αντεγκληματικής πολιτικής που θα στηρίζεται στα πορίσματα των εγκληματολογικών ερευνών και στην προστασία των Δικαιωμάτων του

Ανθρώπου, όλων των εμπλεκομένων μερών (του κατηγορουμένου, βεβαίως, αλλά και των θυμάτων, των μαρτύρων κ.λπ.). Με την λήψη- σταδιακά- μέτρων βραχυπρόθεσμων, μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων.

Και δυο λόγια για την πρόληψη. Την ποινική πρώτα από όλα: γενική (που προσπαθεί να αποτρέψει, μέσω διαπαιδαγώγησης και εκφοβισμού) τους πολλούς από το να περάσουν στο έγκλημα. Αυτός είναι ένας «λευκός αριθμός εγκληματικότητας» (πόσοι δηλαδή δεν εγκλημάτησαν), σε αντιπαράθεση προς τον «σκοτεινό αριθμό εγκληματικότητας» (εγκληματικότητα αφανής). Έχουμε και την ειδική (απευθυνόμενη στους ήδη εγκληματίσαντες για να μην υποτροπιάσουν, μέσω της βελτίωσης, αχρήστευσής τους κ.λπ).

Την Εγκληματολογική, στη Συνέχεια: Κοινωνική και Περιστασιακή ή Τεχνική. Ακόμη και αν οι ακροατές λησμονήσουν όσα προηγήθηκαν, ας κρατήσουν όσα σχηματικά προκύπτουν από το ακόλουθο γράφημα μεγάλης έρευνας του Συμβουλίου της Ευρώπης – στην οποία μετέσχον πολλές χώρες και η δική μας, με υπεύθυνο τον αείμνηστο Επίτιμο Αντιπρόεδρο του Αρείου Πάγου Πέτρο Κακαλή.

Σε αυτό το σχήμα φαίνεται η αποτελεσματικότητα της πολιτειακής παρέμβασης και ο χρόνος που απαιτείται γι' αυτό. Όπως προκύπτει, στο πρώτο επίπεδο (στο οποίο περιλαμβάνονται όλα εκείνα τα μέτρα που απευθύνονται στον γενικό πληθυσμό και ικανοποιούν βασικές ανάγκες του πληθυσμού, δηλ. ασφάλεια, κατοικία, διατροφή, εκπαίδευση, εργασία, ιατροφαρμακευτική ασφάλιση κ.λπ.) παρουσιάζεται η μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα. Στο δεύτερο επίπεδο (που απευθύνεται σε ειδικές ομάδες ή και άτομα που μειονεκτούν σε σχέση με τον μέσο όρο των κατοίκων και περιλαμβάνει ειδικά μέτρα ενίσχυσης της κατάστασής τους) υπάρχει μικρότερη μεν, αλλά ακόμη αρκετή αποτελεσματικότητα. Αντιθέτως, στο τρίτο επίπεδο, το οποίο δεν εντάσσεται στην πρόληψη, αλλά στην καταστολή, αφού απευθύνεται σε ήδη εγκληματήσαντες, προκειμένου να μην υποτροπιάσουν, η αποτελεσματικότητα είναι πολύ μικρή και αν η επιβληθείσα ποινή είναι ο εγκλεισμός μπορεί να έχουμε και αρνητική αποτελεσματικότητα. Αυτό δείχνει τη μεγάλη σημασία του ρόλου της πρόληψης.

Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

*Ελευθέριος Οικονόμου, τ. Υπουργός Προστασίας του Πολίτη,
Επίτιμος Αρχηγός ΕΛ.ΑΣ*

Κυρίες και κύριοι,

ΘΕΛΩ ΚΑΤ' ΑΡΧΑΣ ΝΑ ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΣΩ τους διοργανωτές της σημερινής εκδήλωσης, την οποία θεωρώ ιδιαίτερα χρήσιμη γιατί μας δίνεται η δυνατότητα να μιλήσουμε με τόλμη και ειλικρίνεια για τα προβλήματα που μαστίζουν την πόλη μας, αλλά και τη χώρα μας γενικότερα, από πλευράς ασφάλειας, σε περιβάλλον οικονομικής κρίσης. Προβλήματα που πρέπει να ενώνουν επιτέλους όλους τους εμπλεκόμενους, σε έναν από κοινού αγώνα για τη λύση τους.

Είναι γνωστό ότι τις τελευταίες δεκαετίες καταγράφηκαν μεγάλες αλλαγές στο ευρύτερο κοινωνικο-οικονομικό και γεωπολιτικό περιβάλλον, αλλά και στον εσωτερικό ιστό της χώρας που συναρτώνται κυρίως με την ποσοτική και ποιοτική διαφοροποίηση της εγκληματικότητας και την εμφάνιση νέων απειλών.

Η πρόκληση για το σύνολο των χωρών είναι η αντιμετώπιση των απειλών αυτών που παράγουν ανασφάλεια σε παγκόσμιο επίπεδο, η δε πρόκληση για τη Χώρα μας σήμερα είναι ακόμη μεγαλύτερη γιατί καλείται να αντιμετωπίσει όλες αυτές τις απειλές υπό τις δυσμενέστερες συνθήκες λόγω της οικονομικής κρίσης που διερχόμαστε και η οποία απειλεί σοβαρά την κοινωνική συνοχή.

Αντιμετωπίζουμε μια μεγάλη οικονομική κρίση και ταυτόχρονα μια νέα πραγματικότητα μετά από δεκαετίες μεταπολιτευτικής περιόδου. Οι προκλήσεις είναι μεγάλες, οι ευκαιρίες πολλές, αλλά και οι κίνδυνοι ακόμα περισσότεροι. Το στοίχημα είναι να μπορέσουμε να εκμηδενίσουμε τους κινδύνους και να αξιοποιήσουμε τις ευκαιρίες.

Στην εποχή λοιπόν που όλα αλλάζουν με ασύλληπτες ταχύτητες, οι σύγχρονες κοινωνίες αντιμετωπίζουν νέες, πρωτόγνωρες και απρόβλεπτες απειλές, που επιβάλλουν στο κράτος να απαντήσει με αξιοπιστία και αποτελεσματικότητα.

Είναι αλήθεια πως η κατάσταση στις πόλεις και κυρίως στην Αθήνα είναι αρκετά προβληματική. Πλήττονται από κρούσματα βίας και εγκληματικότητας. Ο τουρισμός υπονομεύεται, η καθημερινότητα των πολιτών δυσκολεύει, η εμπορική δραστηριότητα σιγοσβήνει. Η κοινωνική και οικονομική ζωή νοσει.

Σύμφωνα με τη θεωρία του «σπασμένου παραθύρου» αν αφήσεις κάποια μικρά προβλήματα άλυτα, κάποια στιγμή θα βρεις μπροστά σου ένα πολύ μεγαλύτερο και διοσεπίλυτο πρόβλημα.

Η ονομασία της θεωρίας προήλθε από το ενδεικτικό παράδειγμα ενός κτιρίου, του οποίου ένα σπασμένο παράθυρο δεν επισκευάστηκε έγκαιρα. Η αίσθηση εγκατάλειψης το καθιστά πιθανό στόχο εγκληματιών. Λίγο καιρό αργότερα ενδέχεται να είναι σπασμένα τα περισσότερα τζάμια του κτιρίου και αν είναι ακατοίκητο ίσως να καταληφθεί από αστέγους.

Παράλληλα σύμφωνα με τη θεωρία αυτή η αισθητική υποβάθμιση μιας αστικής περιοχής σχετίζεται με την αύξηση της εγκληματικότητας. Συμπτώματα εγκατάλειψης του δημοσίου ή ιδιωτικού χώρου ενισχύουν την προδιάθεση ατόμων με παραβατική ή αντικοινωνική συμπεριφορά στη διάπραξη βανδαλισμών και άλλων σοβαρότερων εγκληματικών ενεργειών.

Είναι σίγουρο ότι η ευταξία και ο ευπρεπισμός μιας περιοχής αποτρέπει από την ανομία π.χ. δείτε τι συμβαίνει στους σταθμούς του Μετρό. Η καθαριότητα που επικρατεί μέσα σε αυτό δίνει την αίσθηση στους χρήστες ότι δεν επιτρέπεται να το λερώσουν, να πετάξουν σκουπίδια στο πάτωμα ή να κάνουν γκράφιτι στους τοίχους.

Η πρωτεύουσα ιδιαίτερα δεν μπορεί να παραμείνει έτσι. Η εικόνα αυτή αδικεί και παραμορφώνει τη Χώρα συνολικά. Οι προεκτάσεις του προβλήματος λοιπόν δεν είναι μόνο κοινωνικές, είναι οικονομικές, είναι εθνικές.

Τρία είναι τα κύρια ζητήματα, από πλευράς ασφάλειας, που έχουν επηρεάσει τη Χώρα, την εικόνα της πόλης μας και την καθημερινότητα των πολιτών. Ας μιλήσουμε για αυτά ανοιχτά, χωρίς παρωπίδες, με διάθεση να προχωρήσουμε αποτελεσματικά προς τη λύση τους.

Είναι πια κοινή παραδοχή ότι βασική συνιστώσα του προβλήματος είναι η λαθρομετανάστευση, η οποία συνδέεται με διάφορες μορφές οργανωμένης εγκληματικής δραστηριότητας, αλλά και με γκρίζες πτυχές της διεθνούς τρομοκρατίας. Η ανεξέλεγκτη ροή παράνομων μεταναστών έχει δημιουργήσει πέτραν των άλλων μια υγειονομική βόμβα θέτοντας σε κίνδυνο την υγεία και τη ζωή των πολιτών. Αν εκραγεί η υγειονομική βόμβα στην καρδιά της Αθήνας και των μεγάλων πόλεων, οι συνέπειες θα είναι ανυπολόγιστες.

Για να γίνει κατανοητό το μέγεθος του προβλήματος αρκεί να αναφερθεί ότι η Ελλάδα δέχεται το 80% με 90% της παράνομης μετανάστευσης στην Ευ-

ρώπη. Η Χώρα μας είναι πολύ μικρή για να δεχθεί ένα τόσο μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα. Είναι δυσβάσταχτο το κόστος, όχι μόνο το οικονομικό αλλά και το κοινωνικό.

Η Ελληνική Αστυνομία σήμερα έχει καταστεί ο κύριος διαχειριστής του προβλήματος της λαθρομετανάστευσης, διαθέτοντας για το σκοπό αυτό σημαντικούς πόρους και μέσα, στην αντιμετώπιση ενός προβλήματος το οποίο έχει πολλαπλές εθνικές, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές διαστάσεις για τη Χώρα μας. Το ένα τρίτο περίπου του προσωπικού, ασχολούνται καθημερινά μόνο με το θέμα αυτό.

Είναι προφανές λοιπόν ότι, τα μέτρα που θα πρέπει να αναπτυχθούν στο στρατηγικό και επιχειρησιακό επίπεδο, πρέπει να λειτουργούν συμπληρωματικά το ένα προς το άλλο και να καλύπτουν όλα τα πεδία για το σχεδιασμό και ανάπτυξη δράσεων προς αντιμετώπιση του φαινομένου αυτού. Είναι βέβαιο ότι η σημερινή κατάσταση δε μπορεί να συνεχιστεί. Προσβάλλει την Ελλάδα, προσβάλλει τους Έλληνες. Τραυματίζει την καθημερινότητα χιλιάδων πολιτών, καταδικάζει σε φριχτές συνθήκες διαβίωσης, στην αρρώστια ακόμα και στο θάνατο, χιλιάδες παράνομους μετανάστες.

Η ανάπτυξη ολοκληρωμένου σχεδίου φύλαξης και επιτήρησης των χερσαίων και θαλάσσιων συνόρων είναι επιβεβλημένη σήμερα όσο ποτέ άλλοτε στο παρελθόν. Δεν αναφέρομαι μόνο στα ανατολικά σύνορά μας, αλλά στο σύνολο, γιατί για παράδειγμα ανατολικά αντιμετωπίζουμε το γνωστό θέμα της μεγάλης εισόδου παράνομα αλλοδαπών, αλλά δυτικά το πρόβλημα της οργανωμένης εγκληματικής δραστηριότητας, όπως διακίνησης όπλων, ναρκωτικών, λαθρεμπορίου και εμπορίας ανθρώπων αποτελεί ιδιαίτερα σοβαρή απειλή.

Στο εσωτερικό η δημιουργία χώρων κράτησης των παράνομων αλλοδαπών θα δράσει κυρίως αποτρεπτικά ως προς την είσοδο νέων, αλλά και θα συμβάλει σημαντικά στη μείωση των διαβιούντων στη χώρα μας αφού κάθε παράνομος αλλοδαπός θα γνωρίζει ότι αφού συλληφθεί θα παραμένει κρατούμενος μέχρι να καταστεί εφικτή η απέλασή του και κατά συνέπεια η είσοδός του και παραμονή του στη χώρα μας δεν αποτελεί λύση.

Υπενθυμίζω τις θέσεις διάφορων φορέων για το θέμα αυτό που είναι εν πολλοίς αντίθετες, αποσπασματικές θα έλεγα και κάποιες υποκριτικές. Είναι πρόσφατες οι συζητήσεις και οι αντιφατικές τοποθετήσεις για το φράκτη στον Έβρο, οι οξείες δηλώσεις και κινητοποιήσεις τοπικών αρχόντων για τους χώρους κράτησης, που τελικά καταμαρτυρούν την έλλειψη εθνικής στρατηγικής για την αντιμετώπιση της λαθρομετανάστευσης που απειλεί εν τέλει την εθνική μας ασφάλεια.

Τα ανωτέρω μέτρα συνδυαζόμενα με τις απελάσεις των αλλοδαπών, την εθελοντική επαναπροώθησή τους στις χώρες τους, τον εκουγχρονισμό της νομοθεσίας και σε στενή συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ένωση στο πλαίσιο εφαρμογής κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής για την αντιμετώπιση της λαθρομετανάστευσης θα αποτελέσουν ουσιαστική απάντηση για την αντιμετώπιση του σοβαρού αυτού προβλήματος.

Τα μέτρα αντιμετώπισης θα πρέπει να είναι τέτοια που να δίνουν σαφή μηνύματα στις χώρες προέλευσης αλλά και στα κυκλώματα λαθροδιακίνησης ότι «η Ελλάδα δεν είναι ξέφραγο αμπέλι».

Απαιτείται η χάραξη μακρόπνοης εθνικής στρατηγικής για την αντιμετώπιση της λαθρομετανάστευσης. Είναι η ώρα της αλήθειας και της πράξης.

Μία άλλη σημαντική πληγή με βαθιές προεκτάσεις είναι η μαζική πολιτική βία και η τρομοκρατία. Το θέμα δε αυτό αποκτά ξεχωριστή σημασία γιατί είμαστε σε συνθήκες που η κρίση, υπό προϋποθέσεις, μπορεί να δημιουργήσει γενικευμένη χρήση βίας με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τη χώρα μας.

Είναι προφανές ότι δεν αναφερόμαστε στις ειρηνικές διαδηλώσεις. Είναι σεβαστό το δικαίωμα των πολιτών να διαμαρτύρονται, να διαδηλώνουν. Εξάλλου η Αθήνα ήταν - και πρέπει να παραμείνει - το λίκνο της δημοκρατίας. Η παραγωγή ιδεών, θέσεων, παρεμβάσεων, χρειάζεται και τη φυσική παρουσία του πλήθους. Οι απόψεις διαμορφώνονται συλλογικά. Δημόσια συνάθροιση σημαίνει ελεύθερη έκφραση ιδεών, σημαίνει ενεργούς πολίτες. Γιατί δημοκρατία χωρίς δημόσιο χώρο, χωρίς ελευθερία έκφρασης, δεν νοείται.

Δυστυχώς, το δικαίωμα της ειρηνικής συνάθροισης, ιδιαίτερα σε μια εποχή επώδυνων κλυδωνισμών απειλείται από ακραία στοιχεία που κατορθώνουν να παρεισφύρουν στις κινητοποιήσεις ευρύτερων στρωμάτων και να προβαίνουν σε επεισόδια και βανδαλισμούς.

Τα τελευταία 2 χρόνια έχουμε συλλάβει και παραπέμψει στη Δικαιοσύνη 1.300 περίπου άτομα για συμμετοχή σε επεισόδια. Ελάχιστοι από αυτούς όμως έχουν δικαστεί ή έχουν οδηγηθεί στις φυλακές γιατί το ισχύον δικονομικό καθεστώς είναι τέτοιο που δεν επιτρέπει την ταχύρυθμη δίκη αυτών των ατόμων. Ας θυμηθούμε τι συνέβη στην Αγγλία τον Αύγουστο του 2011 όταν μετά τα επεισόδια που έλαβαν χώρα στο Λονδίνο, η Αστυνομία προχώρησε στη σύλληψη εκατοντάδων ατόμων τα οποία παραπέμφθηκαν άμεσα σε δίκη, τα δικαστήρια λειτουργούσαν όλο το 24ωρο και επέβαλαν ποινές οι οποίες και ρεαλιστικές ήταν ως προς το χρόνο έκτισής τους και άμεσα εκτελεστές.

Πρέπει να σταλεί λοιπόν ένα κεντρικό μήνυμα. Καμία ανοχή στην ανομία και στη βία, από όπου κι αν προέρχεται αυτή. Καμία ανοχή στην ανομία η

οποία πλήττει κυρίως τα φτωχά στρώματα, πλήττει το φτωχό πληθυσμό της χώρας, πλήττει την κοινωνική συνοχή της χώρας.

Βεβαίως το θέμα της βίας δεν είναι μόνο αστυνομικό ζήτημα. Δεν λύνεται το θέμα της βίας με αστυνομοκρατία. Είναι θέμα κοινωνικό, οικονομικό, θέμα παιδείας, θέμα κουλτούρας, θέμα οργάνωσης του κράτους μας, θέμα προοπτικής των νέων παιδιών. Ωστόσο, όλο αυτό το πρόβλημα δεν μπορεί να καταλήγει σε λεηλασίες και καταστροφές από όπου και αν προέρχονται αυτές οι πράξεις.

Πρέπει επομένως επειγόντως να αναμορφωθεί το νομικό πλαίσιο για τις δημόσιες συναθροίσεις, το οποίο στη Χώρα μας είναι από την εποχή της δικτατορίας. Οι διαδηλωτές οφείλουν να διαμαρτύρονται ειρηνικά και σεβόμενοι τα υπόλοιπα συνταγματικά δικαιώματα. Οφείλουν επίσης οι διοργανωτές, να περιφρουρούν τις κινητοποιήσεις και να διασφαλίζουν την ομαλή τους εξέλιξη. Ας τελειώνουμε με τους μεταπολιτευτικούς μύθους. Η τυφλή βία και το μίσος δεν έχουν ιδεολογικό άλλοθι σε μια Δημοκρατία. Ας δείξουμε επιτέλους όλοι μας στον πολίτη ότι σεβόμαστε τις κατακτήσεις του.

Δεν νομίζω ότι είναι ανάγκη να αναφερθώ ειδικότερα στο θέμα της τρομοκρατίας. Συνεχίζουμε να μονοπωλούμε το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας, κάθε φορά που η τρομοκρατία επανεμφανίζεται.

Κανείς δεν πιστεύει σήμερα ότι μια βόμβα μπροστά σε ένα υπουργείο, έναν αστυνομικό σταθμό ή μια πρεσβεία θα μας οδηγήσει στο να λύσουμε τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα του καπιταλισμού και της ελεύθερης αγοράς. Και κανένας τρομοκράτης δεν επιτρέπεται να επηρεάζει τη θέση της χώρας στο διεθνές προσκήνιο και σε κρίσιμους τομείς της οικονομίας, όπως ο τουρισμός και οι ξένες επενδύσεις.

Τη διετία 2010-2011, με αναδιοργάνωση της Αντιτρομοκρατικής Υπηρεσίας και στελέχωσή της με έμπειρο και κατάλληλο προσωπικό, μετά από συντονισμένες και επίπονες δράσεις, οδηγήθηκαν στη Δικαιοσύνη 32 άτομα, κατηγορούμενα για συμμετοχή σε διάφορες τρομοκρατικές οργανώσεις. Με την επιτυχία μας αυτή, αναμφοβήτητα, βελτιώσαμε σημαντικά τις συνθήκες ασφάλειας και τη διεθνή εικόνα της Χώρας μας.

Για αρκετό καιρό, ο εφιάλτης της τρομοκρατίας είχε σωπάσει. Η επανεμφάνιση του έγινε με τρόπο εντυπωσιακό και άκρως συμβολικό και δηλωτικό των προθέσεων.

Για την καταπολέμησή της δεν αρκεί απλά η φραστική καταδίκη της, αλλά η εφαρμογή ολοκληρωμένης αντιτρομοκρατικής πολιτικής βάσει κοινής πολιτικής συναντίληψης, η οποία αποτελεί την αναγκαία προϋπόθεση για ανάληψη νομοθετικών πρωτοβουλιών, εκδήλωση επιχειρησιακών δραστηριοτήτων, ταχεία εκδίκαση των υποθέσεων και έκτιση των ποινών. Οι καιροί ου μενετοί.

Τρίτο εξίσου σοβαρό ζήτημα είναι το οργανωμένο έγκλημα και η εγκληματικότητα του δρόμου.

Περίπου 15.500 άτομα το 2011 συνελήφθησαν για ληστείες, κλοπές και διαρρήξεις οπτιών, αυτοκινήτων, καταστημάτων, Τραπεζών. Εξαρθρώθηκαν 547 σημαντικές πολυμελείς εγκληματικές οργανώσεις, που διέπρατταν πράξεις βίας ή σοβαρές μορφές εγκλημάτων. Επισημαίνουμε ότι οι περισσότεροι από αυτούς ούτε καν προφυλακίστηκαν.

Το 2010, αφουγκραζόμενοι τα μηνύματα της εποχής προχωρήσαμε στη δημιουργία της Ομάδας ΔΙ.ΑΣ. Με τη δράση της πετύχαμε την εμφανή παρουσία μας στους δρόμους και στις γειτονιές, φθάνοντας τον αριθμό των υπηρετούντων Αστυνομικών στους 3.000, έτσι ώστε να έχουμε πολύ μεγάλη αστυνομική παρουσία και διαρκείς ελέγχους για να αντιμετωπίσουμε το πρόβλημα του εγκλήματος προληπτικά και να είμαστε αποτελεσματικοί.

Είμαστε η μόνη ευρωπαϊκή χώρα, στην οποία γίνονται ληστείες με μακρύκαννα όπλα τύπου καλάσνικοφ και μάλιστα μέσα στην αστική περιοχή. Ακόμα και όταν φέραμε ως Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη νομοθετική πρωτοβουλία τον περασμένο Μάρτιο για μετατροπή σε κακούργημα της κατοχής καλάσνικοφ που σχετίζονται με τις ληστείες, υπήρξαν κάποιοι που αντιδρούσαν. Έγινε μια προσπάθεια, έγινε κακούργημα με προβλεπόμενη ποινή μέχρι 10 έτη, αλλά με το ισχύον καθεστώς προφυλακίσεως ουσιαστικά είναι πολύ δύσκολο κάποιος που συλλαμβάνεται με καλάσνικοφ να προφυλακιστεί. Ήδη πληροφορούμαι ότι έχει αποφασισθεί να αυστηροποιηθούν περαιτέρω οι σχετικές διατάξεις.

Κάτι ανάλογο ισχύει και με τις βόμβες μολότωφ. Στη χώρα μας τεινουμε να τις θεωρούμε περίπου παιδικό παιχνίδι και όχι επικίνδυνες βόμβες, με τις οποίες οι Ρώσοι στο Στάλινγκραντ το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αντιμετώπισαν τα γερμανικά τεθωρακισμένα.

Η αδυναμία του δικονομικού και ποινικού συστήματός μας να προσφέρει στους δικαστές το απαραίτητο πλαίσιο να διαχειριστούν το έγκλημα στο σημαντικότερο πεδίο της έρευνας και της ποινικής κύρωσης εμπεδώνει απόψεις περί εκτεταμένης ατιμωρησίας.

Χρειάζεται εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου, του συστήματος απονομής δικαιοσύνης, του σωφρονιστικού συστήματος και των δικτυικών αρχών.

Ο αριθμός των υπηρετούντων στα σώματα ασφαλείας, ο τεχνικός τους εξοπλισμός, η εκπαίδευση και οι μέθοδοι οργάνωσης της αντεγκληματικής δράσης είναι παράγοντες που προσδιορίζουν την αποτελεσματικότητα των αστυνομικών Αρχών. Από μελέτες που πραγματοποιήθηκαν ειδικά στις Ηνωμένες Πολιτείες,

διαπιστώθηκε ότι στη δεκαετία 1991-2001 που καταγράφηκε η σημαντικότερη μείωση της εγκληματικότητας, ο αριθμός των υπηρετούντων στα Σώματα Ασφαλείας αυξήθηκε κατά 14% και οι δημόσιες δαπάνες για αστυνόμευση κατά 20%.

Δεν θα πρέπει βέβαια να υποτιμάμε και τη συμβολή της τεχνολογίας στην πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος. Για παράδειγμα η δημιουργία Βάσης D.N.A στα εγκληματολογικά εργαστήρια και η χρήση των καμερών είναι πολύ αναγκαία και λειτουργούν σε όλα τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στη χώρα μας συζητάμε για αυτά με πολλή υποκρισία. Επιχειρήσεις, δικηγόροι, κοσμηματοπωλεία, αεροδρόμια έχουν κάμερες. Όλη η Ελλάδα είναι γεμάτη κάμερες και αν βάλει η Αστυνομία μια κάμερα στο δρόμο όλα τα ανακλαστικά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας γεννιούνται. Αναμφίβολα χρειάζεται ο δημοκρατικός έλεγχος, αλλά είναι άλλο πράγμα η υποκρισία που υπάρχει για τα θέματα αυτά. Θυμίζω όμως στο σημείο αυτό ότι ο Όργουελ και ο Μεγάλος Αδελφός, δεν συνελήφθη από τις κάμερες, αλλά τον κατήγγειλε ο φίλος του, ο πλαϊνός του.

Χρειάζεται λοιπόν μια σύγχρονη αντεγκληματική πολιτική που να απαντά στις προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα.

Κύριες και Κύριοι

ΟΛΑ ΟΣΑ ΕΠΙΩΘΗΚΑΝ, οδηγούν σε μία θεμελιώδη διαπίστωση: Το θέμα της ασφάλειας δεν μπορεί στα σύγχρονα δημοκρατικά καθεστώτα να στοιχειοθετείται από διαφορετικές προσεγγίσεις. Η ασφάλεια είναι αγαθό που συμβάλλει στην κοινωνική συνοχή, στο να αισθάνεται μια κοινωνία ότι μπορεί να δημιουργήσει χωρίς να φοβάται. Και σήμερα που η δημιουργία και η ανάπτυξη αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες για την έξοδο της Χώρας μας από την κρίση η εμπέδωση αισθήματος ασφάλειας είναι πιο αναγκαία από ποτέ.

Εξάλλου, τη δημόσια ασφάλεια, ως αγαθό, μόνο η Δημοκρατία μπορεί να την προσφέρει, να την εγγυηθεί και να την κατοχυρώσει. Μην ξεχνάμε, ότι οι δικτατορίες και τα καταπιεστικά καθεστώτα το πρώτο δικαίωμα που καταλύουν και το πρώτο αγαθό που αφαιρούν από τον λαό, είναι αυτό της ασφάλειας.

Και πιστεύω ότι βασική υποχρέωση σήμερα των πολιτικών δυνάμεων είναι να συνεννοηθούν στο θέμα της ασφάλειας για να μπορούν να εγγυώνται καθημερινά ένα ασφαλές περιβάλλον.

Είναι πλέον ανάγκη να αποκτήσουμε θεσμικές δομές και στρατηγική ασφάλειας. Και συμπερασματικά επιτρέψτε μου να αναφέρω αυτό που επανειλημμένα έχω προτείνει και ιδιαίτερα τόνισα στην Επιτροπή Θεσμών και Δια-

φάνειας της Βουλής, που είχα την τιμή να είμαι ο πρώτος Αρχηγός της ΕΛ.ΑΣ που εκλήθη για θέματα ασφάλειας ότι είναι ανάγκη στη χώρα μας να υπάρξει ένα εθνικό δόγμα εσωτερικής ασφάλειας. Στο πλαίσιο της εθνικής συναίνεσης για την εθνική ασφάλεια της χώρας, πραγματικά είναι απολύτως αναγκαίο να υπάρξει ένα δόγμα εσωτερικής ασφάλειας, όπου η χώρα μας, η πατρίδα μας, να μπορεί να διαχειρίζεται αποτελεσματικά τόσο τις παραδοσιακές απειλές και κινδύνους όσο και τις νέες ασύμμετρες προκλήσεις που προέρχονται από ένα δραματικά συνθετότερο και ιδιαίτερα απρόβλεπτο εσωτερικό, διεθνές και περιφερειακό περιβάλλον.

Πρόκειται για μια νέα αντίληψη ενάντια στα μέχρι σήμερα στερεότυπα. Μια αντίληψη που αποσυνδέει το αγαθό της ασφάλειας από την έννοια της καταστολής και καθιστά σαφές ότι περισσότερη ασφάλεια σημαίνει περισσότερη δημοκρατία, ισοότητα, δικαιοσύνη, ανάπτυξη και ευημερία για όλους τους πολίτες.

Δεν μπορεί 40 χρόνια μετά τη δικτατορία ή και άλλα τόσα από τον εμφύλιο η Ελληνική Αστυνομία σήμερα να ζει με τις σκιές και τα φαντάσματα του παρελθόντος.

Κυρίες και Κύριοι,

ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΜΑΣ χρωστάμε αν μη τι άλλο όλοι έναν απολογισμό. Τι έχουμε κάνει μέχρι τώρα, τι δεν έχουμε κάνει και τι πρέπει επιτέλους να κάνουμε. Ήρθε η ώρα, μακριά από αγκυλώσεις και ψευδοδιλλήματα, να αποφασίσουμε ποια Ελλάδα θέλουμε.

Σας ευχαριστώ.

ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ¹

Η προσέγγιση της αντεγκληματικής πολιτικής

Νέστωρ Κουράκης, Διευθυντής του Εργαστηρίου Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών, Νομική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών

Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ της πολιτικής βίας σε επίπεδο *ριζικής επίλυσης* μπορεί να στηριχθεί *μακροπρόθεσμα* στους ακόλουθους *τρεις πυλώνες, αντίστοιχους με τα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα που τη δημιουργούν:*

- ♦ Αποτελεσματική λειτουργία των κοινωνικοποιητικών θεσμών (σχολείο, πανεπιστήμιο και γενικότερα: Παιδεία!², οικογένεια ως προς τον τρόπο

¹ Για την έννοια και τη φαινομενολογία της πολιτικής βίας στη σύγχρονη Ελλάδα, βλ. ιδίως τη μελέτη μου που δημοσιεύθηκε στα «Ποινικά Χρονικά», ΕΒ': 2012, σελ. 81-90. Στην αναζήτηση της επιστημονικής βιβλιογραφίας σημαντική υπήρξε η βοήθεια από αντίστοιχες ιστοσελίδες του Πανεπιστημίου Αθηνών (<http://hippo.lib.uoa.gr/ipac20>) και του Παντείου Πανεπιστημίου (<http://library.panteion.gr/oracial>), ενώ ιδιαίτερα χρήσιμα, λόγω της πολυπρισματικής τους προσέγγισης, υπήρξαν και τα Πρακτικά τεσσάρων συνεδριάσεων της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας της Βουλής στις 19, 26 και 28 Ιουλίου και στις 2 Αυγούστου 2011, «σχετικά με τα φαινόμενα βίας που παρατηρούνται την τελευταία περίοδο». Σε οπτικοακουστική μορφή, τα Πρακτικά αυτά παρατίθενται στην ιστοσελίδα της Βουλής: www.hellenicparliament.gr. Ως προς την έντυπη εκδοχή αυτών των Πρακτικών, στην οποία γίνονται εν συνεχεία οι παραπομπές, αυτή μπορεί να αναζητηθεί (ως «αδιόρθωτα Πρακτικά») από τις αρμόδιες υπηρεσίες της Βουλής.

² Πρβλ. Γιάννη Λιγνάδη, στη συμβολή του στο συλλογικό έργο: Μάριου Κουκουνάρα-Λιάγκη (επιμ.), *Τάξη + Αταξία. Οι νέοι φωνάζουν*, Αθήνα: Ακρίτας, 2011, 217-230: 226 επ., όπου εκτίθενται ενδιαφέρουσες σκέψεις για τα λεγόμενα «δεινά της Παιδείας» μας και τις συνέπειές τους στη συμπεριφορά των νέων. Οι σκέψεις αυτές θα πρέπει πάντως να αξιολογηθούν με προσοχή και να μην εκληφθούν σαν «συγχωροχάρτι» για τις όποιες πράξεις βίας και ανομίας των νέων μας, καθώς αρκετοί από αυτούς που μετέχουν σε επεισόδια πολιτικής βίας έχουν απλώς νοοτροπία φανατικού ταραξία των γηπέδων ή αρνούνται πεισματικά να ωριμάσουν.

διαπαιδαγώγησης των παιδιών από τους γονείς, εργασία, γενικότερο κοινωνικό περιβάλλον), ώστε να απαγκιστρωθεί η ελληνική κοινωνία από το πνεύμα της ανοχής απέναντι στην παραβατικότητα και να αναγάγει την εφαρμογή των νόμων και τη στήριξη των θεσμών σε τρόπο ζωής³

- ♦ Προσαρμογή των νόμων στις αρχές ενός κράτους δικαίου ικανού να διασφαλίζει κοινωνική πρόνοια και περιορισμό των κοινωνικών ανισοτήτων⁴, ταυτόχρονα, δε, πλήρης εφαρμογή των νόμων ασχέτως συν-

³ Ο στόχος αυτός είναι πάντως δυσεπίτευκτος καθώς, όπως παρατήρησε η ψυχολόγος Άννα Ποταμιάνου (εφημ. *Καθημερινή της Κυριακής*, 21.8.2011, σελ. 22), στην Ελλάδα καλλιεργούμε την ανομία ως αντίληψη ελευθερίας, εκλαμβάνουμε το κράτος σαν προστάτη που πρέπει να λύνει όλα τα προβλήματα και θεωρούμε ότι καταστρέφοντας τον άλλο, κάπου απαλλάσσεται ο ψυχισμός μας από τη δική μας καταστροφικότητα.

⁴ Για την επίδραση της κοινωνικής και οικονομικής ανισότητας στην πρόκληση κοινωνικών αναταραχών και εξεγέρσεων, κυρίως από τη σκοπιά του Αριστοτέλη (ιδίως Ε' βιβλίο των *Πολιτικών*), βλ. τις αναπτύξεις στην εργασία μου: Το Μέλλον της Εγκληματικότητας και η Εγκληματολογία του Μέλλοντος, στην περιοδική έκδοση «*Ποινική Δικαιοσύνη και Εγκληματολογία*», 2009, 67-73: 70 και σημ. 18. Σχετικές είναι και οι έρευνες των Cole / Gramajo (2009) και Fajnzylber *et al* (2002), στις οποίες γίνεται παραπομπή από τους Sean Fox / Kristian Hoelscher, *The Political Economy of Social Violence: Theory and evidence from a cross-country study*, Crisis States Research Centre, Working Paper no 72 (LSE), April 2010, σελ. 4-5 (βλ. στο διαδίκτυο: <http://eprints.lse.ac.uk/28469/>). Στην ίδια αυτή μελέτη των Fox / Hoelscher γίνεται *επισκόπηση της επίδρασης και άλλων κοινωνικο-οικονομικών παραγόντων στην εξάπλωση της κοινωνικής βίας*, συμπεραίνεται, δε, ότι τέτοια επίδραση ασκούν ιδίως τα ασταθή πολιτικά καθεστώτα (ασχέτως εάν είναι δημοκρατικά ή αυταρχικά), η φτώχεια, η απότομη οικονομική ανάπτυξη, η εθνική ανομοιογένεια, η απότομη αστική ανάπτυξη και –ιδίως ως προς τους νέους- η έλλειψη προσβασιμότητας στην παιδεία και την εργασία. Για το τελευταίο αυτό θέμα των νεαρών ταραξιών βλ. και την εμπειρισιακή μελέτη των: Henrik Urdal, “A Clash of Generations? Youth Bulges and Political Violence”, in: *International Studies Quarterly*, 50: 2006, 607-629, ιδίως σελ. 623 επ., όπου και τα συμπεράσματα (προσβάσιμη υπό προϋποθέσεις και στο διαδίκτυο: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2478.2006.00416.x>). Στο ίδιο πλαίσιο προσεγγίσεων, ενδιαφέρουσα είναι και η ερμηνεία της Donatella Della Porta (στο έργο της: *Social movements, political violence and the state. A comparative analysis of Italy and Germany*, Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1995, ιδίως σελ. 187 επ.), σύμφωνα με την οποία η ανάπτυξη της τρομοκρατικής βίας στην Ιταλία και τη Γερμανία κατά τη μεταπολεμική περίοδο οφειλόταν κυρίως στη δυσκαμψία των πολιτικών ελίτ αυτών των χωρών να ενσωματώσουν τα αιτήματα της αντιπολίτευσης για μεταρρύθμιση του πολιτικού καθεστώτος. Χωρίς έμφαση στην πολιτική βία, αλλά σχετικές με τη βία που ασκείται από νέους, είναι και οι εργασίες των: Michael A. Yonas / Patricia O' Campo / Jessica G. Burke / Geri Peak / Andrea

δικαλιστικών πιέσεων ή πολιτικού κόστους (άρα, τιμώρηση των αδικοπραγούντων ενόχων όσο υψηλά και αν βρίσκονται), αλλά και

- ♦ Ουσιαστικότερη ποιότητα συμμετοχικής δημοκρατίας για όλους, με κύρια γνωρίσματα τον αλληλοσεβασμό, τη διαβούλευση και την ισότιμη συμμετοχή στον έλεγχο της εξουσίας⁵.

Στο πλαίσιο αυτών των σκέψεων θα ήταν άμεσα αναγκαία, κατά τη γνώμη μου, η πάση θυσία *χρηματοδότηση προγραμμάτων κατά της ανεργίας των νέων*, ώστε, μέσω της εργασίας που αυτοί θα εξασφαλίσουν έτσι, να αποκτήσουν οικονομική ανεξαρτησία, αυτοπεποίθηση και προοπτική ελπίδας για το μέλλον. Υπενθυμίζεται ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο, μετά τις ταραχές που ξέσπασαν στις αρχές Αυγούστου 2011, η βρετανική κυβέρνηση προγραμμάτισε την υλοποίηση ενός νέου προγράμματος ύψους 1 δισεκ. στερλινών. Σύμφωνα με το πρόγραμμα αυτό, οι εργοδότες θα χρηματοδοτούνται με 2.275 στερλίνες για να προσλάβουν, επί 6 μήνες στο διάστημα της επόμενης τριετίας, καθέναν από 160.000 άνεργους νέους ηλικίας 18-24 ετών⁶.

C. Gielen, “Urban Youth Violence: Do Definitions and Reasons for Violence Vary by Gender?”, in: *Journal of Urban Health*, 82: 2005, 543-551 και Lynn Greenwood, *Violent Adolescents: Understanding the Destructive Impulse*, London: Karnac Books, 2005 (σχετική και η βιβλιοκρισία του έργου από τη Mary Addenbrooke, in: *Journal of Analytical Psychology*, 51: 2006, 153-155).

⁵ Όπως προσφυσώς τονίζει ο αμερικανός κοινωνιολόγος Charles Tilly στο έργο του *Δημοκρατία* (Αθήνα: Gutenberg, 2011, σελ. 25 επ.), δημοκρατία είναι εκείνο το πολίτευμα όπου οι σχέσεις ανάμεσα στο κράτος και στους πολίτες διέπονται από ευρεία, ισότιμη, ασφαλή (προστατευμένη) και αμοιβαίως δεσμευτική διαβούλευση –πρβλ. παρουσίαση του βιβλίου του από τον Γιάννη Ν. Μπασκόζο στην εφημ. *Το Βήμα* της 10.7.2011, ένθετο *Βιβλία*, σελ. 4. Πρβλ. και του ίδιου, *Κοινωνικά Κινήματα* (μτφρ. Θαν. Τσακίρης), Αθήνα: Σαββάλας, 2007, σελ. 290 επ. και ιδίως σελ. 310 επ., όπου αναλύονται περαιτέρω οι διεργασίες που προωθούν τον εκδημοκρατισμό, αλλά και την ανάπτυξη των κοινωνικών κινημάτων.

⁶ Βλ. εφημ. *Καθημερινή* της 26.11.2011, σελ. 8, δημοσίευμα με τίτλο: «Για να μη χαθεί μια γενιά, ένα δισ. στερλίνες». Σημειώνεται ότι το μέτρο αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία και για τη χώρα μας, της οποίας οι νέοι αντιμετωπίζουν προβλήματα έλλειψης επαγγελματικών κ.λπ. προοπτικών ανάλογα με εκείνα των νεαρών Βρετανών (για το θέμα αυτό βλ. οχτ. άρθρο του Will Hutton που δημοσιεύθηκε στον *Observer* μετά τα γεγονότα του Αυγούστου 2011 στο Λονδίνο και αναδημοσιεύθηκε στην εφημ. *Καθημερινή* της *Κυριακής*, 21.8.2001, ένθετο *Τέχνες και Γράμματα*, σελ. 4). Πάντως, παρήγορο είναι το γεγονός ότι, και για τη χώρα μας, έχει εξαγγελθεί πρόγραμμα ύψους 350.000.000 ευρώ που προβλέπει 110.000 διορισμούς ανέργων για πέντε μήνες με αμοιβή 625 ευρώ –βλ. εφημ. *Δημοκρατία* της 6.12.2011, σελ. 15 –πρβλ. και εφημ. *Τα Νέα* της 19.12.2011, σελ. 44, με τίτλο «Πέντε μέτρα υπέρ ανέργων και αδυνάτων».

Ωστόσο, πέρα από τη γενική αυτή κατεύθυνση υπάρχουν και ορισμένα συγκεκριμένα ζητήματα, που αφορούν την αντιμετώπιση π.χ. μιας επεισοδιακής διαδήλωσης. Προς επίλυση αυτών των ειδικότερων ζητημάτων σκόπιμο θα ήταν να τεθούν σε συζήτηση και ορισμένα *βραχυπρόθεσμα* μέτρα για τη *διασφάλιση των ακόλουθων εννέα στόχων, αλλά πάντοτε με συγκρατημένη διάθεση ως προς την υλοποίησή τους* και με γνώμονα, όπως επισημαίνει η Άννα Μπενάκη-Ψαρούδα, ότι μόνο ένα Ποινικό Δίκαιο εδραζόμενο στο Κράτος Δικαίου, «που σέβεται τους συνταγματικούς δικαιοπολιτικούς περιορισμούς και δεν νοθεύει τον ακρογωνιαίο λίθο, που είναι η προστασία της αξίας του ανθρώπου, αποτελεί εγγύηση προστασίας των εννόμων αγαθών των πολιτών στο σύνολό τους, συμπεριλαμβανομένης της προσωπικής τους ασφάλειας»⁷:

- ♦ *Σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο για τις συγκεντρώσεις και διαδηλώσεις που αφορούν το δικαίωμα του συνέρχεσθαι.* Το ισχύον πλαίσιο ανάγεται στην εποχή της δικτατορίας (ν.δ. 794/1971) και θεωρείται ήδη απαρχαιωμένο, πολλώ μάλλον αφού ξεπεράστηκε από το δημοκρατικό Σύνταγμα του 1975 αλλά χωρίς ακόμη, μετά από 40 ολόκληρα χρόνια (!), να έχει αντικατασταθεί από κάποιο άλλο εκσυγχρονισμένο νομοθέτημα. Βεβαίως, για την ψήφιση ενός τέτοιου νομοθετήματος ευχής έργο θα ήταν να υπάρξει στη Βουλή ευρύτερη συμφωνία των πολιτικών κομμάτων ως προς τις βασικές του κατευθύνσεις. Θα μπορούσε π.χ. να συμφωνηθεί ότι οι διοργανωτές μιας συγκέντρωσης (α) θα μεριμνούν και οι ίδιοι για την αποτροπή εκτροπών και ταραχών, (β) θα ενημερώνουν εκ προοιμίου τις κατά τόπους αρμόδιες δημοτικές κ.λπ. αρχές για τη συγκέντρωση ή διαδήλωση και (γ) θα μεριμνούν ώστε, εάν η συγκέντρωση δεν είναι μεγάλη, να μην παρεμποδίζεται ουσιαδώς η κυκλοφορία πεζών και οχημάτων⁸. Εάν πάντως μια τέτοια συμφωνία δεν καταστεί εφικτή, ευκαταίω είναι να ψηφισθεί ένα νέο νομοθέτημα για το δικαίωμα του συνέρχεσθαι το ταχύτερο, έστω και με τη συνήθη κοινοβουλευτική πλειοψηφία, κατ'

⁷ Βλ. την αντιφώνησή της κατά την επίδοση του Τόμου προς τιμήν της στο Πανεπιστήμιο Αθηνών την 10.2.2009, στο ειδικό τεύχος που εκδόθηκε με τα σχετικά κείμενα της τελετής, σελ. 18-24:23, καθώς και εκτεταμένη περιλήψη στην εφημ. *Το Βήμα* της 1.3.2009, σελ. Α20. Πρβλ. και Anthony Giddens, *The Nation-State and Violence*, Cambridge: Polity Press, 1985, σελ. 341, ο οποίος, ακολουθώντας αντιστοιχες σκέψεις του Michel Foucault, παρατηρεί ότι υπάρχει βαθύτερος σύνδεσμος ανάμεσα στην εντατική επιτήρηση μιας κοινωνίας και στις τάσεις ολοκληρωτισμού που αναπτύσσονται στους κόλπους της.

⁸ Πρβλ. Βασ. Μαρκεζίνη, *Η Ελλάδα των Κρίσεων*, Αθήνα: Λιβάνης, 2011, σελ. 366.

αναλογία νομοθετικών ρυθμίσεων που ισχύουν σε άλλες δημοκρατικές χώρες (πρβλ. και ά. 11 ΕΣΔΑ)⁹.

- ♦ *Σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο για την επιχειρησιακή δράση των αστυνομικών δυνάμεων* κατά την αντιμετώπιση ταραχών σε διαδηλώσεις (π.χ. χρησιμοποίηση άλλων, λιγότερο επικίνδυνων μέσων αντί για τα δακρυγόνα), με παράλληλη εκπαίδευση των δυνάμεων αυτών σε ασκήσεις ψυχραιμίας και αυτοσυγκράτησης, σύμφωνα με τη θεμελιώδη συνταγματική αρχή της αναλογικότητας¹⁰. Και εδώ το ισχύον θεσμικό πλαίσιο δεν είναι πλήρως εκσυγχρονισμένο (ο σχετικός Κανονισμός ανάγεται στο 2003), με αποτέλεσμα, σύμφωνα με όσα ελέγχθησαν στην Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας της Βουλής (2.8.2011, σελ. 20 των Πρακτικών), να μην υπάρχει πρόβλεψη, κατά την αντιμετώπιση ταραξιών από αστυνομικούς, για νεότερα δεδομένα τέτοιων συγκρούσεων, όπως π.χ. ο τύπος του οπλισμού των ταραξιών (λ.χ. βόμβες καλάσνικοφ όχι μόνον εμπρηστικές, αλλά και εκρηκτικές, εμπλουτισμένες: με ρινίσματα σιδήρου για πρόκληση τραυματισμών, με παχύρρευστα υγρά για εγκαύματα κ.λπ.), η βιαιότητα των επιθέσεών τους και η προσεκτικά σχεδιασμένη ανάπτυξη των δυνάμεών τους με τακτικές «αντάρτικου πόλεων»¹¹. Μάλιστα, οι τακτικές αυτές προσαρμόζονται στις εκάστοτε περιστάσεις με απ' ευθείας συνεννοήσεις

⁹ Χρήσιμη από τη συγκριτική αυτή σκοπιά είναι η μονογραφία του Γιάννη Α. Μπακόπουλου: *Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι στο ελληνικό, γαλλικό και αγγλικό δημόσιο δίκαιο*, Αθήνα / Κομοτηνή: Α.Ν. Σάκκουλας, 1995. Βλ. επίσης δύο αξιοσημείωτες αποφάσεις του γερμανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου ως προς τα όρια του δικαιώματος του συνέρχεσθαι, στη μονογραφία του Walter Schmitt Glaeser: *Private Gewalt im politischen Meinungskampf*, Berlin: Duncker & Humblot, 1992², 80 επ., 99 επ. Πρβλ. ακόμη το λήμμα «θρασύτητα κατά της αρχής» που επεξεργάστηκα για την εγκυκλοπαίδεια «Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα», τ. 24, 2007, σελ. 51-53 και όπου αναλύεται η ισχύουσα νομοθεσία στην Ελλάδα περι συγκεντρώσεων. Συναφής είναι και η ειδησεογραφία στις εφημερίδες της 9.12.2011 ως προς την επικείμενη κατάσταση σχεδίου νόμου για τις διαδηλώσεις από τον Δήμαρχο Αθηναίων Γεώργ. Καμίνη (π. χ. εφημ. *Καθημερινή* της 9.12.2011, σελ. 5).

¹⁰ Εξαιρετο βοήθημα για την εμβάθυνση στις επιμέρους πτυχές αυτής της έννοιας αποτελεί αναμφίβολα το δίτομο έργο: *Κράτος Δικαίου και Αρχή της Αναλογικότητας*, που εκδόθηκε στην Αθήνα από τις εκδ. Α. Ν. Σάκκουλα το 2005 και 2006, αντίστοιχα, ως εκτός σειράς παράρτημα της επιθεώρησης «*Δικαιώματα του Ανθρώπου*», υπό τη διεύθυνση του Πέτρου Παραρά.

¹¹ Πρβλ. για τις τακτικές αυτές το έργο του βραζιλιάνου αντάρτη Κάρλος Μαριγκέλα: *Το Εγχειρίδιο του Αντάρτη των Πόλεων*, Αθήνα: εκδ. Ελευθέρος Τύπος, χ.χ. (α' γαλλ. έκδ. 1969), π.χ. σελ. 52 επ., 75 επ.

των ταραξιών δια μέσου blogs, sms, ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης ή ακόμη και «παράλληλου διαδικτύου», ανθεκτικού σε εξωτερικούς «επιρρεασμούς»¹². Ενδεικτικό του επιχειρησιακά άστοχου και ανεξέλεγκτου τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίζονται τα επεισόδια από την Ελληνική Αστυνομία είναι και το γεγονός ότι, όπως ανέφερε ο τότε αρχηγός της *Λευτέρης Οικονόμου* κατά την ακρόασή του ενώπιον της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας της Βουλής την 26.7.2011 (με συμπληρωματικές επισημάνσεις και από τον βουλευτή της ΝΔ *Ιωάννη Τραγάκη*) (σελ. 106, 109 και 96 των Πρακτικών), κατά τις διαδηλώσεις της 29.6.2011 στην Αθήνα απασχολήθηκαν για την αντιμετώπιση των ταραξιών περίπου 450 αστυνομικοί και από αυτούς εισήχθησαν σε νοσοκομεία ως τραυματίες 186 αστυνομικοί, ενώ παράλληλα χρησιμοποιήθηκαν ως «πολεμοφόδια» από τους ταραξίες 20 τόννοι πέτρας και μαρμάρων που αποκολλήθηκαν από την πλατεία Συντάγματος και τους γύρω χώρους!

- ♦ *Εφαρμογή στην πράξη του ά. 14 ν. 3917/2011 (ιδίως με έκδοση του σχετικού π.δ.) για τη χρήση κάμερας σε περιπολικά με ανάλυση εικόνας*, προκειμένου να αποτυπώνεται οπτικοακουστικά κατά τις διαδηλώσεις η όποια παράνομη δράση των αστυνομικών, ταυτόχρονα όμως να εξασφαλίζονται και τα αναγκαία αποδεικτικά στοιχεία για όσους πράγματι παρανομούν κατά τις διαδηλώσεις, έτσι ώστε να μην κατηγορούνται άδικα για πράξεις βίας τρίτοι αμέτοχοι πολίτες που απλώς παρευρίσκονται σ' αυτές.
- ♦ *Ιδιαίτερη αυτοσυγκράτηση ως προς τη σύλληψη ταραξιών που καταφεύγουν μέσα σε ανθρώπινο πλήθος* (κίνδυνος πολλαπλών τραυματισμών!),

¹² Πρβλ. οχτ. δημοσίευμα του Γιάννη Ανδριτσόπουλου στην εφημ. *Τα Νέα* της 10-11.9.2011, σελ. 59. Εξάλλου, η χρησιμοποίηση επικοινωνιακών μέσων υψηλής τεχνολογίας και διεθνών αποκεντρωμένων δικτύων αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα όχι μόνο για τη διοργάνωση και τον συντονισμό ταραχών ή εξεγέρσεων, όπως συνέβη το 2011 με τη λεγόμενη «Αραβική Άνοιξη», αλλά, κατά τον *Anthony Giddens*, και για την πραγμάτωση επιθέσεων από τη νέα γενιά τρομοκρατών τύπου «Άλ Κάντα» μέσα στο σύγχρονο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης -πρβλ. τη μελέτη του Giddens: *Scaring people may be the only way to avoid the risks of new-style terrorism*, στο περ.: *New Statesman*, 1.10.2005, Issue 840, σελ. 29-31 (στο διαδίκτυο: <http://www.newstatesman.com/200501100020>), κατά παραπομπή από τον Eugene McLaughlin, λήμμα *Terrorism* στο συλλογικό έργο: Eugene McLaughlin / John Muncie (eds.), *The SAGE Dictionary of Criminology*, London etc.: Sage Publications, 2006², 432-435: 435. Προς την ίδια κατεύθυνση βλ. και τη μελέτη της Fiona B. Adamson, «Globalisation, Transnational Political Mobilisation, and Networks of Violence», in: *Cambridge Review of International Affairs*, 18: 2005, 31-49, ιδίως σελ. 42 επ. (προσβάσιμη υπό προϋποθέσεις και στο διαδίκτυο: <http://dx.doi.org/10.1080/09557570500059548>).

αλλά και ως προς την ποινική αντιμετώπιση μεγάλου αριθμού ταραξιών (προβληματική, σε τέτοιες περιπτώσεις, η ακίνδυνη επιβολή του νόμου). Όπως τόνισε συναφώς ο αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου *Νικόλαος Μαύρος* κατά την ακρόασή του στην προαναφερθείσα Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας της Βουλής την 26.7.2011 (σελ. 44 των Πρακτικών), «Αυτή [=η πολιτική βία των διαδηλώσεων] είναι μια βία που πρέπει να αντιμετωπιστεί με τρόπο. Πολλές φορές, σοφά φερόμενη η εκτελεστική εξουσία, αφήνει τέτοιες καταστάσεις να εξελίσσονται και να τελειώνουν μόνες τους διότι το αποτέλεσμα πραγματικά είναι καλύτερο από το να επέμβει η Αστυνομία, η οποία θα δημιουργήσει μια μεγαλύτερη ένταση και θα έχουμε και μεγαλύτερα εγκλήματα»¹³. Ωστόσο, ευνόητο είναι ότι τέτοιες καταστάσεις μαζικών ταραχών μπορούν να τύχουν επιτυχούς υπηρεσιακού χειρισμού σε προγενέστερο στάδιο, π.χ. με ελέγχους σε συγκεκριμένα σημεία προσυγκεντρώσεων, πριν από την έναρξη, δηλ., της διαδήλωσης ή συγκέντρωσης¹⁴.

- ♦ *Εξασφάλιση συνθηκών δίκαιης δίκης κατά την εκδίκαση των υποθέσεων για συλληφθέντες ταραξίες*, ώστε οι δικαστές να κρίνουν με ηρεμία και χωρίς να επηρεάζονται –κατά το ανθρωπίνως δυνατόν- από τις αντιδράσεις των παραγόντων της δίκης και του πλήθους που παρακολουθεί τη δίκη¹⁵ ή και από τις υπερβολές των μέσων ενημέρωσης που συνήθως επιδιώκουν αυξημένη τηλεθέαση μέσα από την προβολή της «βιαιολαγνείας»¹⁶.

¹³ Εξάλλου δεν πρέπει να παραγνωρίζεται και το γεγονός ότι, όπως παρατηρήθηκε, «ορισμένες μορφές βίας, ιδίως αυτές στις οποίες εμπλέκονται πλήθη, μπορούν να λειτουργήσουν ως αποτελεσματικός μηχανισμός για συντήρηση και αλλαγή της κοινωνίας» –βλ. Sandra J. Ball-Rokeach, “The Legitimation of Violence”, in: James F. Short Jr./ Marvin E. Wolfgang (eds.), *Collective Violence*, Chicago: Aldine, 1972, 100-111: 111.

¹⁴ Οι έλεγχοι αυτοί και οι τυχόν προσαγωγές υπόπτων θα πρέπει, ωστόσο, να πραγματοποιούνται μέσα σε αυστηρό πλαίσιο νομιμότητας, ιδίως με βάση τη διάταξη του ά. 74 § 15 περ. θ' του π.δ. 141/1991. Για το γενικότερο ζήτημα περί του κατά πόσο το μέτρο των προσαγωγών είναι ή όχι σε συμφωνία με τη συνταγματική έννομη τάξη, πρβλ. Αθ. Κ. Αντωνοπούλου, *Σύγχρονες Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής: Η πολιτική της μηδενικής ανοχής και τα μέτρα διαχείρισης κρίσεων* (Πρόλογος Νίκου Παρασκευόπουλου), Θεσσαλονίκη: εκδ. Σάκκουλα, 2010, σελ. 245 και 267.

¹⁵ Χαρακτηριστικές εικόνες από τον τρόπο που διεξάγονται τέτοιες δίκες, π.χ. συνεπεία κατάληψης νομαρχιακού κτιρίου από αγρότες, βλ. στο ενδιαφέρον έργο του Αντεισαγγελέα Εφετών Γιώργου Κτιστάκη: *Η Απονομή της Ποινικής Δικαιοσύνης*, Αθήνα: Πόλις, 2011, σελ. 160 επ.

¹⁶ Όπως προέκυψε και από έρευνα του Στέλιου Παπαθανασόπουλου (βλ. το έργο του: *Η*

- ♦ *Επιτάχυνση των διαδικασιών εκδίκασης* τέτοιων υποθέσεων, ώστε να αποφεύγεται η μακροχρόνια προσωρινή κράτηση και η εν γένει δικαστική εκκρεμότητα όσων συλλαμβάνονται κατά τα επεισόδια.
- ♦ *Μελέτη των ιδιαίτερων γνωρισμάτων που χαρακτηρίζουν τους εμπλεκόμενους σε επεισόδια ταραξίες¹⁷ και αξιολόγηση, κατά την εκδίκαση των αδικημάτων τους, των κινήτρων που τους ωθούν σε τέτοια αδικήματα, ώστε να τους αναγνωρίζεται το ελαφρυντικό των μη ταπεινών αιτίων εφόσον συ-*

Βία στην Ελληνική Τηλεόραση. Έρευνα, Αθήνα: Καστανιώτης, 1999, σελ. 59), «η μορφή και το είδος των βιαιων απεικονίσεων [...] απεικονίζονται με ένα στερεότυπο τρόπο, χωρίς συνέπειες και τιμωρίες και συχνά ανατιολόγητα», ενώ σε άλλες περιπτώσεις η βία «εμφανίζεται ως ο μόνος τρόπος επίλυσης των διαφορών». Εξάλλου, τα ΜΜΕ συντελούν και από μian άλλη άποψη στην πολλαπλασιαστική εξάπλωση φαινομένων πολιτικής βίας, δεδομένου ότι συνήθως οι ταραξίες προβαίνουν στις βίαιες ενέργειές τους μόνον όταν υπάρχει παρουσία των ΜΜΕ, ώστε και να γνωστοποιήσουν έτσι προς το κοινό τα όποια αιτήματά τους, αλλά και οι ίδιοι να βαυκαλισθούν ότι μέσω της προβολής των όσων συμβαίνουν γίνονται διάσημοι στους γνωστούς τους σαν «ήρωες επεισοδίων»...

¹⁷ Μία πρώτη εικόνα του «προφίλ» ατόμων που μετέχουν σε ανατρεπτικές διαδηλώσεις παρέχεται σε ανάλυση την οποία επεξεργάσθηκε η τότε σύμβουλος του Υπ. Δημόσιας Τάξης Μαίρη Μπόση ως προς τους 394 συλληφθέντες την 18.11.1995 για τις φθορές στο κτίριο του Πολυτεχνείου (περίληψη της δημοσιεύθηκε στην εφημ. *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία* της 10.11.1996, σελ. 62, ενώ αναφορά της υπάρχει στο έργο μου *Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων*, Αθήνα/ Κομοτηνή: Α. Ν. Σάκκουλας, 2004, σελ. 157 και σημ. 187). Ενδιαφέρουσες είναι και οι νεότερες πληροφορίες σχετικά με συλληφθέντες σε επεισόδια του 2011. Έτσι, ως προς τους 15 συλληφθέντες για κακουργηματικές πράξεις κατά τα επεισόδια της 20^{ης} Οκτωβρίου 2011 στην Αθήνα (9 ήταν κουκουλοφόροι), αυτοί προέρχονται από όλες τις κοινωνικές τάξεις και από όλα τα γεωγραφικά διαμερίσματα της Αθήνας, σε σχέση, δε, με την απασχόληση ή εργασία τους δηλώνουν άνεργοι (6), ιδιωτικοί υπάλληλοι (5), μαθητές ή φοιτητές (4), ενώ ηλικιακά οι περισσότεροι (12) είναι το πολύ 28 ετών –βλ. ρεπορτάζ του Στέλιου Βραδέλη με τίτλο «Το προφίλ πίσω από την κουκούλα» στην εφημ. *Τα Νέα* της 24.10.2011, σελ. 32. Επίσης, σε νεότερα επεισόδια που έλαβαν χώρα στην Αθήνα την 6.12.2011 εξ αφορμής της τρίτης επετείου από τη θανάτωση του μαθητή Αλέξ. Γρηγορόπουλου, συνελήφθησαν συνολικά 21 άτομα, εκ των οποίων 11 δήλωσαν μαθητές, 5 φοιτητές, 4 άνεργοι και ένας δημοτικός υπάλληλος, ως προς δε την ηλικία, σχεδόν οι μισοί, δηλ. οι 10, ήταν ανήλικοι (14-17 ετών) και άλλοι 9 ήταν από 19 έως 29 ετών. Εντυπωσιακό είναι ότι τη δεύτερη αυτή φορά από τους 21 συλληφθέντες, οι 8 ήταν αλλοδαποί (3 Γερμανοί, 2 Αλβανοί, ένας Ισπανός, ένας Πορτογάλος και ένας Πολωνός). Αλλά 7 άτομα συνελήφθησαν στη Θεσσαλονίκη –βλ. εφημ. *Τα Νέα* της 8.12.2011, σελ. 27 και εφημ. *Δημοκρατία* της 8.12.2011, σελ. 20. Πάντως, η παράθεση αυτών των στοιχείων δεν πρέπει να παρασούρει σε γενικεύσεις, καθώς πρόκειται μόνο για συλληφθέντες και όχι για πρόσωπα που έτυχαν δικαστικής καταδίκης, έστω και σε πρώτο βαθμό.

ντρέχουν οι προϋποθέσεις του νόμου (ά. 84 § 2 περ. β' ΠοινΚ), π.χ. για λόγους πολιτικής ιδεολογίας. Σημειώνεται, πάντως, ότι ανεξάρτητα από την όποια υποτιθέμενη τοποθέτηση των ενλόγω ταραξιών, πολλοί από αυτούς δεν έχουν αποκρυσταλλωμένη, έστω και ακραία, πολιτική ιδεολογία και απλώς –όπως σημειώθηκε ανωτέρω (§ 3 και σημ. 12) διακατέχονται από μηδενιστική διάθεση να δημιουργούν επεισόδια σε συγκεντρώσεις, διαδηλώσεις, ή και σε αθλητικές εκδηλώσεις¹⁸ («μπαχαλάκηδες»).

- ♦ Ενεργοποίηση της διαδικασίας για την *καταβολή αποζημίωσης* σε επιχειρήσεις και επιχειρηματίες που υφίστανται ζημιές σε επεισόδια, κατά τα προβλεπόμενα από το ά. 20 του ν. 3775/2009 (δεν έχει εκδοθεί ακόμη η κοινή υπουργική απόφαση)¹⁹.
- ♦ Ως προς την *έκτιση της ποινής*, θα πρέπει κατά τη γνώμη μου να επιδεικνύεται *επιείκεια σε άτομα νεαρής και μετεφηβικής ηλικίας* που κατηγορούνται για εγκλήματα πολιτικής βίας και που απλώς έχουν παρασυρθεί

¹⁸ Συχνά έχει όντως διατυπωθεί η άποψη, που τεκμηριώνεται και με αντίστοιχα γηπεδικά συνθήματα πολιτικού περιεχομένου, ότι υπάρχουν συγκοινωνούντα δοχεία μεταξύ ταραξιών σε πολιτικές κινητοποιήσεις και ταραξιών σε αθλητικούς χώρους (για τα συνθήματα αυτά βλ. π.χ. το δημοσίευμα του Ζήση Ι. Καραβά στην εφημ. *Το Βήμα* της 30.10.2011, σελ. Α44 και γενικότερα στην εφημ. το *Έθνος της Κυριακής* της 29-30.10.2011, σελ. 32-33). Για τη σχέση γηπεδικής και πολιτικής βίας, ενδιαφέρουσα είναι η συνέντευξη ενός ταραξία στη 15ήμερη εφημ. Βορείων Προαστίων *Ερμής* της 31.10.2011, σελ. 15, με τον εύγλωττο τίτλο «Η σημερινή πολιτική κατάσταση είναι γιορτή του χούλιγκαν...». Στη συνέντευξη αυτή ο Β. Γ. αυτοπαρουσιάζεται ως χούλιγκαν και, μεταξύ άλλων, απαντώντας στην ερώτηση «γιατί υπάρχουν τέτοιες πράξεις βίας», παρατηρεί: «Κάποιοι ξεσπάνε και τα προσωπικά τους προβλήματα και τα προβλήματα που δημιουργούνται στη δουλειά τους ιδιαίτερα αυτή την εποχή [...]. Γιατί η βία που ασκούν σε μένα που δεν βρίσκω δουλειά, με οδηγεί να πάω κάπου να ξεσπάσω, για να μην ξεσπάσω στο σπίτι μου. Θα ξεσπάσω στο γήπεδο που είναι άουλο, θα ξεσπάσω στην Αστυνομία που τη χρησιμοποιούν εναντίον μου, παντού [...]».

¹⁹ Ήδη από παλαιότερα είχε γίνει δεκτό από τη νομολογία των δικαστηρίων μας ότι το Κράτος έχει τη νομική υποχρέωση να εξασφαλίζει στους πολίτες του συνθήκες ασφάλειας και να τους προστατεύει από προσβολές τρίτων ή και του ίδιου του Κράτους, εκτός εάν συντρέχουν περιστάσεις ανωτέρας βίας –βλ. Νέστορα Ε. Κουράκη, “Το δικαίωμα του πολίτη στην ασφάλειά του”, εις: του ίδιου, *Εγκληματολογικοί Ορίζοντες*, τα Α', Αθήνα/ Κομοτηνή: Α. Ν. Σάκκουλας, 2005², 159-169: 163 επ. καθώς και την ενδιαφέρουσα απόφαση του Συμβουλίου Επικρατείας η οποία δημοσιεύθηκε τον Δεκέμβριο 2011 και με την οποία δικαιώθηκε εταιρεία που είχε υποστεί καταστροφές στην ιδιοκτησία της από δράση κουκουλοφόρων το 1995 στο Πολυτεχνείο (βλ. π.χ. τη σχετική ηλεκτρονική ειδησεογραφία στην ιστοσελίδα: <http://www.greekmoney.gr/index.php/permalink/75555.html>).

στην παρανομία από τον ιδεολογικό φανατισμό ή την επιπολαιότητα της ηλικίας τους ή, έστω, από τον τρόπο με τον οποίο βιώνουν τα όποια αδιέξοδά τους, διότι διαφορετικά κινδυνεύουμε να αποκτήσουμε μια μεγάλη πικρόχολη ομάδα απόκληρων νέων, έτοιμων για νέες και ακόμη σοβαρότερες μηδενιστικές καταστροφές.

Σε κάθε περίπτωση, τα ανωτέρω μέτρα έχουν απλώς μερικότερο χαρακτήρα και δεν μπορούν να εξασφαλίσουν αποτελεσματικότητα εάν δεν συνδυασθούν με σοβαρές μεταρρυθμίσεις στο γενικότερο κοινωνικό και πολιτικό πεδίο, με κύριο άξονα τους τρεις προαναφερθέντες πυλώνες (α) αποτελεσματικής λειτουργίας των θεσμών, (β) πλήρους εφαρμογής δικαιοκρατικών νόμων και (γ) προώθησης ευρύτερων διαδικασιών συμμετοχικής δημοκρατίας. Μόνον έτσι, πιστεύω, θα εμπεδωθεί στους πολίτες ένα αίσθημα συλλογικής και ατομικής ευθύνης, ένα αίσθημα, δηλ., εμπιστοσύνης προς την Πολιτεία, σεβασμού στους θεσμούς και προάσπισης αξιών όπως η Δικαιοσύνη και η Διαφάνεια· έτσι ώστε, εν τέλει, ακόμη και η ποινική δίκη πολιτικών προσώπων του μεγέθους ενός πρωθυπουργού ή προέδρου δημοκρατίας, όπως αντίστοιχα στο εξωτερικό ο ιταλός Silvio Berlusconi, ο γάλλος Jacques Chirac ή ο ισλανδός Γκέιρ Χάαρντε (ο τελευταίος κατηγορείται ότι δεν ενήργησε όπως όφειλε για να παρεμποδίσει την επερχόμενη κατάρρευση του χρηματοπιστωτικού συστήματος της Ισλανδίας το 2008), να γίνει και για τη χώρα μας κάτι το αυτονόητο, αλλά, πάντως, χωρίς μια τέτοια δίκη να αποτελέσει ευκαιρία για πολιτικές αντεκδικήσεις.

ΠΡΟΛΗΨΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ: ΜΑΣ ΑΦΟΡΑ ΟΛΟΥΣ

*Γιάννης Πανούσης, Καθηγητής Εγκληματολογίας,
Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ Πανεπιστημίου Αθηνών*

1. Η Πρόληψη της Εγκληματικότητας στην πόλη, στην τοπική κοινωνία, ακόμα και στη γειτονιά έχει αναλυθεί πολλές φορές και από πολλές οπτικές γωνίες.

Κοινός παρανομαστής όλων των μελετών και ερευνών είναι η *συμμετοχική αντεγκληματική πολιτική* προκειμένου να μειωθεί ή έστω να ελεγχθεί το αίσημα ανασφάλειας των πολιτών.

Η *διεισδυτικότητα* και η *εγγύτητα* αποτελούν τους βασικούς πυλώνες γύρω από τους οποίους στρέφεται και διακλαδώνεται η νέα αυτή μορφή αντεγκληματικής πολιτικής.

Η *παιδαγωγική της πρόληψης*, μέσω της συνευθύνης και της συνεπιμόρφωσης προϋποθέτει κοινές αντιλήψεις, κοινή γλώσσα και κοινή δράση. Και κυρίως προϋποθέτει εμπιστοσύνη στο συν-άνθρωπο και στη αξία της κοινωνικής αλληλεγγύης.

Η *δημοκρατία της εγγύτητας* (*démocratie de proximité*) συνδυάζει την άμεση με τη συμμετοχική δημοκρατία.

2. Μέσα από την προσέγγιση κοινωνικών προβλημάτων (*social problem approach*) αλλά και τη μείωση των ευκαιριών (*opportunity reduction model*) η *κοινωνική πρόληψη* έχει πολύ θετικά αποτελέσματα.

Ο **κοινωνικός έλεγχος** στη γειτονιά και η κοινωνική συνοχή μπορούν να παίξουν έναν κοινοτικό διαμεσολαβητικό ρόλο.

Η πόλη, η τοπική κοινωνία, η συνοικία, η γειτονιά καλύπτουν συνήθως όλες τις πτυχές της έννοιας «κοινότητα». Πρόκειται για γεωγραφικές κοινότητες, για κοινότητες ενδιαφερόντων, για κοινότητες συναισθηματικών δεσμών του «ανήκειν».

3. Η *κοινωνική πολιτική* πρέπει να γίνει αντέρεισμα για την παθητική φτώχεια και τις αναπαραστάσεις από τους κινδύνους που απορρέουν από τους αποκλεισμένους.

Τα μοντέλα και τα πολιτικά σχέδια **συμμετοχικής αντεγκληματικής πολιτικής** είναι πολλά αλλά οφείλουμε να τα προσαρμόζουμε στα κοινωνική, πολιτισμικά και λοιπά δεδομένα κάθε χώρας και κάθε πόλης.

Εάν κάθε κοινωνία έχει τους εγκληματίες **που της αξίζουν** τότε και κάθε κοινωνία έχει *και* την πρόληψη του εγκλήματος που επιθυμεί.

Η γειτονιά μπορεί να γεννάει ή να εκκολάπτει το έγκλημα. Η ίδια όμως γειτονιά μπορεί να βρει τη δύναμη να προλάβει ή να διαχειριστεί την μικρομεσαία εγκληματικότητα.

4. Στο περιβάλλον συμβίωσης πάντοτε ενυπάρχουν βία, αποκλεισμοί και σύγκρουση αλλά τούτο **δεν σημαίνει άρνηση αναγνώρισης κοινών αξιών**. Η ποιοτική αναβάθμιση της (καθημερινής) ζωής έχει ως βάση τον ανθρωπισμό και τον ορθολογισμό αλλά προϋποθέτει και την μετεξέλιξη της κοινωνίας των πολιτών σε πολιτική κοινωνία ώστε η συμμετοχική δημοκρατία της εγγύτητας να μπορεί να θέτει την ασφάλεια όλων πρώτη στην πολιτική ατζέντα.

Το διεκδικούμενο δικαίωμα στην (ασφαλή) πόλη σημαίνει συν τοις άλλοις και αναγνώριση/σεβασμό/ρύθμιση πολυπολιτισμικών αντιλήψεων και πρακτικών. Και κυρίως την ένταξη **όλων των ανθρώπων** στην «αγκαλιά» της πόλης (φτωχών, ξένων, άστεγων κ.α).

Οι κοινωνικοί δεσμοί της γειτονιάς με τις αξίες αλληλεγγύης και αλληλοκάλυψης και η διεκδίκηση της φύσης ως δημόσιου χώρου, κοινού και κοινόχρηστου σε όλους, μπορεί να μην οδηγεί σε «συννοικίες το όνειρο» αλλά σίγουρα συμβάλλει στη διαμόρφωση στέρεης τοπικής συνείδησης. Για να συμβεί κάτι τέτοιο δεν χρειάζεται να συγκατοικούμε σε μια «συμπαγή πόλη» ομοιομορφίας (και ομοταξίας;) αλλά πρέπει αφενός να προστατεύουμε τον αδύναμο κι αφετέρου ν' απορρίπτουμε νοοτροπίες και αντιλήψεις μηδενικής ανοχής.

Βία στην πόλη, βία της πόλης, ανασφάλεια και θυματοφοβία συγκροτούν μια αλυσίδα στη μία άκρη της οποίας βρίσκεται η ανισότητα και στην άλλη ο κοινωνικός έλεγχος.

Πιστεύουμε όμως ότι η κοινοτική πρόληψη στη βία και στους αποκλεισμούς της πόλης είναι καλύτερο αντίδοτο από τη βία της καταστολής. Η πόλη συνιστά ένα σύνθετο κοινωνικό σύστημα που δεν προσεγγίζεται μόνο με βάση γεωγραφικούς προσανατολισμούς. Κέντρο της πόλης, δακτύλιοι και περιφέρειες συγκοινωνούν με τον ένα ή τον άλλον τρόπο και οποιαδήποτε «δια-

χωριστική γραμμή» δεν έχει νόημα. Η ασφάλεια της πόλης (security) και η ασφάλεια των πολιτών (safety) περνούν μέσα **από την αλληλεγγύη κι όχι από την κοινωνική απάθεια.**

Οι τοπικοί και χωρικοί εγκληματογενείς παράγοντες, δηλαδή οι επικίνδυνες περιοχές και κατ' επέκταση «οι επικίνδυνοι άνθρωποι» - κάτοικοι των περιοχών αυτών συνδέονται συνήθως με το φόβο και τα στερεότυπα.

Μήπως ήρθε η ώρα να αντιμετωπίσουμε με μεγαλύτερη **ψυχική ευρυχωρία** τους χαμένους του παιχνιδιού που δεν έχουν **ούτε πολιτική, ούτε πόλη, ούτε πολίτες** να τους στηρίξουν;

Το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου «Η σύγχρονη εγκληματικότητα και η αντιμετώπισή της», το Ινστιτούτο Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής, και το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών διοργάνωσαν την Τετάρτη 30 Ιανουαρίου 2013, στο αμφιθέατρο του Ρ/Σ 9.84, στην Τεχνόπολη στο Γκάζι, επιστημονική Ημερίδα με θέμα: *«Πόλη, εγκληματικότητα και ανασφάλεια στην εποχή της οικονομικής κρίσης»*. Στο επίκεντρο του προβληματισμού τέθηκαν τα ζητήματα της υποβάθμισης της ποιότητας ζωής στις κεντρικές περιοχές της ελληνικής πρωτεύουσας, της εξάπλωσης του φαινομένου της βίας και των επιπτώσεών της στην καθημερινότητα των πολιτών. Ως σημαντικότερη συνέπεια αναδεικνύεται η ερευνητικά διαπιστωμένη ανασφάλεια των κατοίκων του κέντρου της Αθήνας, η οποία εντείνεται σε περιόδους οικονομικής κρίσης. Η συνεισφορά της Ημερίδας αυτής συνίσταται στη διατύπωση προτάσεων προς την κατεύθυνση της άμβλυνσης των κοινωνικών προβλημάτων και της αναβάθμισης της ποιότητας ζωής στο κέντρο της Αθήνας.

ISBN 978-960-7943-11-8

9 789607 943118